

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**OKÜLTİST EĞİLİMLERDEN ASTROLOJİ VE
İSLÂM'IN GAYB TASAVVURU**

Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ

Zonguldak 2024

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**OKÜLTİST EĞİLİMLERDEN ASTROLOJİ VE
İSLÂMİN GAYB TASAVVURU**

Hazırlayan

Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Murat AKIN

Zonguldak 2024

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riâyet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Sümeyye

ULUDOĞAN KAYRETLİ

04.11.2024

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında 205282132003 numaralı Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ'nin hazırladığı **“Okültist Eğilimlerden Astroloji ve İslâm'ın Gayb Tasavvuru”** başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 04/11/2024 Pazartesi günü saat 14:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY ÇOKLUĞUYLA / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Doç. Dr. Murat AKIN
Tez Danışmanı ve Başkan

Doç. Dr. Vezir HARMAN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim AYDIN
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

04 /11 / 2024

Prof. Dr. Yücel NAMAL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri
Anabilim Dalı	
Tez Başlığı	: Okültist Eğilimlerden Astroloji ve İslâm'ın Gayb Tasavvuru
Tez Yazarı	: Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Murat AKIN
Türü, Yılı	: Yüksek Lisans, 2024
Sayfa Adedi	: 121

Bu tez, okültist eğilimlerden astrolojiyi, İslâm'ın gayb (bilinmeyen, geleceğe dair bilgi) tasavvuru açısından incelemektedir. Araştırmada, astroloji ve okültizmin tarihsel gelişimi ve İslâm'daki gayb kavramı arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bu bağlamda, literatür taraması yöntemiyle İslâm'ın temel kaynakları, dinî ve felsefî kaynaklar ile astrolojik metinler karşılıklı incelenmiştir. Çalışmada, astrolojinin İslâm toplumlarındaki tarihi etkileri, din adamlarının ve İslâm filozoflarının astrolojiye bakış açıları ve astrolojinin gayb tasavvuru ile olan ilişkisi ortaya konulmuştur. Araştırmanın bulguları, astrolojinin İslâm toplumlarında belirli dönemlerde kabul gördüğünü ancak İslâm'ın temel öğretileri ile çeliştiği noktalarda reddedildiğini göstermektedir. Sonuç olarak bu tezde, astroloji ve benzeri okültist eğilimlerin İslâm inancındaki gayb tasavvuru ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yapılmış kelâmî açıdan İslâm'a aykırı olduğu noktalar belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Okültizm, Astroloji, Gayb

ABSTRACT

Institution : ZBEU, Institute of Social Sciences, Basic Islamic
Sciennes Department

Thesis Title : Astrology from Occultist Tendencies and Islam's
Imagination of the Unseen

Thesis Author : Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ

Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr. Murat AKIN.

Type, Year : MSc Thesis, 2024

Number of Pages : 121

This thesis examines astrology, one of the occultist tendencies, in terms of Islam's conception of the unseen (unknown, future-oriented information). In the research, the relations between the development of astrology and occultism and the concepts of the unseen in Islam were discussed. In this context, through the literature review method, you are reciprocal between the basic sources of Islam, religious and philosophical sources and astrological texts. In the study, the historical effects of astrology in Islamic societies, the perspectives of clergy and Islamic philosophers on astrology, and the relationship of astrology with the vision of the unseen are revealed. The research shows that astrology began to be accepted in Islamic societies at certain periods, but was rejected at points where it contradicted the basic teachings of Islam. As a result, in this thesis, astrology and similar occultist tendencies are evaluated comparatively with the vision of the unseen in Islamic belief, and the points that are contrary to Islam from a theological perspective continue to be determined.

Keywords: Kalam, Occultism, Astrology, Ghayb (unseen)

ÖN SÖZ

Bu tez, okültist eğilimlerden astrolojinin İslâm'ın gayb tasavvuru ile karşılaştırılmasını ve toplum üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sürecinde, astrolojinin ve okültizmin tarihsel gelişimi ile İslâm'ın gayb kavramı arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Literatür taraması sırasında, geniş bir kaynak incelenmesi yapılmıştır. Kur'ân'ı Kerîm, kelâm, hadis, tefsir metinleri ile astroloji alanında yazılmış eserler bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. İlk bölümde konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kavramsal çerçeveye yer verilmiş olup okültizm ve onunla ilgili bazı terimler açıklanmıştır. İkinci bölümde astrolojinin geniş çaplı tanımı, tarihçesi, dinlerle olan bağlantısı ve İslâm âlimlerinin astroloji hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Son bölümde ise İslâm inancında gayb konusunun ele alınışı bu bağlamda astrolojinin İslâm akaidindeki gayb konusuyla bağdaşıp bağdaşmayacağı hakkında bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sırasında rehberlik eden, teşvik eden ve destek olan pek çok kişi olmuştur. Öncelikle, bu tezin yazımında sürekli olarak yol gösteren ve bilgi birikiminden faydalandığım danışman hocam Doç. Dr. Murat AKIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez hazırlama sürecimde manevi desteğini esirgemeyen her konu da yardımcı olan başta eşim Hakan KAYRETLİ olmak üzere tüm aileme, araştırmanın çeşitli aşamalarında yardımcı olan, değerli geri bildirimleriyle çalışmamı zenginleştiren arkadaşım Merve Nur TEKECİ ve Veli SEBLİ'ye teşekkür ederim.

Bu tezimizin, İslâm'ın gayb tasavvuru ve astrolojinin etkileri konusundaki literatüre önemli katkılar sağlamasını ve çalışmanın faydalı olmasını Allah'tan temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. OKÜLTİZM VE ASTROLOJİ	6
1.1. Astrolojinin Okültizm ile Bağlantısı ve İlgili Diğer Kavramlar.....	8
1.1.1. Okültizm	8
1.1.2. Sembolizm	9
1.1.3. Hermetizm	12
1.1.4. Simya	14
1.1.5. Büyü/Maji	16
1.1.6. Mistisizm	17
1.1.7. Ezoterizm.....	19
1.1.8. Nümeroloji.....	21
1.1.9. Gnostisizm	23
1.2. Astrolojinin Tanımı ve Tarihçesi.....	25
1.2.1. Burçların Oluşumu ve İsimlendirilmesi	28
1.2.2. Yıldıznâme ve Burçlar.....	34
1.2.3. Müneccim ve Astrologlar	35
1.2.4. Batlamyus ve Astrolojinin Temelleri	36
1.2.5. Astronomi ve Astroloji Arasındaki Farklar	37
1.2.6. Astroloji Bilim midir?	38
2. ASTROLOJİNİN DİNLERLE OLAN İLİŞKİSİ VE İSLÂM'DA ASTROLOJİYE DAİR YAKLAŞIMLAR.....	41
2.1. Astrolojinin Dinlerle Olan İlişkisi	41
2.1.1. Yahudilikte Astroloji	42
2.1.2. Hristiyanlıkta Astroloji.....	44
2.1.3. Hz. Muhamed'den (s.a.s.) Önce Arap Toplumunda Astroloji...45	
2.2. İslâm'da Astroloji Var mıdır?	46
2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Burçlar ve Yıldızlar	48
2.3. İslam Düşüncesinde Astrolojiye İlişkin Yaklaşımlar	51
2.3.1. İslam'da Astrolojiyi Astronomi ile İlişkilendiren Yaklaşımlar .51	
2.3.1.1. Kindî	52
2.3.1.2. İbn Arabî.....	53
2.3.1.3. İhvân-ı Safâ	54

2.3.1.4. Erzurumlu İbrahim Hakkı.....	55
2.3.2. Astrolojiyi Eleştiren Yaklaşımlar	56
2.3.2.1. Fârâbi.....	56
2.3.2.2. Gazzâlî.....	58
2.3.2.3. İbn Haldûn	59
3.İSLÂM İNANCINDA GAYB VE ASTROLOJİNİN GAYB AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	62
3.1. Gaybın Tanımı ve Çeşitleri	62
3.1.1. Kur'ân'ı Kerîm'de Gayb	67
3.1.2. Peygamberlerin Gayb Bilgisi.....	71
3.1.3. Hz. Peygamber'in Bilgisinin Sınırları ve Hadislerde Gayb...73	
3.1.4. İslâm Dininde Gaybın Bilinebilirliği	80
3.2. İnsanların Gaybı Araştırma Nedenleri.....	82
3.3. İslâm Akaidinde Astrolojiye Genel Yaklaşım.....	85
3.4. Astrolojinin İslâm İnancındaki Gayb Tasavvuru Açısından Ele Alınması	86
3.4.1. Allah'ın Sıfatları ve Tevhid İlkesinin Zedelenmesi Tehlikesi	87
3.4.2. Bid'at ve Hurafelerin Yaygınlaşması Sorunu	90
3.4.3. Dua ve Tevekkülün İşlevsizleştirilmesine Sebep Olması.....	93
3.4.4. İnkârcı Akımlara Zemin Hazırlanması Meselesi	95
3.4.5. Astrolojinin Kapitalist Düzeni Desteklemesi.....	97
3.4.6. Kader ve İrâde Hürriyeti: Astrolojinin İnsan İradesi Üzerindeki Etkisi	101
3.4.7. Kehanet ve Gayb.....	103
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	111
ÖZ GEÇMİŞ.....	121

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ebced Hesabı.....	22
Tablo 2: Burçlar ve Tarihleri	30

KISALTMALAR LİSTESİ

a.s.	: Aleyhi Selam
bk.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâlühü
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	: Hazreti
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
nşr.	: Neşreden
M.Ü	: Marmara Üniversitesi
sad.	: Sadeleştiren
s.a.s.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Yaratılış itibariyle bireyler ve toplumlar bilinmeyi öğrenme ve araştırma eğilimindedir ve daima bilinmeyi, gizli olanı bulmak için çabalar. İnsanlığın bu çabası pozitif ilimlerin doğuşunu ve gelişimini sağlamasının yanı sıra gösterdikleri okült (gizli olanı bulma) eğilim sebebiyle bazı bilimlerin (pseudoscience) doğmasına da sebep olmuştur. İnsanda bulunan merak içgüdüsü, gelecek hakkında bilgi alabilmek ya da geçmişin bilinmeyen yönünü ortaya çıkarabilmek için onu gizli olanı araştırmaya sevk etmiştir. Bu araştırma sonucunda insanlar kültür ve inanışlarıyla bağlantılı ya da inançtan uzak bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Okültizm alanına giren bu yöntemler bilimden uzak ve yoruma dayalı bir biçimde gerçekleşmiştir. Okültizm denince akla ilk gelen yöntemler; maji, (büyü) simya, astroloji, nümeroloji, sembolizm, teürji, psişürji, ebced vs. sayılabilir. Bu yöntemler din dışı olarak varlığını sürdürdüğü gibi dinler içerisinde de mevcut olmuştur. Mistik inanışlarda bu yöntemlerle karşılaşmamız mümkündür.

Gökyüzü, teknolojinin henüz bu denli gelişmediği dönemlerde sır olarak algılanmış ve gelecekte ya da geçmişten yani gizli olandan haber verici olarak kullanılmıştır. İnsanların gökyüzünden bilgi edinebilmek amacıyla yaptığı çalışmalar hem teknolojinin gelişimine katkı sunmuş hem de astronomi ve astroloji gibi alanların doğmasına aracı olmuştur. İlk etapta gökyüzü o dönemin bilim adamlarının da verdiği bilgiler ışığında iki boyutlu olarak bilinmiş ve araştırmalar da bunun üzerinden yapılmıştır.

İnsanlık tarihinin neredeyse en başından itibaren gökyüzü daima insanlığın ilgisini çekmiş ve araştırma konusu olmuştur. Millet, din, kültür fark etmeksizin insanlar gökyüzü ile ilgili araştırmalar yapmış ya da var olan kendi inanış ve kültürleri çerçevesinde gökyüzü ile ilgili bu edindikleri bilgileri inançlarıyla harmanlayarak yeniden yorumlamıştır. Okült eğilimlerden olan astrolojinin de ortaya çıkışına baktığımızda; gelecek hakkında bilgi edinmek için gökyüzünü aracı yapan kişiler, gezegenlerin ve yıldızların hareketlerini inceleyerek sonuçları insanların davranış ya da doğumuyla bağdaştırmış ve onlara gelecek (gayb) ya da karakterleri hakkında bilgi sunmaya çalışmışlardır.

İslâm dininde de gayb konusu daima tartışılan konulardan olmuştur. İnsanların gaybî bilgiye ulaşip ulaşamayacağı, gaybî bilginin kimlere verilebileceği İslâm âlimlerince ve mezhepler tarafından tartışılmıştır. Bu bağlamda gaybî bilgi hakkında kişisel çabalarla elde edilebilir yahut elde edilemez diyerek kesin bir yargıya varmak mümkün görünmemektedir. Zira uygulamalara baktığımızda iki türün de mevcut olduğunu görmekteyiz.

Bu araştırmada okült eğilimlerin neler olduğuna ve kısaca astrolojinin tarihçesi üzerinde durularak itikadî açıdan astrolojinin İslâm dini ile bağlantısı ve İslâm'da gaybî bilgiyi elde etmenin yeri ve imkânı ele alınacaktır.

Araştırmanın Önemi

Gayb konusu, insanlığın başlangıcından günümüze kadar dinlerin, felsefenin, toplum ve kültürlerin ilgi alanına girmektedir. Farklı din ve kültürlerde gayb kavramı çeşitli kelimelerle tabir edilse de birbirine yakın anlamlar içermektedir. İslâm literatüründe gayb âlemi olarak isimlendirdiğimiz alanın, diğer ilahî dinlerdeki karşılığı oldukça büyük benzerlikler taşımaktadır. Gayb konusu, hem ontolojik hem de epistemolojik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemi filozoflar, din adamları, kelâm, tasavvuf ve hadis âlimleri farklı açılardan ele almaktadırlar. Her biri kendi ilmî sistemi içinde bu konuyu açıklığa kavuşturmak için çabalamaktadır. Sadece âlim ya da düşünürler değil ilim sahibi olmayan insanlar da bu bilinmeyen gizemli alan hakkında bilgi sahibi olmak için çabalamışlardır. İnsanlar bu alan ile ilgili bilgi alabilmek için farklı yöntemler denemişler ve çeşitli okült inanışlar ortaya çıkarmışlardır.

Astroloji de gayb ile ilgili bilgi verdiğini iddia eden okült alanlardan biridir. İnsan için gayb, geçmiş gelecek ya da içinde bulunduğu hal ile ilgili bilmediği tüm alanı kapsamaktadır. Astroloji her ne kadar farklı din ve kültür içerisinde ortaya çıkmış olsa da günümüzde neredeyse tüm toplum ve inanışlar içinde kendini göstermektedir. Oysa gayb, hakkında kesin bilgiye ulaşılacak ve hakkında kesin hüküm verilecek bir mesele değildir. Dolayısıyla insanların belirli yöntemlerle doğruluğunu ölçmesi mümkün olmamaktadır. Bu sebepten ötürü insanların inançsal olarak sömürülmesine müsait bir ortam hazırlamaktadır.

Konunun itikadî yönünün olması ve çok eski tarihlerde olduğu halde modern dönemde de güncelliğini koruması hasebiyle yeni ilmî kelâmın alanına girmektedir. Günlük gazetelerde ve dergilerde astroloji köşelerinin olması insanların önemli işlerinde karar alırken (yeni iş, evlilik vs.) astroloji falına bakması, reel ortamda veya sosyal medyada astrologların, astroloji sayfalarının ciddi anlamda rağbet görmesi, bunun yanı sıra İslâmî astroloji mecralarının varlığı, konunun itikadî açıdan ele alınmasının ne denli ciddi ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Okültizm denince akla birçok başlık gelebilmektedir. Konuyu kavrayabilmek adına bu başlıkların neler olduğu belirlenerek kısaca tanımlarına değinilecektir. Ana konudan uzaklaşmamak adına bu kavramları detaylı şekilde ele almak yerine astrolojiyle olan ilişkilerinden bahsetmekle yetinilecektir. İlk bölümde okültizmin ne olduğu ve hangi alanları kapsadığı tespit edildikten sonra okült eğilimler içerisinde astrolojinin İslâm literatüründe karşılık geldiği kavramların tanımları açıklanacaktır. Astrolojinin oluşumu, tarihçesi, burçların oluşum ve isimlendirilmesi ve astrolojinin bilimselliği ele alınacaktır. İkinci bölümde astrolojinin, dinler içerisindeki varoluşu, Astrolojinin insanlık tarihindeki durumu, astrolojinin Yahudilik ve Hristiyanlıkla ilişkisi ve İslâm'da astrolojiyle ilgili olumlu ve olumsuz yaklaşımları ile İslâm düşünürlerinin görüşlerinden özellikle gaybî açıdan bu konuyu ne şekilde ele aldıklarından bahsedilecektir. Tezimizin son bölümünde ise astroloji konusu, kelâm ilmi açısından oldukça önem arz eden, farklı disiplinler tarafından da sıkça ele alınmış ve hakkında çokça eser yazılmış bir konu olan gayb meselesi ile irtibatlandırılacaktır. Gayb konusunda Temel İslâm Bilimlerinin tüm alanlarının görüşlerini almak konunun dağılmasına sebep olacağından, çoğunlukla kelâm âlimlerinin meseleyi nasıl ele aldığı, gaybın bilinebilirliği, Kur'ân'da gayb konusu, peygamberler özelinde ve özellikle de Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gaybî bilgi vermesi gibi konulara değinilecektir.

Genel olarak araştırma, İslâm'ın ortaya çıkışından günümüze kadar olan dönemde İslâm dünyasında ve Batı'da astrolojiye dair gelişmeleri gayb konusuyla ilişkilendirmeyi kapsamaktadır. Bununla beraber, çalışma sadece İslâm'ın ana akım

görüşlerini ve astrolojinin temel ilkelerini ele almakta olup, diğer dini mezheplerin ve alternatif astrolojik sistemlerin detaylı incelemesini kapsamamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, astrolojinin ve İslâm'ın gayb tasavvuru konusundaki farklılıklarını ve benzerliklerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmada, literatür taraması, içerik analizi ve karşılaştırmalı analiz yöntemleri bir arada kullanılmıştır.

Araştırmanın birincil kaynakları, Kur'ân-ı Kerîm ve sahih hadis metinleri olup, İslâm'ın gayb konusundaki temel görüşlerini anlamak için bu kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca, astroloji ile ilgili klasik ve modern eserler incelenmiştir. İkincil kaynak olarak ise, astroloji ve İslâm teolojisi üzerine yazılmış akademik makaleler, tezler ve kitaplar kullanılmıştır.

Çalışmada, astroloji ve İslâm'ın gayb anlayışları, karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu iki alanın temel ilkeleri ve inançları karşılaştırılmış, Kur'ân ve hadislerde astroloji ve gayb konusundaki âyetler ve rivayetler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın dipnot ve kaynakçası isnad atıf sistemi ikinci edisyon kullanılarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın Kaynakları

Okültizm kavramı, kendi altında birçok başlığı içermektedir. Bu başlıkları tanımlarken daha önce yazılmış ansiklopedik eserlerden¹ ve akademik çalışmalardan² faydalanılmıştır. Çalışmamızda astroloji kavramının İslâm literatüründeki karşılıklarına değinilmiştir. Bunun için TDV İslâm Ansiklopedisinden yararlanılmıştır.³ Astrolojinin gaybî bilgi vermesi kelâmî

¹ Alparslan Salt- Cem Çobanlı, *Meta Ansiklopedi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayıncılık, 2010), 628.; Salih Çinpolat, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan- Emine Battal (İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2020), 194.

² Mehmet Kenan Şahin, “İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar”, *Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu*, ed. Hulusi Arslan- Mustafa Bozkurt (Malatya: İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2012), 480-501.

³ Tevfik Fehd, “İlm-i Ahkâm-ı Nücûm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 22/124-126; Tevfik Fehd, “İlm-i Felek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 22/126-129; Mustafa Sinanoğlu, “Müneccime”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 32/6-7.

açından değerlendirilmiş ve İslâm âlimlerinin bu alanda yazılmış eserlerinden faydalanılmıştır.⁴

Kur'ân'ı Kerîm'de gök cisimleri, bazı gezegenler ve burç kavramları geçse de astrolojiye doğrudan atıf yapan herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Hadisler de ise bu konu kısmi olarak geçmektedir. Bu sebeple daha çok İslâm âlimlerinden astroloji bahsine değinen ve bu konu hakkında görüş bildiren eserler kaynak olarak incelenmiştir.⁵ Aynı zamanda astroloji modern dönemde de incelenen bir konu olması sebebiyle günümüz astrologlarının eserlerine, sosyal medyada çokça ilgi gören blog sayfalarına başvurulmuştur.⁶

Son kısımda İslâm inancında gayb konusu ele alınmıştır. Gayb konusunu içeren âyet, hadis ve tefsirler bu kısımda incelenmiştir.⁷ Son dönemde yazılmış olan gayb ile ilgili eserler çalışmamızı yönlendirmiştir.⁸ Nihayetinde bu kısımda astrolojinin, İslâm inancındaki gayb konusu açısından tevhid inancına aykırı olan bazı yönleri tespit edilerek çalışmamız tamamlanmaktadır.

⁴ Rağîb el-İsfahanî, *Müfredat* (İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012); İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risâleleri*, çev. Ali Durusoy vd. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012); Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013); Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, çev. Bekir Toplaoğlu (Ankara: İSAM Yayınları, 2017).

⁵ Ebu Yusuf Yakub b. İshak b. es-Sabbah el-Kindî, *Felsefî Risâleler*, çev. Mahmut Kaya (İstanbul: Klasik, 2015), 103; Ebû Nasr Muhammed bin Muhammed el-Fârâbî, *İlimlerin Sayımı (İhsâu'l-Ulum)*, çev. Cevher Caduk (İstanbul: Kurtuba Kitap, 2016), 80-108.

⁶ Öner Döşer, “Hz. İdris (a.s.) Astroloji İlmi Onunla Başlar”, *Youtube* (23 Ocak 2022).

⁷ Emin Işık, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/462-463; Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 5/589-594; Zemahşerî, *El-Keşşâf 'An Hakâiki Gavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 1/144; Ebu Mansûr el-Mâtürîdî, “Te'vilâtü'l-Kur'ân Tercümesi”, *Zuhruf Suresi*, ed. Bekir Toplaoğlu (İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, uabt 2019), 13/252; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 1/158.

⁸ İlyas Çelebi, “İnsan ve Gayb İlişkisi”, *İnsan ve Gayb* (Din dilinde Gayb, İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015), 320; Halis Albayrak, *Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi* (İstanbul: Şule Yayınları, 1996), 320.

1. OKÜLTİZM VE ASTROLOJİ

İnsan daima inanma eğilimine ve inandığı şeyi savunma içgüdüsüne sahiptir. İnanılan şey dinî ya da din dışı olabilir. Bu inanma eğilimi ve insanın anlam arayışı onun varoluşuyla başlamış ve devam etmektedir.⁹ İnsandaki Tanrı düşüncesi de bu arayışla ilişkilidir. Bir elçi ve ilahî bilginin gelmediği ya da herhangi bir öğretinin mevcut olmadığı zamanlarda dahi kişiler, kabileler, kavimler, topluluklar ya da ülkeler farklı Tanrı inançlarına sahip olmuşlardır.¹⁰ Örneğin kabile inançlarına baktığımızda bazı ilkel kabilelerin, teknolojiden uzak dünyadan kopuk bir şekilde kendi iç dünyalarında yaşadıkları ve herhangi bir vahye muhatap olmadıkları tahmin edilmekle beraber kendilerine özgü bir inanç sistemi geliştirerek atalarının ruhlarına yahut doğa olaylarına kutsallık atfettikleri bilinmektedir.

İşte bu durum göstermektedir ki insan bir inanma eğilimindedir. Bu inanış dinî ya da felsefî olabildiği gibi bir karşı çıkma ve yok sayma şeklinde de olabilmektedir. Örneğin “Tanrı yoktur” diyen birini inançsız olarak nitelemektense Allah’ın varlığına ve inancına karşı çıkan kişi şeklinde tabir etmek daha sağlıklı olacaktır. Çünkü “Tanrı yoktur” diyen kişi de “Tanrı vardır” diyen kişi kadar düşüncesini ispatlamaya çalışmaktadır.

Bir dine yahut öğretiye inanmayı tercih edenler anlam arayışlarını inançlarıyla doldurmaktadırlar. Bunun karşısında olan inkârcı görüşler ise farklı hususlar aramak ve edinmek için başka yönlerde eğilim gösterirler. İnsan her ne kadar Tanrı inancını reddetse de yaratılanlar hakkında bilgi sahibi olmak istemektedir. İnsanın fitratında olan merak duygusu insanı bu arayışa mecbur bırakmıştır. İnsanın nereden geldiğini ve gelecekte neler ile karşılaşacağını (gayb), ulaşamadığı nesne ya da varlıkların var oluş sebeplerini bilmek istemesi, özetle insan için gizli olan her türlü bilgiyi araştırması tam da bu sebeptendir.

İnsanlar gizli ya da bilinmeyene ulaşmak için farklı yöntemler denemiş ve birtakım yöntemler bulduklarını iddia etmişlerdir. Bu yöntemler okültizm genelinde farklı alt dalların oluşmasına yol açmıştır. Bu bölümde okültizm terimi

⁹ Viktor Emil Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak (İstanbul: Okuyanüs Yayınları, 2009), 113.

¹⁰ Mustafa Öztürk, “İslâmiyet’ten Önce Türklerin Din Anlayışı ve Gök Tanrı Dini”, *History Studies International Journal of History* 5/2 (Mart 2013), 328.

ve onun alt dalı olarak bilinen, inançlar içerisine yerleşmiş olan kavramlar ele alınacaktır.

Okültizm, tarih boyunca farklı kültürlerde insanların bilinmeyi anlama, geleceği öngörme ya da doğüstü güçlerle etkileşim kurma isteğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.¹¹ Bu öğretiler arasında en yaygın olanlardan biri de astrolojidir. Astroloji, gök cisimlerinin hareketlerinin ve konumlarının yeryüzündeki olaylar ve insan yaşamı üzerindeki etkilerini inceleyen bir sistem olarak tanımlanabilir. Antik Mısır, Mezopotamya, Yunan ve Roma uygarlıklarından başlayarak, Orta Çağ İslam dünyası da dâhil olmak üzere, birçok toplumda astroloji, insan hayatını ve geleceği anlamlandırmada önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Astroloji, insanların doğum anındaki yıldız ve gezegen dizilimlerine dayanarak kaderleri hakkında tahminlerde bulunma iddiasıyla, sadece okültizmin bir parçası olarak kalmamış, aynı zamanda felsefî ve dinî tartışmaların da merkezinde yer almıştır. İslam dünyasında astrolojiye duyulan ilgi, özellikle Emevi ve Abbasi dönemi bilimsel çalışmalarında kendini göstermiştir. O dönemde yapılan çeviri faaliyetleri ile astronomi ve astroloji alanında yazılmış kaynaklar Müslüman Araplar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.¹² Birçok İslam âlimi, astroloji ve astronomi arasındaki farkı ayırt etmeye çalışmış ve astrolojinin dinî temellere ne kadar uygun olduğunu tartışmıştır. İslâm'da ise gayb, yani bilinmeyen ve sadece Allah'ın bilgisi dâhilinde olan kavram, bu tür okültist yaklaşımların sorgulanmasına neden olmuştur. Gayb, İslâm inancında Allah'ın mutlak ilmi ile ilişkilendirilen bir konu olup, geleceğe dair bilgilere insanların erişemeyeceği bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda, astrolojinin İslâm'daki gayb kavramı ile olan ilişkisi, tarih boyunca önemli tartışmalara yol açmıştır. Astroloji ve okültizmin, insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde din, bilim ve felsefe ile kesişen bir yapıya sahip olması, bu konuların İslâm düşüncesinde nasıl değerlendirildiği sorusunu

¹¹ Mircea Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, çev. Cem Soydemir (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019), 67.

¹² Seyfettin Kaya, *Orta Çağ İslâm Dünyasında Astronomi, Astroloji ve Gözlemeleri* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2021), 56-57.

doğurmuştur. Özellikle İslâm'ın gayb anlayışı ile astroloji gibi uygulamaların karşılaştırılması bu çalışmanın temel meselelerinden birini oluşturmaktadır.

1.1. Astrolojinin Okültizm ile Bağlantısı ve İlgili Diğer Kavramlar

Okültizm ve astroloji, tarih boyunca birbirini besleyen iki kavram olarak karşımıza çıkar. Okültizm, gizli bilgi ve doğaüstü güçlerin etkileriyle ilgilenen bir öğreti sistemi olarak, çeşitli gizemli ve mistik öğretileri içinde barındırır. Bu öğretiler arasında gnostisizm, ezoterizm, mistisizm, simya, büyü, kehanet yöntemleri ve ruhsal bağlantılar gibi uygulamalar bulunur. Astroloji ise okültizmin bir dalı olarak kabul edilir ve gök cisimlerinin hareketlerinin insan karakteri, kaderi ve dünya olayları üzerindeki etkilerini inceleyen bir sistemdir. Bu nedenle, astroloji okültizmin bir parçası olarak, doğanın gizemli güçlerini ve kozmik enerjiyi anlamaya yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Astroloji, okültizmin diğer dallarıyla birlikte mistik bilgi arayışının bir parçası olup bu sistemlerde doğanın sırlarını çözerek geleceği tahmin etmek ya da insanların kaderlerini yönlendirmek gibi amaçlar güdülür. Bu ilişki, okültizmin temel prensipleriyle uyumludur; çünkü her iki alanda da doğaüstü güçlerle bağlantı kurma ve insan bilincini bu güçlerle şekillendirme amacı bulunur. Astroloji, bireylerin yıldız haritalarını analiz ederek hayatlarına dair rehberlik sunduğu gibi, okültist öğretiler de bireylerin gizli bilgiyi keşfetmelerine yardımcı olmayı hedefler.

1.1.1. Okültizm

Okültizm gizli, gizlemek anlamında kullanılan Latince *occultum*, *occulere*, *occultus* kelimelerinden türetilmiştir.¹³ Terim olarak belirli yöntemlerle gizli olan bilgiye ulaşmaya, insanların haberleşeceği gizli, doğaüstü unsurların varlığını kabul edip inanç haline getirmeye okültizm, bu varlıklara ve yöntemlere inanan kişiye ise okültist denir.¹⁴ Gizli bilgiyi edinmedeki araçlar; ruhlarla iletişim (spiritüalizm), büyü yapmak, gök cisimlerinin hareketlerini yorumlamak gibi doğruluğunun test edilmesi zor görünen yöntemler olduğundan din ve bilim dışı olarak

¹³ Sabine Doering-Manteuffel, *Okültizm: Gizli Öğretiler, İnanışlar ve Büyüler*, çev. Simin Kuzucu Şahin (İstanbul: Runik Kitap, 2021), 18.

¹⁴ Mircea Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, çev. Cem Soydemir (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019), 24.

değerlendirenler mevcuttur. Bu sebeple okültizmin, pozitivizmin karşısında bir akım olduğunu söylemek mümkündür.

Okültizmin en önde gelen isimlerinden Helena Petrovna Blavatsky (ö.1891)¹⁵ okültizmin insanlık tarihiyle başladığını iddia ederek tanımını ise şu şekilde yapmıştır: “*Okültizm büyü değildir. Ancak büyü onun araçlarından biridir. Okültizm yaşam bilimi, yaşama sanatıdır.*”¹⁶ Okültizmin kapsamına dâhil olan bazı alanları şu şekilde sıralamak mümkündür; spiritüalizm, teosofi, hermetizm, gnostisizm, ezoterizm, maji, simya, astroloji, nümeroloji, teürji, psişürji, kâhinlik, falcılık vb.¹⁷ Bu terimlerden birçoğu eş anlamlı gibi kullanılsa da farklı inanışları, düşünce tarzlarını ifade ederler. Her birinin farklı başlangıç noktaları ve kendine has kaynakları vardır. Astroloji, simya, sihir, büyü, falcılık çok eski zamanlara dayanırken; spiritüalizm, okültizm, ezoterizm gibi kavramlar modern döneme aittir.¹⁸ Sadece batının modern akımlarını değil Hint felsefesi ve mistisizmini, rüya yorumu, ebced gibi doğunun geleneklerini de kapsar.

İslâm inancı içerisinde okült inanışların bulunduğunu iddia edenler mevcuttur. Nitekim peygamberlerle gelen vahiy, âlimlerin ilham ve keşf yoluyla verdikleri bilgiler, rüya tabirleri vb. yöntemlerle elde edilen gaybî bilgiler okültizmle kıyaslanabilmektedir. Fakat okültizmde kişi bu bilgilere kendi çabasıyla, İslâm inancında ise yalnızca Allah’ın bildirmesi ile ulaşabilir. Bu sebeple Müslümanları okültist olarak nitelemenin mümkün olmadığını ifade etmek gerekir. Okültizm ve onunla bağlantılı bulunan diğer kavramlar için de benzer söylemler bulunmaktadır. Konuyla ilgili bazı kavramları burada zikretmek konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sunacaktır.

1.1.2. Sembolizm

Okültizm, gizli ve saklı bilgilere ulaşma arayışını içeren bir dünya görüşüdür ve sembolizm bu arayışın önemli bir parçasıdır. Okültizmde semboller, evrenin

¹⁵ Alman asıllı Rus okültist, Teosofi Derneği’nin kurucusu ve teosofinin batıda yaygınlaşmasında büyük ölçüde etkili olan kişidir. Hakkında bilgi için bk. Helena Petrovna Blavatsky, *Teosofi Nedir?*, çev. Kübra Kavasçınay (İstanbul: Ganzer Kitap, 2021), 1.

¹⁶ Helena Petrovna Blavatsky, *Nasıl Teozofist Olunur? Teozofinin ve Okültizmin Bilgeliği*, çev. Şehmus Ay (Antalya: Zuzu Kitap, 2021), 7.

¹⁷ Christopher Dell, *Okült, Cadılık ve Büyü Resimli Tarih*, çev. Begüm Kovulmaz- Şeyda Öztürk (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), 7.

¹⁸ Manteuffel, *Okültizm: Gizli Öğretiler, İnanışlar ve Büyüler*, 11.

derin sırlarına erişmenin anahtarları olarak kabul edilir. Gök cisimleri, doğal olaylar, geometrik şekiller gibi semboller, okültist pratiklerde birer kod veya araç olarak kullanılır. Bu semboller, görünen dünyanın ardındaki gizli hakikatleri temsil eder ve ritüellerde, büyülerde veya meditasyon gibi uygulamalarda yön gösterici rol oynar.

Bir şeyi niteleyen görüldüğünde hemen hemen herkesin aklında aynı düşünceyi uyandıran işaretlere ya da varlıklara sembol denir. Bir işaretin sembol olması için evrensel olması gerekir. Eğer evrensel değilse bir çizim ya da amblemden ibaret olur.¹⁹ Dinler için de sembol olmazsa olmazdır. Semboller renklerden, sayılardan, şekillerden, doğal unsurlardan, kişi ve olaylardan oluşabilir. Örnek verecek olursak siyahın şerri, beyazın hayrı (iyilik) çağrıştırması; şeytanın boynuzla, meleğin kanatla resmedilmesi; evrendeki sayıların bir anlamının olduğuna inanılması, yerin ve göğün 7 kattan yaratılması vs. söylenebilir. Her ne kadar sembollerin objektif olduğunu söylesek de sembollerin yorumları subjektiftir. Semavî olsun ya da olmasın neredeyse tüm dinlerde belirli semboller vardır. Bu sembollerin ne anlama geldiğini araştıran akımın ismi ise sembolizmdir. Sembolleri çözmek genelde sezgiye ve mistik tecrübeye dayanır. Sembolizmde diğer inanç sistemlerinde olduğu gibi sembolleri araştırarak gizli bilgiyi, metafizikî âlemden görüntü almayı amaçlar. Görünür âlem, görünmeyen (metafizik) âlemin tezahürüdür. Okültizmdeki “Yukarısı aşağıya, aşağısı yukarıya benzer” sözü bunun açıklaması niteliğindedir. Bu iki âlem arasındaki analogi sembollerle anlaşılır.²⁰ Örneğin astrolojide gökyüzündeki yıldızlar ve diğer gök cisimleri insanın hayatı ve kaderi için birer semboldür hatta bu gök cisimlerinin bir araya gelip oluşturduğu semboller de bulunmaktadır. Takımyıldızlarının bir araya geldiğinde benzediği şekil burçları oluşturmakta ve burcun sembolü olmaktadır.

Kur’ân’ı Kerîm’deki hurûf-u mukattaayı sembol olarak yorumlayan İbn Kesîr (ö. 774/1373), Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) gibi âlimler bulunmaktadır.²¹ Kur’ân’da 29 surenin evvelinde, toplamda 30 âyette bulunan hurûf-u mukattaa, sembol ve gizli anlamlar içermeye ihtimali barındırmaktadır. Bunlardan bazıları “elif

¹⁹ Salt- Çobanlı, "Sembolizm", 585.

²⁰ Salt- Çobanlı, "Sembolizm", 588.

²¹ Zeki Duman- Mustafa Altundağ, “Hurûf-ı Mukattaa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 18/401-405.

lâm mîm, elif lâm râ, hâ mîm, yâ sîn” gibi âyetlerdir. Tefsirlerde bu âyetler hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Her kitabın bir sırrı vardır. Kur’ân’ın sırları da sure başındaki harflerdir.
- Hurûf-u mukattaa ile sureye başlanmasının sebebi müşriklerin dikkatini çekmektir.
- Hurûf-u mukattaa ile Allah (c.c.) birçok mana kastetmiştir. Bunlar Allah’ın isim ve sıfatlarıdır.²²
- Hurûf-u mukattaa gayb aleminden gelen bilgilerdir. Bu bilgiler yaratılmışların hayatlarını aydınlatan, onlara yol gösteren rehberdir.²³

Bu ve benzeri görüşler İslâm âlimleri tarafından nakledilmiştir. Sonuç olarak bu harflerin manası tam olarak bilinmemekte ve gizliliğini korumaktadır. Bu harflerin manası yalnızca Allah tarafından bilinmektedir. O da dilediğine bu bilgileri vermektedir. İslâm’da sembollerin önemli olduğu bir diğer konu da rüya tabirleridir. Rüyalarda görülen renkler, cisimler, ya da olaylar gerçek hayatta yorumlanması için birer semboldür. Örneğin yeşil ya da beyaz renk hayra siyah ya da kırmızı renk şerre yorumlanabilir. Bir diğer örnek de Hz. Yusuf’un rüya yorumlamasıdır:

*“Onunla beraber hapse iki genç daha girmişti. Bunlardan biri: “Ben rüyâda kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken görüyorum” dedi. Diğeri de: “Ben de rüyâda başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve kuşların bunu gagalayıp yediğini görüyorum” dedi. Sonra ikisi birlikte: “Ne olur! Bize bunun tâbirini haber ver; doğrusu biz senin bu işi iyi bilen kimselerden olduğunu görüyoruz” dediler.”*²⁴

“Yûsuf şöyle dedi: “Yiyeceğiniz yemek daha önünüze gelmeden önce ben o gördüğünüz rüyâların tâbirini size haber vereceğim. Bunlar, bana Rabbimin öğrettiği ilimlerdenidir. Ancak tâbire başlamadan önce şunları söylemek istiyorum:

²² Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Muhtasar Tefsiru’t- Taberi*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Ümit Yayıncılık, 1995), 1/16-17.

²³ Hayrettin Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2020), 1/69-70.

²⁴ Yûsuf 12/36.

Şu bir gerçek ki benim, Allah'a inanmayan ve âhireti de inkâr eden bir kavmin diniyle ve yoluyla hiçbir ilgim olmadı."²⁵

*"Ey benim hapishane arkadaşlarım! Rüyâlarınızın tâbirine gelince; biriniz eskiden olduğu gibi efendisine şarap sunmaya devam edecek; diğeriniz ise asılacak ve kuşlar başından gagalayıp yiyecek. Açıklanmasını istediğiniz konu, böylece cevaplandırılıp kesin sonuca bağlanmıştır."*²⁶

Görüldüğü gibi Hz. Yusuf (a.s.), Allah'tan aldığı ilimle rüya tabiri yaptığını söylemekte ve rüyada görülen olayları gerçek hayat için farklı şekilde yorumlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken iki husus vardır. İlki Hz. Yusuf'un arkadaşlarının rüyalarını dinler dinlemez tabirde bulunmayıp bu ilmi Allah'tan aldığını ve onun bildirmesiyle yorumlayacağını ifade etmesidir. Bu şekilde gaybî olan bir durum vahiyle bilinir olmuştur. İkincisi ise Hz. Yusuf'un rüyaların tabirini peygamberlik vasfıyla ve vahyî bilgi ile yapmış olmasıdır. Yani bu olaylar birer sembol olmakla birlikte anlamı yalnızca Allah tarafından bilinmekte ve onun bildirmesiyle açığa çıkmaktadır.

Astroloji de kendi içerisinde sembolizmi barındırmaktadır. Gök cisimlerinin hareketleri, yıldızların bir araya gelerek oluşturdukları şekiller birer sembolü ifade etmektedir. Bu sembollerin yorumlanmasıyla bazı çıkarımlarda bulunulur. Bu sebeple semboller astroloji alanı için oldukça önemlidir. Fakat astrologlar sembollerini yorumlarken kendi görüş ve tahminleriyle bu işi yapmaktadırlar. Bu sebeple astrolojik bilgileri peygamberlerin vahiy olarak verdikleri gaybî bilgilerle kıyaslamak mümkün değildir.

1.1.3. Hermetizm

Hermetizm, ezoterik, dinî ya da kültürel yapıları içeren okült bir öğretilerdir. Hermetizm isminin türediği Hermes'in kim olduğu ile ilgili farklı görüşler vardır. Felsefe, din, bilim, edebiyat tarihi kaynaklarında Tanrı, peygamber, veli olduğu öne sürülmüştür. Tam ismi Hermes Trismegisthos'tur. Bu ismin anlamı "üç kez büyük

²⁵ Yûsuf 12/37.

²⁶ Yûsuf 12/41.

Hermes” demektir.²⁷ Yunanlılar, Mısırlıların ay Tanrısı Thot’a bu ismi vermişler ve onu din adamı ve büyücülüğün kurucusu olarak addetmişlerdir.

Hermes, kaynaklarda mitolojik bir varlık olarak geçmektedir. Hermes dinlere göre; Zerdüşt dinindeki Hoşeng, Budizm’de Buda, eski Mısır dinindeki Thoth, Yahudilikte Tevrat’a göre altıncı kuşaktan peygamber olan Hanok, İslâm dininde ise Hz. Âdem ve oğlu Hz. Şit’ten sonra gelen üçüncü peygamber Hz. İdris’tir. O, dikiş diken ve kalemle yazan ilk insandır.²⁸ Çoğunluk görüşe göre Hermes Trismegistus, bir Yunan Tanrısıdır. Buraya da Mısır’dan gelmiştir. Hermes’in kendine özgü ezoterik öğretileri vardır. Maji, simya, astroloji, astronomi, tıp ve bilgeliğin kurucusu olarak atfedilmiştir.²⁹ Bazı kaynaklarda Hermes Tanrı ya da yarı Tanrı olarak geçmektedir. Hermes’in kurduğu ekolün adı olan Hermetizm, içerisinde birçok inançtan alıntı barındırır ki bu sebeple karma bir öğretilerdir. Onun öğretilerine vahiy diyenler de olmuştur. Hermetizm öğretilerinin iki yönü vardır: birincisi, batınî yön olan ruh ve madde arasındaki ilişkiyi ele alan kısımdır. İkincisi ise teolojik/felsefi olan pratik hermetizmdir. Bu da maji, simya, astronomi, astrolojiyi içerisine alır.³⁰

Kur’ân’da Hermes ile eşleştirilen Hz. İdris’ten (a.s.)³¹ dört âyette bahsedilmektedir. Bu âyetlerde ise detay verilmeyip Hz. İdris’in doğru ve iyi kimselerden olduğu, Allah katında yüce bir makama çıkarıldığı anlatılmaktadır.³² Hz. İdris birçok ilmin babası kabul edildiği gibi yıldızlar hakkında da ilk düşünen kimse olarak kabul edilmektedir.³³ Yani onu ilk astrolog olarak kabul edenler bulunmaktadır.

²⁷ Orhan Hançerlioğlu, *Dünya İnançları Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), “Hermes Trismegisthos”, 191.

²⁸ Ömer Faruk Harman, “İdrîs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 21/479-480.

²⁹ Hançerlioğlu, “Hermes Trismegisthos”, 191.

³⁰ Hülya Tanman, *İslâm Düşüncesinde Hermes ve Ibnül-Arabîde Hermetizm* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6-7.

³¹ Mahmud Erol Kılıç, “Hermes”, *Temel İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Bakanlığı (DİB) Yayınları, 1998), 17/228.

³² Meryem 19/56-57, el-Enbiyâ 21/85-86.

³³ "Hz. İdris (a.s.)", *Hayat Rehberi Kuran -Konulu Tefsir-*, ed. Mehmet Paçacı vd. (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı (DİB) Yayınları, 2021), 2/108.

Türkiye’de astroloji alanında nam salmış ve bu alanda birçok eser kaleme almış olan astrolog Öner Döşer, astrolojinin vahiy ilimlerinden olduğunu, Hz. İdris’in astrolojinin kurucusu olduğunu söylemektedir. Hermes diye de anılan Hz. İdris ilimlerin kurucusu, alimlerin alimidir. O, bu ilmi vahiy yoluyla öğrenmiştir.³⁴

Hermetizm, Hermes’e atfedilen bilgilerin tamamına verilen isimdir. Hermetik düşünce sadece Mısır ya da Yunan Mitolojisini değil neredeyse tüm insanlığı etkilemiştir. Tarihteki rönesans ve reform hareketleri, İslâm’ın içerisinde bazı alanlarda yer alan mistik düşünce (İsmaililik, Rafizilik) kabalist anlayış, Hristiyan gnostığı, simya, astroloji, yeni platonculuk bunlardan bazılarıdır.³⁵ Hermes’in Hz. İdris ile eş tutulması sebebiyle hermetizmin dolayısıyla astrolojinin İslâm dini içerisinde bazı alim ve filozoflar tarafından kabul görmesini sağlamıştır.

Hermetik felsefe, okültizmin içinde özellikle simya ve mistisizm gibi öğretilerin temelini oluşturmuştur. Hermetizm, okültizmin evrenin bilinmeyen güçlerine dair derin araştırmaları ve spiritüel arayışı için bir çerçeve sunmuştur. Ayrıca okültist öğretiler, Hermetik ilkeleri kullanarak evrenin gizemlerine dair ritüeller, semboller ve felsefeler geliştirmiştir. Hermetizm, okültizmin entelektüel ve felsefi temelini oluştururken, okültizm de Hermetik prensiplerin pratikte uygulanmasına dair bir yol sunar.

1.1.4. Simya

Sözlükte maddenin spesifik halini, gizli yasalarını bulup maddeyi dönüştürmeyi ve maddeye hükmetmeyi amaçlayan okült bir bilim dalıdır. Simya (alşimi) Arapça “el-kimya” kelimesinden türemiştir.³⁶ Kimya da simyadan türemiş bir bilim dalıdır. İlk başta birlikte yürüyen bu iki alan zamanla birbirinden ayrılmıştır. Fransızca’da kimya, “chimie” okunuşu “şimi” simya ise “alchimie” yani “alşimi”dir. Tarihine bakıldığında simya, Hermes-Thot önderliğinde bir grup Atlantisli tarafından Mısır’a getirilmiş inisiyetik olgunluğa erişmiş kapalı bir grup tarafından korunmuş ve bir şekilde de bu bilgiler tapınak dışına çıkmayı

³⁴ Döşer, “Hz. İdris (a.s.) Astroloji İlmi Onunla Başlar” (23 Ocak 2022).

³⁵ *Hermes Metinler & Çalışmalar*, çev. Semra Tuna- Tufan Göbekçin (İzmir: Ege Meta Yayınları, 2006), 10.

³⁶ Ayten Koç Aydın, “Simya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 37/218.

başarmıştır. Simyacılar bu bilgilerin eksiksiz halini “Hermes’in Zümrüt Levhaları” olarak adlandırmışlar ve İskenderiye ekolüne bu haliyle ulaştıktan sonra bu bilgilerin Avrupa’ya yozlaşarak geçtiğini ve diğer okült bilim dallarının doğmasına zemin hazırladığını öne sürmüşlerdir.³⁷

Genel bir ifadeyle simyacılar değersiz madenleri değerli madenlere çevirmeye ve ölümsüzlük iksirini bulmaya çalışmışlardır. Simyanın ezoterik kısmında³⁸ asıl amaç “felsefe taşı”nı bulmaktır. Felsefe taşı, tüm elementlerin türediği ilk maddedir ve tüm maddelerin birbirine dönüşebilmesine, amansız hastalıkların iyileşmesine, hatta ölümsüzlük iksiri (ab-ı hayat) anlamına gelir.³⁹ Ezoterik simyada ise asıl amaç tüm bunların çok ötesinde spiritüel anlamda bir aydınlanma ve şuur yükselişi yaşamaktır.⁴⁰ Okültizmle ilgili olan kısım da tam olarak burasıdır.

İslâm dininde simya ilmi, Hz. Musa’nın peygamberliği döneminde Firavun’un adamlarından olan Karun’un kullandığı bir ilim olarak geçmektedir. Rivayete göre Karun, bu ilmi Hz. Musa’dan öğrenmiştir. Çok zengin olmak isteyen Karun, simya ilmi ile birçok maddeyi değerli hale getirmiş ve çok zengin olmuştur. Öyle ki Karun’un zenginliği Kur’ân’ı Kerîm’de, ona verilen hazinelerin yalnızca anahtarlarını taşımanın dahi güçlü kuvvetli bir topluluğa zor geldiği ifade edilmiştir.⁴¹ Karun’un zenginliği halk dilinde de bir kalıp haline gelmiştir. Fakat Karun, bu zenginlik neticesinde kibirlenmiş daha sonra doğru yoldan sapmıştır.⁴²

Simya ilmi gibi astroloji de tarih boyunca birçok medeniyet ve kültürde önemli bir yer tutmuştur. Her iki disiplin de insanların geleceği anlama, kontrol etme ve şekillendirme arzusunun birer yansımasıdır. Simya, maddelerin dönüşümü ve zenginlik elde etme arayışını temsil ederken, astroloji ise gök cisimlerinin hareketleri aracılığıyla insan kaderini ve olayları öngörme çabasını temsil eder. Her iki ilim de dönemin bilgi ve inanç sistemleri içinde şekillenmiş ve birçok toplumda

³⁷ Salt- Çobanlı, “Simya”, 604.

³⁸ Okült ilimlerin bir ezoterik bir de ezoterik yönü vardır: Ezoterik; bilginin herkese açık olan kısmı, ezoterik; sadece inisiyeler tarafından bilinen kısımdır.

³⁹ Samih Bayrakçı vd., “Kimyanın Doğası ve Öğretimi” (05 Temmuz 2011).

⁴⁰ Salt- Çobanlı, “Simya”, 605.

⁴¹ el-Kasas 28/76.

⁴² Ömer Faruk Harman, “Karun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24/520.

önemli etkiler yaratmıştır. Bu bağlamda, astrolojinin kökenleri ve gelişimi de benzer şekilde tarih boyunca tartışmalı ve ilgi çekici olmuştur. Eski dönemde astrologların simya ilmiyle uğraştığı yahut simyacıların gök cisimleri ile ilgilendikleri de bilinmektedir.

1.1.5. Büyü/Maji

Maji Yunanca “megaia” şeklinde yazılan “magos” kelimesinden türetilmiştir.⁴³ Türkçe’deki karşılığı olan “büyü, sihir” kelimeleri ise Arapça kökenlidir. Büyü veya sihir; insanların doğaüstü, paranormal veya mistik yöntemlerle insanların düşüncelerini, yaşadıkları olayları ya da hislerini etkileyebildiğini iddia eden sistem ya da uygulamaların tümüne denir.⁴⁴ Büyüyü, tek bir din ya da inanış içerisine sığdırmak mümkün değildir. Büyünün kökeni insanlık tarihi kadar eski ve ister inançlı ister inançsız ister dindar olsun bu ilme sahip herkes tarafından yapılabilir.⁴⁵ Büyücülerin dini yoktur fakat dinden beslendikleri apaçık bir gerçekliktir.

Bilindiği gibi iki dünya arasında bağlantı kurmak isteyenlerin ve gizli bilgiye ulaşmayı amaçlayanların başvurduğu birçok yöntem vardır; maji bunlardan biridir. Bu amaçlar içinde ölümlerle iletişime geçme, kendini sevdirmek, isteklerini kolay yoldan elde etme, şifa bulma, geleceği görme vs. vardır. Bu maddeleri yapmak için büyüye başvuranlar büyüünün çeşitleriyle karşılaşmaktadırlar. Amaçları ne ise ona göre bir yöntem seçmeleri gerekmektedir. Büyünün uzun bir tarihi ve hemen her millette, gelenekte ve dinler içerisinde var olması hasebiyle birçok farklı yöntemi vardır. Bunlar: ritüeller, efsunlar, muska, tılsımlar, seanslar, ezoterik şekiller, iksirler, özel sözler, kerametler şeklinde devam etmektedir. İnsan hayatını o kadar etkilemiştir ki büyü üzerine birçok film çekilmiş kitaplar yazılmıştır.⁴⁶ Büyü, gizli (okült) bilgilerin pratikte kullanımı olarak görülebilir. Örneğin, büyücüler doğaüstü varlıklarla iletişime geçerek veya semboller ve ritüellerle gizli güçleri yönlendirerek, okültist bilgiye dayalı çeşitli sonuçlar elde etmeye çalışırlar. Bu uygulamalar bazen iyilik amaçlı olabilir (beyaz büyü), bazen

⁴³ Amette von Heinz, Frieder Kur, "Maji", *Gizli Bilimler Ansiklopedisi*, çev. Bülent Atatanır (İstanbul: Omega Yayınları, 2000), 257.

⁴⁴ Hikmet Tanyu, “Büyü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1992), 6/501.

⁴⁵ Arif Arslan, *Büyü, Fal ve Kehanet* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2002), 13.

⁴⁶ Dell, *Okült, Cadılık ve Büyü Resimli Tarih*, 7.

de kötülük amacı taşır (kara büyü). Sonuç olarak, büyü okültizmin uygulamalı bir yönü olarak kabul edilir ve her iki kavram da gizli bilgilerin keşfi ve kullanımını merkeze alır.

Büyüyle uğraşan kişilere büyücü, cadı, kâhin, majisyen gibi isimler verilmektedir. Verilen isimler büyücünün kullandığı yöntemle göre de değişmektedir. Örneğin yıldızlara, gökyüzüne bakarak yapılan bir büyü ise astrologlar da büyücü olarak anılabilirler. Büyü yaptırmak isteyen kişiler ise Tanrıya dua ederek ulaşmak ya da isteğini ondan dilemek yerine başka varlıklar yoluyla dilediğini elde etmeyi amaçlayan kişilerdir.⁴⁷ Büyücülerin iddialarına göre ise gerçek majisyenler, inisiyelerden (mürşit) oluşur ve kötülüğü amaçlamazlar.

Büyü, çok eski devirlerde dahi var olmuş bir uygulamadır. Çeşitli din ve kültürlerde varlığını sürdürmüştür. İslâm inancında ise büyü yasaklanan bir durumdur.⁴⁸ Peygamberler, ilahî vahye muhatap oldukları için insanların bilmediklerini onlara bildiriyor ve mucizelerle destekleniyorlardı. Bu durum peygamberlerin büyücü, sihirbaz gibi sözlerle itham edilmesine sebep olmuştur.⁴⁹ Fakat onların bu durumu, vahiy yoluyla bilgi verme ve Allah'ın dilemesi ile mucizelerin oluşmasından başka bir şey değildir.

1.1.6. Mistisizm

Yunanca “mystikhos” kelimesinden türemiş “gizemcilik, sırlarla ilgili” gibi anlamlara gelmektedir. Bazı yöntemlerle deneyim ya da bilgi edinme durumlarından biri olan mistisizm, kişinin sezgi ya da ilham yoluyla -doğaüstü durumlarla hakikati araması ve ulaşması olarak tanımlanabilir.⁵⁰ Kaynağını diğer akımlarda olduğu gibi dinden alan mistisizm hemen hemen her din içerisinde varlığını göstermiştir. Dinlerin birçoğunda bilimle ulaşılamayan, metafizik bilgiyi arayan Tanrıya ulaşmayı amaçlayan bir anlayış muhakkak var olmaktadır. İşte bu tecrübeyi elde etmeyi amaçlayan kişilere de mistik denir. Mistik düşünceye sahip kişiler, görünenden çok görünmeyeni araştırır ve ona ulaşmaya çalışır. Mistik düşüncenin sonucu belli değildir. Yani mistik, bilgiye ulaşıp ulaşamayacağını

⁴⁷ Dell, *Okült, Cadılık ve Büyü Resimli Tarih*, 8.

⁴⁸ el-Bakara 2/102.

⁴⁹ el-En`âm 6/7, el-A`raf 7/109.

⁵⁰ Salt- Çobanlı, "Mistisizm", 406.

bilmeden bu yola çıkar. Mistik kişi, bu yolda tecrübeler edinmektedir. Mistik görüşte olan insanların birçoğu tefekkür, meditasyon gibi yöntemlerle hakikati aramakta, reenkarnasyona inanmakta ve bazı yöntemlerle gelecek hakkında bilgi edinebileceklerini (medyumluk) iddia etmektedirler. Okültizm ya da ruhçulukta olduğu gibi gizli olan bilgiyi araştırmaktadırlar.⁵¹ Bu sebeple “okült bilgiye ulaşmadaki yöntemlerden biri de mistisizmdir” denilebilir.

Bazı kaynaklarda mistisizm tanımı yapılırken İslâm dinindeki “Sufizm” ya da “Tasavvuf” terimleriyle karşılığı verilmektedir. Mistisizmin Tasavvuf ile aynı olduğunu iddia edenler olduğu kadar benzer yönler bulunsa da farklı iki alan olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Mistisizm kaynağını dinden alır fakat hangi din olduğu bir önem arz etmemektedir. İki sistemin de içsel arınma sezgisel yollarla Tanrıya ulaşma fikri ve bunlar için bazı ritüellerin yapılması benzerlikleri olduğunu ortaya koymaktadır. Tasavvuftaki “vecd”⁵² hali ile mistisizmdeki “ekstaz” durumu benzerliklerden biridir. Fakat önemli farklılıklarla Tasavvuf, mistisizmden ayrılmaktadır. Bu farklar:

- Tasavvuf alanının kaynağı İslâm’dır. Mistisizm de ise belirli bir kaynak olmayıp bütün din ve felsefî yönelimlerde kendini gösterebilir.
- Mistisizmde reenkarnasyon inancı vardır.
- Mistisizm sadece bireyin mutluluğunu önemser belirli bir görüşü yayma arzusu yoktur. Tasavvufta ise müridler, diğer insanların durumunu da düşünür ve hepsinin kurtuluşa ermesi için çaba gösterir. Hayr (iyilik) yapma ve Allah’ın rızasını gözetme önemlidir.
- Mistisizmde arınma için kişisel tecrübeler önemlidir. Tasavvufta ise bunun için bir şeyhe bağlı olmak ve el almak gibi kavramlar vardır.⁵³

Dolayısıyla mistisizm kavramına burada değinmek genelde Tasavvufta ve İslâm’ın dışında bazı inançlarda uygulanan ritüellerdeki benzerlikleri anlamak

⁵¹ Salt- Çobanlı, "Mistisizm", 406.

⁵² Tasavvufta bir hali ifade eden vecd, kişinin irâdesi ve zorlama olmadan Allah’ın ihsanı ile gelen, kişinin kendinden geçmesine neden olan manevi çarpıntı demektir. Semih Ceyhan, “Vecd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2012), 583.

⁵³ Ahmet Yaşar Zengin, "Tasavvuf ve Mistisizm", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 12/3 (1999), 369-370.

açısından önemlidir. İslâm'ın okült bir inanış olduğuna dair eleştiriler, bu alandan gelebilmektedir. Bu sebeple tasavvuf ve mistisizm arasındaki farkı bilmek, tanımlarını doğru yapmak, İslâm'ın okült bir inanış olmadığını anlamak ve ortaya koymak açısından büyük önem arz eder.

1.1.7. Ezoterizm

Yunanca “esoterikos” kelimesinden türemiş olan ezoterizm, gizli, olağandışı, olağanüstü, kapalı bilgi, kamuya açık olmayan, herkesin anlamayacağı bilgiler içeren, yalnızca bir kurum, bir okul, bir mezhep yahut bir sistemin içinde uzmanlaşmış ve ileri bir düzeye ulaşmış kişilerin anlayabileceği gizli inanç, öğretiyi ya da ideolojiye denir.⁵⁴ Bu bilgi gizli ve seçkin bir kesime açık olduğu iddia edilen manevi inançlar ve öğretilerden oluşur.

Ezoterizm, tek başına var olan bir sistem olmayıp mevcut inançlar içinde vücut bulmuştur.⁵⁵ Genelde dinler içinde gizli bilgiye ulaşmaya çalışan (inisiye) ya da gizli bilgiye ulaştığını iddia eden kişilerin etrafında toplananların okült bir fikir yapısıdır. Bu gruplara ezoterik gruplar denir.⁵⁶ Hemen hemen her dinde ya da inanç sisteminde mevcut olduğu söylenebilir. Yani kültürel felsefi ve dinî arka planlara bağlıdır. Bu sebeple ezoterik gruplar arasında birçok farklılık görülebilir.

Ezoterizmde amaç, diğer okült dallarında olduğu gibi gizli bilgiye ulaşmaktır. Bunun için spiritüalizmde olan ruhlarla iletişim ve onlar aracılığıyla bilgi alma ezoterizmde de kullanılır. Ayrıca meditasyon, dua, enerji yükleme gibi mistik ritüeller uygulanır ve kendilerine ait sembolleri mevcuttur. Bu gruplara girmek isteyenlere ise inisiyasyon ritüelleri uygulanır. Bununla inisiyelere doğru bilgi verme ve bilgiyi gizli tutma amaçlanır.

Ezoterizmin felsefeyle olduğu kadar dinlerle de bağlantısı bulunmakla birlikte ezoterizm, özellikle Yahudilik, Hristiyanlık, İslâm gibi vahiy kaynaklı dinlerden bununla birlikte eski pagan dinlerinden; kabala ve gnostisizm gibi gizli inanç sistemlerinden de beslenir. Ezoterizmde, kişilerin dinî deneyimlerle manevi

⁵⁴ Cevizci, "Ezoterizm", 630.

⁵⁵ Hasan Yücel Başdemir, “Ezoterik Grupların Epistemolojisi”, *Liberal Düşünce Dergisi* 83 (Eylül 2016), 75-76.

⁵⁶ Başdemir, “Ezoterik Grupların Epistemolojisi”, 76.

açıdan yükselmelerine büyük önem verilmektedir. Bu yükselme Tanrıyla ya da evrenin gizli sırlarıyla bağlantı kurmayla ilgilidir. Ezoterizmde, dinlerde var olduğu ve kutsal kitaplarda verildiği iddia edilen gizli bilgiye ulaşmaya, derin anlam bulunmaya çalışılır. Ezoterizmin Müslüman coğrafyada da karşılığı bulunmaktadır. Örneğin, Osmanlıcada ezoterizme karşılık gelen kavram “Batınîlik”tir. İnisiyelerin gruplara kabul edilmesi tasavvuftaki mürit -mürşit ilişkisine ve el verme denen ritüele benzetilebilmektedir.⁵⁷ Bununla beraber İslâm’ın yayılmasıyla özellikle Mısır’ın fethi, ezoterizmin İslâm’dan beslenmesine büyük bir kapı açmıştır denilebilir. Zira bölgenin fethedilmesiyle orada yaşayanlar, Müslüman olsa da kendi inançlarından kalıntılarını da yeni dinlerine aktarmışlardır. Özellikle Tasavvuf, özü itibarı ile İslâm çatısı altında var olan bir oluşum ve bir ilim dalıdır. Her ne kadar batı literatüründeki karşılığı “teosofi” (thesophy) ya da “mistisizm” (mysticism) şeklinde gösterilse de bir şeyh (rehber) önderliğinde olması ve bu kişilerin soylarının Hz. Muhammed’e kadar dayanması, manevi açıdan insanlara zenginlik sunması tasavvufun bu iki terimden farklı bir anlam taşıdığını göstermektedir.⁵⁸ Fakat tasavvuf adı altında farklı amaçlar güderek (din istismarı, dini tahrif etme, siyasi vb. amaçlar) yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Yukarıda örneğini verdiğimiz Batınîlik bunlardan biridir. Bu oluşumların gizli bilgi, dinin şifrelerinin olduğu ve bu bilgilerin mezhep içinde kalması gibi durumlar ezoterik etkilerdendir.⁵⁹ Bu oluşumlara birçok örnek vermek mümkün olsa da asıl konudan sapmamak adına bu kadarı yeterli görülmüştür.

Ezoterizmin ilintili olduğu inanç sistemlerinden biri de astrolojidir. Astrolojinin spesifik bir yapısı vardır. Yıldızların, gezegenlerin ve daha birçok gök cisminin insan yaşamını etkilediğine inanılır. Gök cisimlerinin tamamı astrolojide birer semboldür ve bu sembollerin bir anlamı vardır. Ezoterizm de bu sembollerden faydalanır. Bunların gizli anlamlarını çözmeye çalışarak kişide manevi yükselmeyi amaçlar.

⁵⁷ Okan Boydaş, “Ezoterizm, Mu Uygarlığı ve Mu Kozmogonik Diyagramı” *Ezoterizm, Mu Uygarlığı ve Mu Kozmogonik Diyagramı* 1 (Ekim 2017), 61.

⁵⁸ Reşat Öngören, “Tasavvuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40/119.

⁵⁹ Ergun Candan, *Gizli Sırlar Öğretisi* (İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları, 2017), 216-217.

Şifreler, gizli bilgiler vb. gibi reenkarnasyon ve karma inançlarını da ezoterik öğretilerde bulmak mümkündür. Böylece ezoterizm, ölüm ve sonrası gibi gizli ya da gaybî bilgiyi incelediğinden okült bir eğilimdir. Bu bağlamda, ezoterizm ve astroloji gibi manevi ve gizli bilgi arayışına dayalı inanç sistemleri, insanın ruhsal ve metafiziksel deneyimlerine yönelir.

1.1.8. Nümeroloji

Okültizmde gizli bilgiyi sayısal sembollerle elde eden yöntem “nümeroloji” olarak isimlendirilmektedir. Nümerolojiye göre evrende hiçbir şey rastlantısal değildir. Evrendeki bazı gizli yasa ve olaylar sayılarla gizlenmiştir ya da onları çözmek sayıların gizemini çözmeye bağlıdır. Nümerolojinin gizli ya da gaybî bilgiyi elde etmeye yönelik olarak kullanılan kısmına “aritmansi” (arithmancy) denir.⁶⁰ Batı’da bunun öncüsü Pisagor’dur (M.Ö. 495). Ona göre sayılar mükemmeldir ve oluşumlar, fiziksel evren sayılar üzerine kurulmuştur. Pisagor, Hristiyanlık inancına göre Tanrı üçlemesini şu şekilde açıklamıştır: “Tanrı mükemmeldir ve tektir. 2 sayısı mükemmeldir çünkü içinde iki tane teki yani 1’i bulundurur. 3 de mükemmeldir içinde bir tane 1’i ve bir tane 2’yi barındırır. Fakat bundan sonrakiler böyle değildir.”⁶¹

Yahudilikte de “Gematria” ilmiyle uğraşan kabalistler sayıları harflerle ilişkilendirerek bilgi edinmeye çalışırlar. Benzeri İslâm’daki ebced hesabıdır.⁶² Ebced hesabına göre her harfe karşılık gelen bir sayı vardır. Bu bilgiyle bazen şifre oluşturulur bazen de şifreler çözülür. Kur’ân’ı Kerîm’de benzer sırların olduğunu iddia edenler bulunmaktadır.

Ebced hesabının kullanıldığı yerler: İsim verme, tarihi eserler, Tasavvuf ilmi, tarih düşürme, cefr ve vefk,⁶³ Edebiyat gibi alanlardır. İslâm’da ebced hesabını

⁶⁰ Salt- Çobanlı, "Nümeroloji", 452.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Malik İlyas Tanrıbağı, *Hermetik Bilge Pitagoras* (İstanbul: Hermes Yayınları, 2011).

⁶² Ebced hesabı, Arap alfabesindeki harflere sayısal değerler atayan eski bir hesaplama yöntemidir. Bu yöntem, İslâm’dan önceki dönemlerde, özellikle İbraniler, Süryaniler ve Nabtîler gibi eski kültürlerde kullanılmıştır. Arapların sıklıkla kullandığı bu yöntem İslâm’ın gelişinden sonra da kullanılmaya devam etmiştir. Mustafa İsmet Uzun, “Ebced”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 10/68-70.

⁶³ Cefr: Gayptan haber verme.

Vefk: tılsım, büyü yapma.

en çok kullananlar Mevlevîler olmuştur. “Mesnevi” eserinde mısralar ebced hesabı dikkate alınarak yazılmıştır. Mevlânâ (ö. 672/1273) yaşı sorulduğunda tarih düşürme metoduyla cevap vermiştir: “Hüda’dan bir küçüğüm varın siz bulun” demiştir. “Hüda” ebced hesabına göre 605 eder, bir eksiği 604’tür. Mevlana’nın doğum tarihi de 604’tür.⁶⁴

Tablo 1: Ebced Hesabı

EBCED DEĞERİ	HARFLER	EBCED DEĞERİ	HARFLER	EBCED DEĞERİ	HARFLER
100	ق Kaf	10	ي Ye	1	أء Elif
200	ر Rı	20	كـ گ Kef-G	2	ب پ B-P
300	ش Şın	30	ل Lam	3	جـ ج C-Ç
400	ت Te	40	م Mim	4	د Dal
500	ث Se	50	ن Nun	5	هـ He
600	خ Hi	60	س Sin	6	و Vav
700	ذ Zel	70	ع Ayın	7	ز Ze-Z
800	ض Dat	80	ف Fe	8	ح Ha
900	ظ Zı	90	ص Sad	9	ط Tı
1000	غ Gayın				

Kaynak: Ebced Hesabı Nedir?. *Diriliş Blog*. 07 Aralık 2021 tarihinde https://x.com/arslan_dr/status/508980967617212417 adresinden alındı.

Ebced hesabı yalnızca tarikatların kullandığı bir yöntem değildir. Spiritüalistler, manevi danışmanlar, astrologlar da bu yöntemi kullanabilmektedirler. Günümüzden bir örnek vermek gerekirse, bir dönem çok meşhur olmuş olan Ömer Çelakıl’ın “Kur’ân’ın Mucize Sırları” kitabı sayılar ile ilgilidir. O, Kur’ân’da matematiksel bir düzenin olduğunu iddia etmektedir. Tekrarlanan kelimelerin miktarıyla bunu ispatlamaya çalışır. Örneğin; “ay” kelimesi Kur’ân’da 27 kere geçer ve ayın dünya etrafındaki eliptik turu tamamlama süresi 27’dir. “*Biz demiri indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır*”⁶⁵ âyetinde geçen “hadid” yani “demir” kelimesinin ebced hesabındaki karşılık numarası 26’dır. Demirin periyodik cetveldeki numarası da 26’dır. Bu ve bunun gibi birçok örnek mevcuttur. Çelakıl, doğruluğunu ispat etmek adına

⁶⁴ İsmail Yakıt, “Mevlevîlikte ve Mevlevîhânelerde Ebced Hesabının Rolü”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Mayıs 1996), 31.

⁶⁵ el-Hadid 57/25.

düşüncesini ebced hesabına dayandırmaktadır ⁶⁶ Burada kullanılan yöntem nümeroloji metodudur.

Yukarıdaki ebced hesabına benzer bir kullanım İbranilerin Gematria hesabında da görülmektedir. Gematriadaki hesaplama sistemi ebced hesaplama sistemiyle neredeyse aynıdır, her iki sistem de aynı kökten gelmektedir. İbraniler için Kabala'nın mistik yönü vardır bu hesabı da en çok orada kullanmaktadırlar.⁶⁷

Nümeroloji, okültizmin bir parçası olarak, sayıların büyüğü ve mistik güçlere sahip olduğuna inanan uygulamalar içinde yer alır. Örneğin, okültizmde belirli sayıların evrendeki gizli düzeni yansıttığı ve bu sayıların doğru yorumlanmasının manevi aydınlanma veya güç elde etme yolunda önemli olduğu düşünülür. Aynı zamanda bu yöntem astrolojide sıklıkla kullanılmaktadır. Astrologlar, danışanlarının doğum tarihi ve isimlerinin her bir harfinin karşılık geldiği sayıyı hesaplayarak onların gelecekleri hakkında tahminlerde bulunurlar.⁶⁸.

1.1.9. Gnostisizm

Gnostisizm kelimesinin kökü gnosistir. “Gnosis”ın Yunanca kelime anlamı bilgidir. Bir din çerçevesinde özellikle de Hristiyanlıkta ortaya çıkan ve inanç yerine bilgiyi koyan öğretilerdir.⁶⁹ Bu bilgi, bilimsel bilgi anlamında yani “episteme” değildir. Bilimsel yöntemlerle (okült bilgi) elde edilmeye çalışılır. Tanrı ve onun evren üzerinde var ettiği gizemleri çözümleme; Tanrıyla birleşme, Tanrının özünü kavrama olanağı veren bir aydınlanma sağlamaktadır. Bu şekilde kiliseyi aradan kaldırarak kişisel ve gizemli bilgiyi dinin üzerine koymaktadır. Hristiyanlıkta sapkın bir öğreti olarak kabul edilen gnostisizm, ikinci yüzyılda insanları yoğun bir şekilde etkilemiştir. Maddi dünyayı kötü olarak görür ve ruhun ilahi bilgi ile bu dünyadan kurtulmasını savunur. Genellikle düalist bir yapı sergiler ve Hristiyanlıkla sıkı bir ilişkisi vardır. Günümüzde halen Gnostik Hareket (Gnostic Movement), gnostisizm anlayışını sürdüren topluluklar bulunmaktadır.⁷⁰ Yeni Dini

⁶⁶ Ömer Çelakıl, *Kur'an-ı Kerim'in Mucize Sırları* (İstanbul: Düş Yayınları, 2004), 16-20.

⁶⁷ “Zohar- Bereşit”, *Kabala Kütüphanesi* (16 Haziran 2024).

⁶⁸ Yücel Sügen, “Nümeroloji Nedir?”, *Astromistik* (05 Mayıs 2024).

⁶⁹ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, Nisan 2010), “Gnostisizm”, 717.

⁷⁰ Salih Çinpolat, “Gnostisizm”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan- Emine Battal (İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2020), 194.

Hareketler (New Age) adı altında bu toplulukları görmekteyiz. Örnek olarak Evrensel Hristiyan Gnostik Kilisesi (Universal Christian Gnostic Church), Belsebuub toplulukları verilebilir.⁷¹

Gnostizm genel bir isimdir. Gnosis peşinde olan Basilidianlar, Sethianlar gibi akımlar vardır. Gnosis öğretisini ilk ortaya atan isimler ise Victor Manuel Gomez ve ezoterist Samuel Aun Weor'dur (ö.1977). Weor Spiritüalizmden etkilenmiş teosofisttir. Başka birçok gnostik gruba da dâhil olmuştur. En son Evrensel Hristiyan Gnostik Kilisesi'ni (Universal Gnostic Church/UCGC) kurmuştur. Daha sonra farklı kurucu isimlerle varlığını sürdürmüştür. Birçok ülkede şubeleşme fırsatı bulmuştur. Gnostik Hareket bu alana ilgi duyan bu yola girmek isteyen kişilere dokuz haftalık kurslar verir. Bu kurslarda gnostik öğretiler, kendini tanıma, ezoterizm ve astral seyahat hakkında bilgiler verilmektedir. Bu bilgileri online kurs sisteminde de paylaşmaktadırlar. Bu kurs gnosis öğretileri öğretmeyi ve uygulatmayı amaçlamıştır. 2014 yılında ise bütün şubeleri kapanmıştır.⁷² Gnostik Hareket'in her ne kadar genel bir mana taşıdığını söylesek de Weor, Hristiyanlık dinini temel alarak bu öğretiyi şekillendirmiş ve üyelerine bu şekilde aktarmıştır.

İslâm literatüründe ise gnostisizmin karşılığı “marifet” olarak verilebilir. Hikmetli bilgi anlamındaki bu kelime ilahi bilgi ile kişinin manevi uyanışını ve Tanrı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır.⁷³ Buradaki durum kişisel ve sezgisel olmaktadır. Kişinin şahsi tecrübesi söz konusudur. Fakat bu demek değildir ki İslâm gnostik bir inançtır. Aksine birbirlerinden kesin bir biçimde ayrılırlar. İslâm dini vahyi önceler, insanın Rabbini bilmesi de peygamberlerin getirmiş olduğu vahiy aracılığı ile. Tasavvuf ve onun kurumsallaşmış şekli olan tarikatlar, marifetin ancak seyr-ü sülûk⁷⁴ süreci sonunda Allah'ın bir lütfu olarak gerçekleşebileceğine inanır. Gnostisizmde ise verilen eğitimler (astral seyahat,

⁷¹ “Gnostik Hareket”, *History of The Gnostic Movement* (02 Eylül 2024).

⁷² Çinpolat, "Gnostisizm", 195.

⁷³ Emir Kuşcu, "Gnostik Bilginin Varoluşçu Yorumu" *İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Nisan 2010), 165.

⁷⁴ Sülûk: “Tasavvufta ‘insanı Hakk’a ulaştıran tavır, amel, ibadet, fiil, hareket ve davranış tarzları’ manasına gelmektedir. Süleyman Uludağ, “Sülûk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 38/127.

kendini tanıma vb.), tasavvuftaki seyr-ü sülûk ve marifetten (Allah ile bilmek) oldukça farklıdır.

Genel olarak gnostisizm gizli ve derin bilgi arayışı içerisinde kişinin manevi ya da mistik deneyim yaşamasını, semboller ya da farklı yöntemlerle gizli bilgiyi (ezoterik) açığa çıkarma metodu ile okültizmin bir alt koludur denilebilir.⁷⁵

1.2. Astrolojinin Tanımı ve Tarihçesi

Grekçede “Astro-Astero” anlamına gelen “yıldız” ve “loji/logos” anlamına gelen “söz/kelâm/bilim” kelimelerinin birleşimi ile oluşan “astroloji”⁷⁶; yıldızların, gezegenlerin hatta gökyüzündeki tüm cisimlerin insanın yaşamını, kaderini, geleceğini nasıl etkilediğini araştıran bir bilim dalıdır.⁷⁷ Tanımında her ne kadar bilim dalıdır dese de bu konu tartışmalıdır ve ileride detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Gökcisimlerinin konum ve hareketlerinin bir işaret sistemi oluşturması ve bu işaret sistemiyle şimdiki durum veya geleceğe dair tahminde bulunulması astrolojinin amacıdır. İslâm literatüründeki adıyla *ilm-i ahkamu'n- nucumun*, *ilm-i nucum* ile yakından ilgisi bulunmaktadır. Fakat ahkam terimi aradaki farkı ortaya koymaktadır.⁷⁸ Ahkam, hükümler demektir. Gök cisimlerinin şekil ve hareketlerinden hükümler çıkarma anlamına gelmektedir. Hüküm çıkarma ise bu ilimle uğraşan kişinin görüş ve sezgileriyle olmaktadır. *İlm-i nücûm* ise hükümlerle değil bilimsel verilerle oluşmaktadır. Astroloji kendi içinde iki kısma ayrılır: tabii astroloji, eski astronominin kozmolojik modeline dayanarak tahmin ve kehanette bulunur. Ahkam astrolojisinde ise gök çizimlerinin insan kaderi üzerinde etkisi olduğuna inanılır ve buna dayanarak tahmin ve kehanetlerde bulunur.

Fârâbi (ö. 339/950) bu alana *ilm-i ahkâm-ı nücum* (yıldızlardan çıkarılan hükümler ilmi) adını vermiştir. Astrolojinin amacının ise rüya tabiri, falcılık,

⁷⁵ Gnostisizmin, okültizmin alt kolu olması ile ilgili bk.:Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, 71.

⁷⁶ Giovanni Scognamillo, *Astroloji ve Yıldız Bilimi*, çev. Karizma Yayınları (İstanbul: Karizma Yayınları, 2003), 12.

⁷⁷ Bilim dalı olup olmaması konusu tartışmalıdır, bu konu ileride ele alınacaktır.

⁷⁸ Fehd, “İlm-i Ahkâm-ı Nücûm, 22/124.

bakıcılık ve benzerlerinin insana olan şeyi haber vermesi olduğunu belirtmiştir.⁷⁹ Genel olarak astroloji denince anlaşılan; kişinin doğduğu andaki yıldızların konumunu gözlemleyerek bir kişinin karakterini yorumlamaktır.⁸⁰

Önemli birkaç astroloğun tanımına yer vermek faydalı olacaktır:

“Astroloji, Güneş, Ay ve gezegenlerin hareketlerinin yorumlanmasından oluşan eski bir sanattır.”⁸¹

“Astroloji bilimi, insanların doğum zamanı ile yıldızlar ve burçlar arasındaki ilişkileri araştıran bir bilim dalıdır. İnsanların uğraştıkları en eski bir bilim dalıdır.”⁸²

Jean Louis Bernard: “Kişinin özelliğini ve kaderini Zodyak’taki yıldız ve gezegenlerin hareketlerine uygun olarak tayin etmek isteyen geleneksel bilim” şeklinde tanımlamaktadır.⁸³

İnsanlık kendi tarihinden itibaren gökyüzüne büyük bir ilgi göstermiş; ay, güneş ve yıldızları merak etmiş bunların konum ve hareketlerini anlamak için günlük, aylık ve yıllık olarak hareketlerini kayıt altına almışlardır. Çok eski dönemlere ait araştırmalar dahi bunu ortaya koymaktadır. Neredeyse tüm toplumların gökyüzüyle ilgilenmesi sebebiyle de tek tip bir astrolojiden söz etmek mümkün değildir.⁸⁴ Astrolojinin kökeni 3000 yıl öncesine, Mezopotamya’daki Babillilere dayanmaktadır.⁸⁵ Eski Mezopotamya’daki insanlar, yıldızların her birinin yeryüzünde bir etki alanı olduğuna inanmışlar bu sebeple de tapınaklarını piramit biçiminde yaparak yıldızları daha iyi inceleyebilmeyi

⁷⁹ Fârâbî, *İlimlerin Sayımı (İhsâü'l-Ulum)*, 108.

⁸⁰ Reha Saydan- Aysel Doğaç, “Kadın tüketicilerin Anlık satın alma Davranışlarında Burçların Etkisi”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5/12 (Aralık 2018), 699-700.

⁸¹ Sheila Gedes, *Astroloji, Yıldızlar ve Geleceğiniz*, çev. Gülten Suveren (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1978).

⁸² Evangeline Adams, *Yıldızını Söyle Kaderini Öğren*, çev. Hasan Basri Semerci (İstanbul: Nebioğlu, 1977).

⁸³ Scognamillo, *Astroloji ve Yıldız Bilimi*, 15.

⁸⁴ Enis Doko- Mehmet Bulgen, *Güncel Kelâm Tartışmaları- II* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2022), 412.

⁸⁵ Doko, *Bilimsel Gizemler ve Yalanlar*, 31.

amaçlamışlardır. Gök cisimleri ve gezegenlerin hareketlerine anlamlar yükleyerek bir inanç sistemi oluşturmuşlardır.

Babilliler, gök cisimlerinin kutsal olduğuna ve kaderlerine etki ettiğine inanmışlardır. Yine bu millete göre falcılık çok önemli görülmüş ve devlet için önemli kararların alımında da etkili olmuştur. Bu kültüre göre falcılık iki çeşittir: birincisi kurban edilen hayvanların ciğerlerine bakılarak yapılan; diğeri ise gökyüzündeki cisim, yıldız ve gezegenlerin konum ve hareketlerine göre yapılan falcılıktır.⁸⁶ Bu uygulamalar, Babillilerin evreni anlama ve geleceği tahmin etme çabalarının bir yansıması olduğu düşünülmektedir

Mısırlılar, doğa olaylarını hesaplamak amacıyla gök cisimlerinden yararlanmış ve zamanla bu cisimleri kutsal kabul etmişlerdir. Özellikle Nil Nehri'nin taşma zamanlarını belirlemek ve doğru tarım uygulamaları yapabilmek için Sirius yıldızını kullanmışlardır. Astrolojide önemli bir rol oynayan tutulum çemberini⁸⁷ 10'ar derece olarak ele alarak 36 bölüme ayırmışlardır. Bu yaklaşımın etkisiyle zodyak, 30 derece olarak belirlenmiş ve on iki eşit parçaya ayrılmıştır. Bugün kullandığımız astrolojik sistem bu şekilde oluşmuştur.⁸⁸ Bu durum, astrolojinin evrensel bir dil haline gelmesinde Mısırlıların katkısını vurgular.

Çin astrolojisi, antik çağ Çin takvimine dayanmaktadır. Çinliler, ayın bir aylık hareketini yirmi sekiz bölüme, güneşin bir yıllık hareketini ise on iki bölüme ayırmışlardır. Batı astrolojisinden oldukça farklı olan bu sistem, Çin felsefesinin beş elementini temel alarak yorumlar yapar ve on iki sembolik hayvan yılına dayalı bir sistem kullanır.⁸⁹ Çin astrolojisinin bu benzersiz yaklaşımı, doğa ile insan arasındaki dengeyi ve uyumu yansıtmaları açısından oldukça ilginçtir.

⁸⁶ İlyas Çelebi, “Yıldıznâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/545.

⁸⁷ Güneşin gök küresi üzerinde bir yıl boyunca gezindiği çizgi bir çemberdir.

⁸⁸ James Braha, *Astrolojinin Öngörü Sistemleri*, çev. Oya Vulaş (İstanbul: Barış İlhan Yayınevi, 2022), 236.

⁸⁹ “Çin Burcu”, *Yorumcu* (22 Mayıs 2021).

Yunan astrolojisi, doğrudan Yunan mitolojisiyle ilişkilidir. Yunan mitolojisinde her gezegen bir Tanrıyı temsil eder ve bu Tanrının bağlantılı olduğu bir burç vardır. Her burç, bir Tanrının ismiyle adlandırılır ve o Tanrının özelliklerini yansıtır. Örneğin, Koç burcunun gezegeni Mars'tır ve Mars gezegeni, Yunan mitolojisindeki savaş Tanrısı Ares ile ilişkilendirilir. İnanişâ göre, Ares ateşli ve rekabetçi bir karaktere sahiptir. Bu nedenle, Koç burcunda doğan kişilerin de bu özellikleri taşıdığı düşünülür.⁹⁰ Yunan astrolojisi, mitoloji ile astrolojinin nasıl iç içe geçtiğini ve insanların karakter özelliklerini gök cisimleri ile nasıl ilişkilendirdiğini gösterir.

Birçok kültür ve dine ev sahipliği yapmış olan Roma'da, astroloji oldukça yaygındı ve büyük bir öneme sahipti. Diğer birçok kültürde astroloji genellikle devlet büyüklerinin ilgi alanına girerken, Roma'da bu durum halk arasında da yaygınlaşmıştı. Halktan insanlar, günlük işlerini, önemli buluşmalarını, sağlık durumlarına göre doktor görüşmelerini ve tedavilerini dahi astrolojik haritalara bakarak belirlerlerdi. Bu bilgileri papirüs kağıtlarına yazarak yanlarında taşırlar ve astrolojik olarak doğru belirlenmiş etkinliklerin, o anki duruma hâkim olan Tanrı tarafından destekleneceğine inanırlardı. Eğer yanlış bir seçim yapılmışsa, olayların tersine döneceği düşünülürdü. Örneğin, bir doktor randevusu olan kişi, astrolojik olarak doğru zamanı seçerse Tanrının onun iyileşmesini destekleyeceğine inanılırdı; eğer astroloji haritasına bakmadan yanlış bir tarih seçerse, şifa bulmanın mümkün olmayacağı düşünülürdü.⁹¹ Roma'da astrolojinin bu denli yaygın ve etkili olması, mevcut toplumumuzda gökyüzü olaylarına verilen önemi anlamamız açısından önem arz etmekte ve günümüz astroloji uygulamalarını da yansıtmaktadır.

1.2.1. Burçların Oluşumu ve İsimlendirilmesi

Arapça asıllı bir kelime olup Kur'ân'da da bir sure ismi olan البروج "Burûc" saraylar demektir. Tekili البرج "burç" şeklindedir.⁹² Güneşin bir yılda takip ettiği

⁹⁰ "Burcunuza Göre Hangi Yunan Tanrısı ya da Tanrıçasısınız?", *HaberTürk Hayat (HTHayat)*, (Erişim 24 Aralık 2021).

⁹¹ "Astroloji, Din ve Bilim-6", *Roma'da Astroloji* (Erişim 14 Kasım 2023).

⁹² Rağib el-İsfahanî, *Müfredat* (İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012), "Burûc", 130.

düşünülen yörünge'nin içlerinden geçtiği belli sembollerle gösterilen on iki takımyıldızından her birine burç denir. Burç (çoğulu burûc ve ebrâc) sözlükte “güzel olmak, örtülerinden sıyrılmak, yükselerek görünür olmak” manalarına gelen b-r-c kökünden türemiş Arapça bir isimdir. Gökteki burçlar yükselmeleri, görünür olmaları veya açığa çıkmalarından ötürü bu adı aldıkları gibi surlarla çevrili bir şehrin veya sarayın kuleleriyle, bir kalenin yüksek ve stratejik mevzileri de aynı sebeplerden burç olarak adlandırılmıştır.⁹³

Astrolojide kullanılan anlamına göre burç, gökyüzündeki yıldızların oluşturduğu yıldız takımlarının her birine denir. Buna “Zodyak” da denir.⁹⁴ Takımyıldızları 12 tanedir ve bunlar burçlar kuşağını yani zodyak kuşağını oluştururlar. Bu takımyıldızlarının astronomideki takımyıldızlarıyla ilgisi yoktur. (Günümüzdeki takımyıldızlarının tarihleri ve sayıları farklıdır.) Astrolojideki takımyıldızlarının isimlendirilmesinde gökyüzü iki boyutlu olarak incelenmiş ve tamamen görselliğe bakarak adlandırılmıştır. Bir insan doğduğu anda gökyüzünde hangi takımyıldız zamanı hâkimse kişi o burca sahip olur. Bu ise yıldız haritasına bakılarak belirlenir. Dünya güneşin etrafında 23 derecelik eğimle ekliptik yörüngede döner. Dönme esnasında belirli tarihler arasında 30 derecelik açıyla bulunan belirli takımyıldızlarını görür.⁹⁵ İşte hangi tarihte hangi takımyıldızını gördüğü ise yıldız haritasını oluşturur. Burçların isimleri ve tarihleri şu şekildedir:⁹⁶

1. Koç (aries) burcu, 21 Mart-19 Nisan.
2. Boğa (taurus) burcu, 20 Nisan-20 Mayıs.
3. İkizler (gemini) burcu, 21 Mayıs-21 Haziran.
4. Yengeç (cancer) burcu, 22 Haziran-22 Temmuz.
5. Aslan (leo) burcu, 23 Temmuz-22 Ağustos.
6. Başak (virgo) burcu, 23 Ağustos-22 Eylül.
7. Terazi (libra) burcu 23 Eylül-23 Ekim.
8. Akrep (scorpius) burcu, 24 Ekim-21 Kasım.

⁹³ Kürşat Demirci, “Burç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/421.

⁹⁴ Öner Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar* (İstanbul: Astroart Astroloji Okulu Yayınları, 2023), 16.

⁹⁵ İlyas Çelebi, “Yıldıznâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/545.

⁹⁶ *Britannica*, “Zodyak” (Erişim 27 Eylül 2024).

9. Yay (sagittarius) burcu, 22 Kasım-21 Aralık.
10. Oğlak (capricornus) burcu, 22 Aralık-19 Ocak
11. Kova (aquarius) burcu 20 Ocak-18 Şubat.
12. Balık (pisces) burcu, 19 Şubat-20 Mart.

Ayrıca bu burçların bulunduğu dört ayrı grup vardır. Bunlar; ateş, hava, su ve topraktır. Her grupta üç burç vardır. Bu gruptaki burçların da bulunduğu gruba göre kişilik özellikleri olduğuna ve aynı grupta olan kişilerin daha iyi anlaştığına inanılır.⁹⁷ Bunlar:

Ateş burçları; Koç, Aslan ve Yay'dır.

Toprak burçları; Boğa, Başak ve Oğlak'tır.

Hava burçları; İkizler, Terazi ve Kova'dır.

Su burçları; Yengeç, Akrep ve Balık'tır.

Bu oluşum ve isimlendirme 3000 yıl öncesine Babillere aittir. Dünyanın yalpalama (presesyon) hareketinden dolayı takımyıldızlarının sayısı 13'e çıkmış ve burçların tarihlerinde de kayma olmuştur. Son eklenen burç, yılanı (ophiuchus) burcudur. Son eklenen burç ile burçların güncel tarihleri şu şekildedir:

Tablo 2: Burçlar ve Tarihleri

BURÇLAR	TARİH ARALIĞI	BURÇLAR	TARİH ARALIĞI
KOÇ	19 Nisan-14 Mayıs	AKREP	24 Kasım-30 Kasım
BOĞA	15 Mayıs-21 Haziran	YILANCI	1 Aralık-18 Aralık
İKİZLER	22 Haziran-20 Temmuz	YAY	19 Aralık-19 Ocak
YENGEÇ	21 Temmuz-10 Ağustos	OĞLAK	20 Ocak-16 Şubat

⁹⁷ Burcu Erbaş, “Astrolojide 4 Element: Hava, Su, Toprak, Ateş Elementlerinin Özellikleri ve Uyumu”, *Livetobloom* (15 Mart 2024).

ASLAN	11 Ağustos-16 Eylül	KOVA	17 Şubat- 11 Mart
BAŞAK	17 Eylül-31 Ekim	BALIK	12 Mart- 18 Nisan
TERAZİ	1 Kasım-23 Kasım		

Kaynak: Enis Doko, Bilimsel Gizemler ve Yalanlar (İstanbul: Destek Yayınları, 2018), 34.

Burçların isimlerinin değiştiğine dair de itirazlar mevcuttur. Bu konu şöyle açıklanmaktadır. Ptholemy, yüzyıllar önce “Tetrabiblos kitabında eksen eğikliği ve Dünya’nın yalpalama hareketi (presesyon) sebebiyle tarihlerdeki bu kayma tespit etmiştir. Fakat astrologlara göre burçlar ve takımyıldızlar aynı şey değildir. Takımyıldızları değişse bile burçlar ilk tarihlerinde sabitlenmiştir.⁹⁸ Eğer değişen tek şey takımyıldızları ise ve burçlar sabitse burçları etkileyen ve o tarihlerde doğan kişileri ve olayları belirleyen nedir? İşte bu sorunun cevabı belirsiz kalmıştır.

Burçların astrolojide kullanılan isimlerinin belirlenmesinde birkaç etmen vardır. Bu etmenler genellikle insanların eski dönemdeki inançlarıyla bağdaşmaktadır. Yani insanlar kendi inanç sistemlerine dayalı bir astroloji sistemleri oluşturmuşlardır. Bu etmenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Takımyıldızlarının Şekli ve Konumu: Dünyanın belirli bir hareketi, yörüngesi ve açısı vardır. Belirli tarih aralıklarında Dünya’nın gördüğü takımyıldızlarının ismi burçlara verilmiştir. Burçların isimleri ise bir araya gelerek oluşturdukları takımyıldızlarının şeklinin benzetildiği nesnelerle oluşturulmuştur. Örneğin aslan burcu, ismini takımyıldızının aslana benzetilmesiyle almıştır. Aslandaki özelliklerin de (liderlik vb.) bu burçta doğan kişilerde olduğu varsayılmıştır.⁹⁹

Astronomi ve Gökyüzünün İzlenimi: Astroloji temelde astronomi ile bir iken daha sonrasında ondan ayrılarak özgün bir hal almıştır. Ayrılma dahi elde ettiği veriler astronominin verileridir. Dünya’nın hangi tarih aralığında hangi

⁹⁸ Öner Döşer, *Âlimlerin Astrolojisi* (İstanbul: Astroart Astroloji Okulu Yayınları, 2021), 91-94.

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bk.: Claudius Ptolemaios, *Tetrabiblos*, çev. Devrim Yılmaz (İzmir: Zodyak Astroloji Yayınları, 2014).

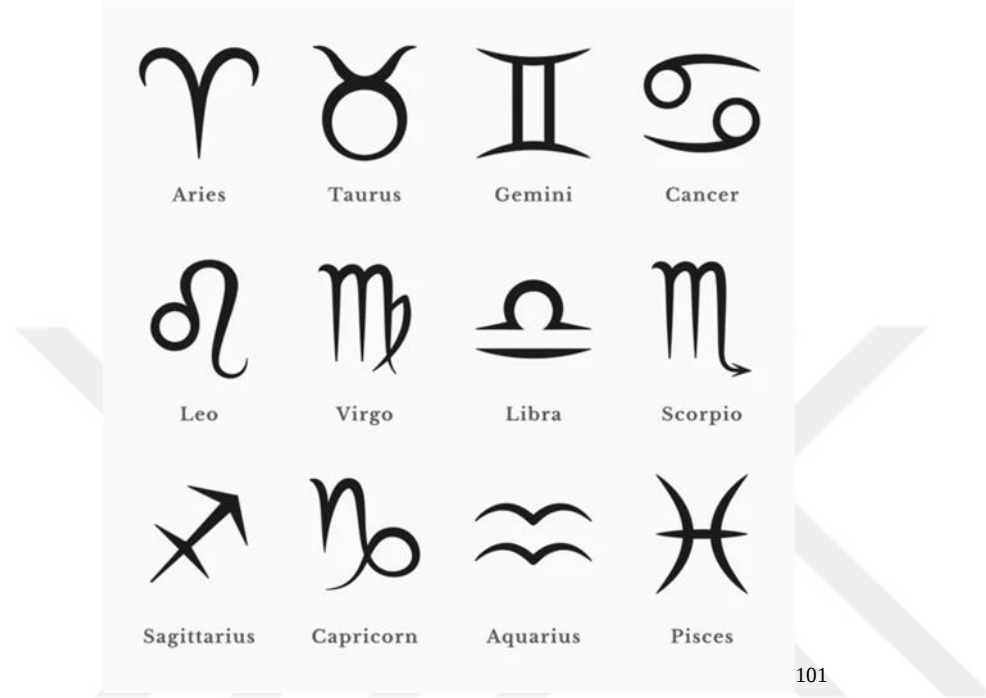
takımyıldızını gördüğünü astronomi belirler. Örneğin, başak burcu takımyıldızı ekinlerin hasat mevsimine gelmesinden dolayı bu ismi almıştır. Başak da toprak ve tarımla ilgili olduğundan bu dönemde doğan kişilerin karakterinin de bu durumdan etkilendiği varsayılmıştır. Fakat astronomi verilerini güncellerken astroloji astronominin geçmişteki verileriyle sabit kalmıştır. Bu nedenle astrolojinin verdiği bilgiler astronominin eski verilerini yansıtmaktadır. Güncel bilgiler farklıdır.

Mitolojideki Tanrılar ve Hikayeler: Mitolojideki Tanrıların isimlendirilmesinde bazı etkenler vardır. Gökyüzündeki durumlar ve doğa olayları bunların başında gelir ve bu birçok inanç sisteminin de temelini oluşturur. Konumuzla ilgili olan kısım mitolojideki güneş, ay ve gezegen Tanrılarıdır. Bir de burçların evi denilen her burcun bağlı olduğu bir gezegen vardır. Yani her burç bir gezegene bağlı ve her gezegen de bir mitolojik Tanrıya bağlı ya da bizzat gezegenin kendisi Tanrı olarak anılmaktadır.

“Güneş ve Ay tanrıları, Yunan ve Mısır mitolojisinde önemli semboller olarak karşımıza çıkar. Örneğin, Ra (Re), Eski Mısır mitolojisinin Güneş Tanrısı olarak kabul edilirken, Antik Yunan mitolojisinde bu rolü Apollo üstlenmiştir. Benzer şekilde, Ay tanrıları arasında, Yunan mitolojisinde avcılık ve doğurganlıkla ilişkilendirilen Artemis ve Ay’ın sembolü olan Selene öne çıkar. Diğer mitolojik tanrılar ise gezegenlere atfedilmiştir: Merkür (Hermes), ticaret ve yolculukların tanrısı, Venüs (Aphrodite), aşk ve güzellik tanrıçası, Mars (Ares), savaş tanrısı olarak bilinir. Ayrıca, gökyüzü ve yıldırımların tanrısı Jüpiter (Zeus), zamanın ve tarımın tanrısı Satürn (Kronos), ve gök cisimlerini temsil eden Uranüs (Ouranos) gibi figürler vardır. Bu mitolojik figürler, astrolojik burçların yönetici gezegenleri ile de ilişkilendirilmiştir. Her burcun yönetici gezegeni farklı özellikler taşır. Koç burcunun yönetici gezegeni Mars, savaş ve cesaretle; Boğa burcunun gezegeni Venüs, aşk ve güzellikle; İkizler burcunun yönetici gezegeni Merkür, iletişim ve zekâyla ilişkilidir. Yengeç burcunun gezegeni Ay, duygusal güvenlik ve aileye vurgu yaparken, Aslan burcunun yönetici gezegeni Güneş, yaratıcılık ve liderlik ile öne çıkar. Başak ve Terazi burçları da sırasıyla Merkür ve Venüs tarafından yönetilirken, Akrep, Yay, Oğlak, Kova ve Balık burçlarının yönetici gezegenleri modern astrolojide Plüton, Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün ile ilişkilendirilir. Ayrıca, burçların isimlendirilmesinde, takımyıldızlarının şekilleri ve bu şekillerin

sembolize ettiği figürlerle olan uyumun önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.”¹⁰⁰

Burçların isimlendirilmesinde takımyıldızlarının şekillerinin de etkisi olduğunu belirtmiştik. Şekil ve isimlendirme arasındaki uyum ise şu şekildedir:

Koç burcu, gökyüzünde koça benzeyen bir takımyıldızla temsil edilir. Boğa burcu, boynuzlarıyla dikkat çeken bir boğa şekline sahiptir. İkizler burcu, iki insan figürüne benzer. Yengeç burcu, yengeç biçiminde bir takımyıldızdır. Aslan burcu, aslanı andıran bir takımyıldızla ilişkilendirilir. Başak burcu, bir kadın figürüne benzeyen bir takımyıldızdır. Terazi burcu, terazi şeklinde bir takımyıldızla temsil edilir. Akrep burcu, akrebi andıran bir takımyıldızdır. Yay burcu, okçu veya centaur (yarı insan, yarı at) figürüne benzer. Oğlak burcu, yarı keçi yarı balık biçimindeki bir takımyıldızdır. Kova burcu, su taşıyan bir figürü andıran bir takımyıldızdır. Balık burcu, iki balığa benzeyen bir takımyıldızdır.¹⁰²

Bu bilgiler Roma ve Yunan mitolojisinden günümüze gelmiş ve yerleşmiştir astroloji de bu inlerden, kültürlerden ve mitolojik hikayelerden çokça beslenmiştir.

¹⁰⁰ “Mitolojik Zodyak: Burçların Hikayeleri”, *Vikingliler* (15 Mayıs 2024).

¹⁰¹ “Burç Sembolleri Stok Vektör Görselleri”, *Depositphotos*, (20.05.2022).

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bk. “Zodyak”, *Britannica*, (18.10.24).

Öyle ki birbirlerinden ayırmak mümkün görülmemektedir. Astrolojinin bu şekilde birçok inanç ve kültürle bağlantısı bulunmaktadır.

1.2.2. Yıldıznâme ve Burçlar

Astrolojinin yerine kullanılan yıldıznâme, insanın doğduğu zamanki burcuna bakılıp o burcun insan üzerinde etkisi olduğunu iddia ederek kişinin geleceği hakkında kehanette bulunulmasıdır.¹⁰³ Buna yıldız falı da denir. Yıldızların insan kaderine etki ettiğine dair inançtan yola çıkılarak kişinin geçmiş ve geleceğine dair bilgiler vermeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken de yıldızların haritasının bulunduğu, yıldızların nasıl yorumlanacağını anlatan kitaba bakılması gerektiği bildirilmektedir. Bu kitaba da yıldıznâme ismi verilmektedir.

Eski Mezopotamya'daki inanca göre gökyüzü, yeryüzündeki varlıkların kaderinin yazılı olduğu yerdir. Her yıldızın yeryüzünde bir alana etki ettiğine inanılmış bu sebeple gök cisimlerini incelemek üzere piramitler yapılmıştır. Bu dönemde elde edilen bilgiler astrolojinin yani yıldız falcılığının temelini oluşturmuştur.¹⁰⁴ Bu inanış farklı kültür ve toplumlarda yaşamaya devam etmiş günümüzde de varlığını korumaktadır.

Yıldıznâme, Kur'ân'ı Kerîm'deki bazı âyetlerin yorumlarından yola çıkılarak kendisine masumiyet atfedilmeye çalışıldığından dolayı toplum nezdinde diğer fal türlerinden daha masum görülmektedir. Yıldıznâmenin uygulanışıyla ilgili şu bilgiler verilmektedir: Yıldıznâme bakmak için öncelikle kişinin doğum tarihi ve saati gereklidir, çünkü bu bilgiler göksel cisimlerin konumlarının tespitinde kullanılır. Yıldıznâme, gökyüzünün 12 burca ayrıldığı ve her bir burcun belirli dönemleri temsil ettiği bir sistemdir. Yıldız bakıcılar, kişinin doğum gününü ve saatini kullanarak onun “öz burcu” ve “yükselen burcu”nu belirler. Öz burç, kişinin doğduğu tarihe göre belirlenirken, doğum saatine göre yükselen burç hesaplanır. Kişinin doğduğu gün, haftanın günlerinden birine denk gelir ve klasik yıldıznâmeye göre her günün bir gezegenin etkisi altında olduğuna inanılır: Güneş, Ay, Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn haftanın günlerine etki eder. Doğum günü ve burç, kişinin karakteri ve hayatına dair özellikleri etkileyen unsurlar olarak kabul edilir.

¹⁰³ Çelebi, “Yıldıznâme”, 43/544.

¹⁰⁴ Çelebi, “Yıldıznâme”, 545.

Burçlar ayrıca dört gruba ayrılır: ateş, su, hava ve toprak. Doğum sırasında gökyüzünde hangi element grubunun etkili olduğu da kişinin kişiliği üzerinde etkili olduğu düşünülür. Bunun dışında, gök cisimlerinin hareketleri izlenerek belirli bir dönemde uğurlu ya da uğursuz olabilecek zaman dilimleri belirlenebilir. Yıldıznâme, hayatın önemli kararlarında (evlilik, iş, yolculuk gibi) bu etkilere göre bir rehber sunar. Ayrıca Arap alfabesindeki harflerin ebced değeri de kullanılarak isim veya tarihlerin anlamı analiz edilebilir.¹⁰⁵

Görüldüğü üzere yıldıznâme, Kur’ân’ı Kerîm’deki bazı ifadeleri amacının dışında yorumlayarak, astrolojik bilgilerle ve ebced hesaplarıyla birleştirerek bir fal sistemi oluşturur. Ancak Kur’ân’ı Kerîm’in asıl amacı, insanları Allah’a yönlendirmek ve doğru yolda rehberlik etmektir; gayb bilgisini yalnızca Allah’a ait kılar ve kehanetlere yer vermez.

1.2.3. Müneccim ve Astrologlar

“Necm” kelimesi Arapça’da “yıldız” anlamına gelmektedir. “Nücûm” ise “necm” kelimesinin çoğuludur.¹⁰⁶ Müneccim de yıldız anlamına gelen “nücûm” kelimesinden türemiş Arapça kökenli bir kelime olup ism-i fail kalıbında olduğundan yıldızcı, yıldızları bilen anlamına gelmektedir. Terim olarak evrenin bir yaratıcı tarafından yaratıldığını, evrende yaratılmış olan diğer varlıkların da insanı, insanın kaderini, karakterini geçmiş ve geleceğine etkilediğine inanan ve bunu yıldızlar vasıtasıyla öğrenebileceğini iddia eden kimseye “müneccim” denir. Bu kimseler yıldızlara bakarak gaybî bilgiye ulaşabileceklerini iddia etmektedirler.¹⁰⁷

Astrolojiyle doğrudan bağlantılı olan bu terim, astrolog kelimesinin İslâm literatüründeki karşılığı olduğunu söylemek doğru olur. Müneccimler gökyüzündeki cisimleri yıldızları inceleyerek, kendi sezgi ve fikirlerini katarak onlardan bilgi aldıklarını ve gök cisimlerinin yeryüzündeki varlıklara ve onların kaderine etki etme gibi güçleri olduğunu söylemektedirler. İslâm inancında ise fail Allah’tır. Onun dışında insan kaderini belirleyebilecek, o ve onun dilediği kimseler

¹⁰⁵ Çelebi, “Yıldıznâme”, 43/547.

¹⁰⁶ el-İsfahanî, “N-c-m”, 1034.

¹⁰⁷ Sinanoğlu, “Müneccime”, 32/6.

dışında gaybî bilgi verebilecek kimse yoktur.¹⁰⁸ Yıldızların ya da herhangi bir gök cisminin insana etki ettiğine dair âyet ya da hadis bulunmamaktadır. İslâm öncesi Arap toplumunda müneccimler, toplumda itibar sahibi kişiler olarak görülmüştür. Onlar, hava olayları, hastalıklar, kıtlık, bereket gibi durumların yıldızların etkisiyle meydana geldiğine inanmışlardır. Müneccimler, falcılar ve kâhinler geleceğe dair tahminlerde bulunarak toplumun inanç sisteminde ve günlük yaşantısında büyük rol oynamışlardır. Bununla birlikte müneccimler, savaşımlara ne zaman başlanacağına, seyahatlerin en uygun zamanına ya da ticaretin hangi mevsimde yapılacağına dair kehanetlerde bulunarak, ekonomik ve sosyal hayatı da etkilemişlerdir. İslâm'ın gelişiyle birlikte, gayb bilgisinin yalnızca Allah'a ait olduğu ve gelecekle ilgili bilgilerin Allah'tan başkası tarafından bilinemeyeceği vurgulanmıştır. İslâm, müneccimlerin gelecek hakkında bilgi verme iddialarını reddetmiştir; gayba dair tahminlerde bulunmanın, Allah'a ait bir alanı ihlal etmek anlamına geleceğini ifade ederek Hz. Peygamber'in "Kim bir kâhine veya falcıya gider ve ona inanırsa, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur"¹⁰⁹ hadisi; müneccimlik ve kâhinliğin Câhiliye toplumundaki önemini yitirmesinin aynı zamanda Müslüman toplumunda da yasaklanmasının açık göstergesidir.

1.2.4. Batlamyus ve Astrolojinin Temelleri

Astroloji tarihindeki en önemli isimlerden biri şüphesiz ki Batlamyus'tur (ö. 168 [?]). Asıl adı Claudius Ptolemaios'tur fakat İslâmî kaynaklarda Batlamyus el-Kalûzî diye anılır.¹¹⁰ Bazı kaynaklarda İskenderiye'de doğup büyüdüğü ve orada astronomi ve diğer bilim alanlarında öğrenim görüp araştırmalar yaptığı kaydedilmiştir. O kendi dönemine kadar olan astroloji birikimlerini sentezleyip matematikle harmanlamıştır. Astrolojiyi sistematize etmiş ve bugünkü halini almasını sağlamıştır. Bu alanda önemli eserler vermiştir. Tetrabiblos¹¹¹ (Dört Kitap) isimli eserinde gezegenlerin özellikleri ve etkilerini, burçların

¹⁰⁸ Abdurrahman bin Muhammed İbn Haldûn, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir (İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, ts.), 2/373.

¹⁰⁹ Müslim, "İman", 125.

¹¹⁰ Cengiz Aydın-Gülseren Aydın, "Batlamyus", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 5/196.

¹¹¹ Tetrabiblos, dört kitap anlamına gelen Claudius Ptolemy tarafından yazılmış astroloji alanında ana kaynak sayılabilecek bir eserdir.

özelliklerini, uğurlu ve uğursuz günlerin belirlenmesini ve bunun gibi birçok astrolojik konuyu detaylıca işlemiştir.¹¹²

Batlamyus'un dolayısıyla astrolojinin etkilendiği büyük isimlerden biri Aristo'dur. Aristo'dan sonra en çok anılan bilim adamlarından biridir. Aristo astronomisinde evreni iki boyutlu olarak ele almış ay üstü ve ay altı âlem olarak nitelemiştir. Ona göre yıldızlar ve gök cisimleri sabittir. Tek bir düzlem üzerinde duran gök cisimleri dünyayı ve insanları etkilemektedir. Çünkü o dönemde dünya merkezli evren anlayışı hâkim olmuştur. Oluşturduğu kozmolojisi de bu mantık üzerine kurulmuştur. Batlamyus bu bilgileri aynen kabul edip ispatı için çalışmıştır. Batlamyus'un sistemine göre güneş ve yedi gezegen vardır ve her birinin kendi düzgün ve dairesel yörüngeleri vardır. O kendinden önce mevcut olan bilgileri sistematize ederek astronomiyi daha sistemli hale getirmiştir ve kendinden önce mevcut bulunan bilgilere önemli eklemeler yaparak bu alana oldukça katkı sağlamıştır.¹¹³ Onun kurduğu sistemle bugünkü astroloji oluşmuştur. Bu yüzden Batlamyus'un astrolojideki en önemli isim olduğunu söylemek mümkündür.

1.2.5. Astronomi ve Astroloji Arasındaki Farklar

Gök küresi bilimi anlamına gelen astronomi kavramı, İslâm literatüründe *ilm-i felek*, *felekiyyât*, *ilm-i nücûm*, *ilm-i nücûm-i ta'limî*, *sınâat-i nücûm*, *sınâat-i tencîm*, *ilm-i hey'e*, *ilm-i hey'eti'l-âlem* terimleriyle ifade edilir.¹¹⁴ Astronomi, gök cisimleri ile ilgilenen ve bu cisimlerin büyüklükleri, düzeni, konumlarını ve dinamik davranışlarını ele alan bir bilim dalıdır.¹¹⁵ Fârâbi astronomiye *İlmü'n-nücûmi't- teâ'limî* (müspet talimi yıldızlar ilmi) adını vermiş onu da kendi içinde üçe ayırmıştır:

¹¹² Detaylı bilgi için bk. Ptolemaios, *Tetrabiblos*.

¹¹³ Aydın- Aydın, "Batlamyus", 5/192-196.

¹¹⁴ Fehd, "İlm-i Felek", 22/126.

¹¹⁵ Davut Ağbal, "Kur'ân'da Burçlar Mahiyeti ve İnsana Etkisi Bağlamında", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2012), 251.

1. Gökyüzündeki cisimlerin şekilleri, konumları, birbirlerine olan uzaklıkları, miktarları ve yeryüzünün bütünüyle kendi yerini değiştirmediyini inceler.
2. Gökcisimlerinin hareketlerinin miktarını, hepsinin küre şeklinde bulunduğunu, cisimlerin hareketlerinin kaç çeşit olduğunu, yörüngelerini ve onlarda bu hareketlerin neden var olduğunu inceler.
3. Güneş tutulması, gece ve gündüz oluşumu, güneş ve yıldızların doğup batmasını, iklimlerin oluşumunu inceler.¹¹⁶

Astronomi biliminin insanlık kadar uzun tarihi bir geçmişi vardır. Bu bilim insanların daima faydasına olmuş hayatlarını kolaylaştırmalarını sağlamıştır. Bilim olması hasebiyle objektif yargılardan oluşmuş ve kişiler ve toplumlara göre değişiklik arz etmemiştir.

Astrolojiyi İslâm literatüründe karşılayan, onunla benzerlik gösteren ya da astrolojiyle bağlantılı görülen birkaç kavramı daha açıklamak konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

1.2.6. Astroloji Bilim midir?

Bir dönem bilim, bilim olmayan yani sözde bilim dediğimiz alanlar ve din iç içe var olmuşlardır. Bilim insanları Dünya'nın canlı olduğunu düşünerek onu yönetmek için bazı araçlar geliştirmişlerdir. Başlangıçta kontrol etme işi astrologlar, büyücü ve sihirbazlar simyacılar, Hermetik filozoflar tarafından yapılmıştır. Şimdi kullanılan bilim ve onun verilerinin temeli, başlangıçta bu insanların yaptığı deneylerle atılmıştır demek mümkündür. Örneğin insanlık tarihinin ilk dönemlerinde astronomi- astroloji, simya- kimya ayrımları henüz yapılmamıştı. Simyacıların ölümsüzlük iksirini keşfetme, değersiz madenleri altına çevirme hevesleri kimya deneylerinin başlangıcını oluşturmuştur. Aynı şekilde astrologların, büyücü ve medyumların gayptan haber alma, gizli bilgilere ulaşma insanların kader şifrelerini çözme uğruna gökyüzündeki cisimleri kutsal sayıp araştırmaları ve incelemeleri sonucu astronomi biliminin de temellerinin atılmasını sağlamıştır. Ortaçağ tarihine kadar astroloji ve astronomi bir alan olarak devam etmiştir. Fakat Yeniçağ dönemine geçildiğinde rönesans ve reformun da etkisiyle

¹¹⁶ Fârâbî, *İlimlerin Sayımı*, 102-103.

büyük gelişmeler yaşanmış bilimin tanımı yapılmış ve astronomi de astroloji ile yollarını ayırmıştır.¹¹⁷

Astrolojinin bilim olup olmadığına karar verebilmek için bilim tanımını bilmek gerekir. Bilim: Evrenin veya olayların belirli bir kısmını inceleyen, deney ve gözleme dayanan yöntemleri kullanarak gerçeklikten hareketle sonuçlara ulaşmayı amaçlayan sistematik bilgi, ilimdir.¹¹⁸ Bir alanın bilim olarak adlandırılabilmesi için hem bu tanıma uyması hem de birtakım özellikleri içinde bulundurması gerekmektedir. Bilimin özellikleri: Çeşitlilik, süreklilik, yenilik ve ayıklanma şeklindedir. Çeşitlilik; bilimin herkese açık olması, süreklilik; her şeye rağmen bilgi üretmesi, yenilik; geçen zaman ve gelişen teknolojiyle kendini yenilemesi, ayıklanma ise herkese açık ve herkes tarafından denetlenebilir olmasıdır.¹¹⁹ Bu özelliklere bakarak astrolojinin bilim olup olmadığının değerlendirmesi yapılabilir.

Astroloji alanı itibariyle astronominin verilerinden faydalanır. Tek bir astroloji türünden bahsetmek de mümkün değildir. Dinlere ve kültürlere göre değişen astroloji çeşitlerinden söz edilebilir. Tek bir astrolojiden söz ettiğimizde ise yine aynı astrolojiyle ilgili farklı astrolog yorumlarıyla karşılaşmak mümkündür. Çünkü astroloji, dolayısıyla astrologlar gökyüzünde yıldız ve gezegenlerin durumlarını inceleyerek gelecek hakkında tahminde bulunurlar. Bu sebeple subjektif ve tartışmaya açıktır. Her ne kadar sonu 'loji' yani bilim olarak bitse de bir bilim olduğunu söylemek mümkün değildir. Bilim teknolojinin imkanlarından yararlanır ve daima gelişir. Günümüzdeki astroloji ise hala 3000 yıl öncesine ait verilerle konuşur ve buna göre kehanette bulunur. Tanımında geçtiği gibi astroloji bir çeşit falcılıktır. Falcılığın ise bilimde yeri yoktur. Astrologlar gezegenlerin fiziksel hareketlerine farklı anlamlar yükleyerek insanların yaşamlarını etkilemeye çalışırlar. Örneğin Merkür gezegeninin üçüncü boyutta yaptığı hareket iki boyutlu olarak incelenip Merkür gerilemesi olarak isimlendirilir. Merkür'ün bu hareketi uğursuz sayılır ve bugün de yatırım yapmak, yeni bir işe başlamak ya da biriyle

¹¹⁷ David Hairlight, *Bilim Tarihi*, çev. Ezra Yayıncılık (İstanbul: Ezra Yayıncılık, 2017), 66,78.

¹¹⁸ *Türk Dil Kurumu*, "Bilim" (Erişim 28 Eylül 2024).

¹¹⁹ Hairlight, *Bilim Tarihi*, 6-7.

tanışmak insana zarar vereceği düşüncesiyle uğursuz sayılır. Oysa bir gezegenin hareketini bu şekilde yorumlamanın bilimle bir ilgisi yoktur.

Yıldızların bir araya gelerek oluşturduğu takımlar olan burçlar (zodyak) ise yine iki boyutta incelemenin sonucunda oluşan şekillerdir. Aydan ya da farklı gezegenden bakıldığında bu takımyıldızlarının şekilleri de sayıları da değişir. Takımyıldızı denen yıldızlar çıplak gözle yan yana gibi görünür, oysa gerçekte Dünya'ya olan uzaklıkları birbirlerinden çok farklıdır. Bu sebeple eğer bu yıldızların etkilerinden söz edilecekse farklı konumda bulunan yıldızların etkisi eşit olmayacaktır. Bir diğer sorunsu Dünya'nın yalpalama (presesyon) hareketinin hesaba katılmamasıdır. Burçları oluşturan takımyıldızı dediğimiz yıldızların Dünya'ya olan uzaklıkları ışık yılı ile hesaplanmaktadır. Yani şu an gökyüzünde gördüğümüz yıldızların görüntüsü yıllar öncesine aittir. Kişinin doğumunda gökyüzünde varsayılan takımyıldızı da o an orada mevcut olmayıp yıllar öncesine ait bir görüntü olduğunu söylemek mümkündür. Bu ve daha birçok sebeple astrolojiyi bilim olarak kabul etmek mümkün görülmemektedir.

2. ASTROLOJİNİN DİNLERLE OLAN İLİŞKİSİ VE İSLÂM'DA ASTROLOJİYE DAİR YAKLAŞIMLAR

2.1. Astrolojinin Dinlerle Olan İlişkisi

Astroloji, insanlık tarihi boyunca kozmik olaylar, dini inanışlar ve ritüeller üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur. Pek çok toplumda gökyüzü, ilahi güçlerin bir yansıması olarak görülmüş, yıldızların ve gezegenlerin hareketleri tanrısal iradenin işareti sayılmıştır. Bu anlayış, farklı kültürlerde çeşitli dini yaklaşımlar ile birleşerek kozmik sembollerin kutsal anlamlar taşıdığı inancını doğurmuştur. Astrolojinin dinlerle olan ilişkisi, bu kavramsal bağın bir sonucudur. Her ne kadar dinler kendi öğretileri çerçevesinde gökyüzüne dair farklı yorumlar getirir de astrolojik unsurların bazen dini bir yapı içerisinde bazen de mistik ve ezoterik akımlarda yer bulduğu görülmektedir. Bu bağlamda astroloji ile dinlerin ilişkisi, tarihsel ve kültürel bir süreç olarak dikkat çeker.

Astroloji ve dinler arasındaki ilişki, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Bazı dinler, astrolojiyi tamamen reddederken, bazıları gökyüzüyle olan bu ilişkiden farklı dersler çıkarmışlardır. Astroloji, kadim zamanlarda hem bir bilim hem de kutsal bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmiştir. Antik Mısır, Babil, Hindistan ve Çin gibi medeniyetlerde, yıldızların ve gezegenlerin hareketlerinin tanrısal mesajlar taşıdığı inancı yaygındı. Bununla birlikte, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm gibi semavi dinler, bu kozmik yorumlara daha mesafeli bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu dinler, Tanrı'nın mutlak bilgisine vurgu yaparak, insanların yıldızlar veya gök cisimleri aracılığıyla geleceği öğrenme çabalarının yanıltıcı olduğunu savunmuşlardır. Ancak zaman içinde bu üç büyük din içerisinde de farklı görüşlerin ve pratiklerin geliştiği, bazen astrolojinin mistik veya sembolik anlamlarının kabul gördüğü örnekler de olmuştur.

Astroloji ve dinler arasındaki bu dinamik ilişki hem dinin insan üzerindeki etkisini hem de insanın doğayı anlama çabasını yansıtır. Astrolojinin kutsal metinlerde, ritüellerde ve dini sembollerde yer alması veya dışlanması, her dinin kendi kozmoloji anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle astroloji, bazen bir inanç sistemi ile çatışan bir unsur bazen de onunla örtüşen bir gelenek olarak varlık göstermiştir.

İslâm dünyasında astroloji, tarih boyunca farklı şekillerde değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. İslâm'ın erken dönemlerinden itibaren bazı âlimler astrolojiyi kabul ederken diğerleri bu pratiği reddetmişlerdir. Bu bölümde, astrolojinin dinlerle olan ilişkisi, astrolojinin İslâm'da yeri olup olamayacağı ve İslâm âlimlerinin astrolojiye olan bakış açıları ele alınmıştır.

2.1.1. Yahudilikte Astroloji

Yahudilikte tarih boyunca astroloji açısından farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Astrolojiye olan tutum, Yahudiliğin çeşitli mezhepleri ve âlimleri arasında değişiklik göstermektedir. Bazı Yahudi düşünürler astrolojiye karşı çıkarken, diğerleri bu disiplinin belirli yönlerini kabul etmişlerdir.

Yahudiler; Kaldeliler, Babiller ve Mısırlılara komşu olarak yaşamış bir toplumdur. Bu toplulukların da neredeyse tamamı astrolojiyle ilgilenmiş ve onu inançlarının bir parçası yapmışlardır. Öyle ki 12'ye ayrılmış Zodyak (burç, takımyıldızları) Kaldeli astrologlar tarafından belirlenmiştir. Yahudiler de yakın oldukları bu topluluktan bu bilgileri almış ve kendi inançlarıyla da harmanlamışlardır. Fakat kendi ilahi kitaplarında gök cisimlerine tapınma yasaklanmıştır.¹²⁰ *Sevip kulluk ettikleri, peşlerinden gittikleri, tapmış oldukları güneşin ve ayın önüne hatta tüm gök cisimlerinin önüne serilip gömülmeyecekler ve gübre olacaklar.*¹²¹ Bu ifadede görüldüğü gibi gök cisimlerine tapınanlar için ağır ithamlar vardır.

Yahudilikteki din adamları her zaman bu tapınmanın yanlışlığından söz etmişlerdir. Tevrat'ta burçların bahsi geçmemektedir. Fakat Yahudi toplumları astrolojiden etkilenmiş ve bu inancı bırakmamışlardır. Yahudi süsleme sanatlarında, kullandıkları takvimde hatta İsrailoğullarını oluşturan 12 kavmin sembollerinde zodyak kullanılmıştır.¹²² Eski dönemde Yahudi filozoflar astrolojiyi bir ilim dalı olarak kabul etmiş ve kendi din adamlarından Mâşâallah b. Eserî (ö. 200/815) bu alanda “Kitâbü'l-Mevâlid” adlı eseri yazmıştır.¹²³ Maşaâallah, 8.

¹²⁰ Suzan Alalu vd., *Yahudilikte Kavram ve Değerler* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş, 2001), 193.

¹²¹ “Yeremya”, *Kutsal Kitap* (15 Mart 2024). Yeremya 8:2.

¹²² Alalu vd., *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, 194.

¹²³ Sinanoğlu, "Müneccime", 32/6.

Yüzyılın önemli astrologlarından. Onun astroloji üzerine yazdığı eserleri hem Araplar hem de Batılılar tarafından güvenilir kabul edip kullanılmıştır.¹²⁴

Talmud'da astroloji ile ilgili çeşitli bölümler yer alır ve bu konu, Yahudi âlimler arasında farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Shabat 156a bölümünde astrolojinin etkileri üzerine bir tartışma yer alır. Burada gök cisimlerinin insanların kaderi üzerinde bir etkisi olabileceği ifade edilir. Ancak, bu etkilerin insan irâdesiyle aşılabileceği de vurgulanır. Hahamlar arasında bu konuda farklı görüşler vardır; bazıları gök cisimlerinin etkisine inanırken, bazıları bu tür etkilerin olmadığını savunur.¹²⁵ Pesachim 113b kısmında belirli günlerde gezegenlerin durumlarına göre bazı işlerin yapılmaması gerektiği inancı dile getirilir. Astrolojik inanışlara dayalı tavsiyeler, günlük hayatta yapılacak işlere yönelik yönlendirmeler içerir.¹²⁶ Görüldüğü gibi Talmud'da astrolojiye doğrudan atıflar bulunmaktadır. Fakat bütün Yahudi âlimlerinin astrolojiye karşı tavrı olumlu değildir.

İbn Meymun ya da bilinen adıyla Maimonides (ö. 601/1204), Yahudi tarihindeki en büyük Yahudi filozof, doktor ve alimlerden biridir. İbn Meymun, astrolojiyi tamamen reddeden âlimler arasındadır. Onun görüşüne göre astroloji, kendi içerisinde tutarlılığı olmayan sapkın bir öğreti olmakla birlikte putperestlikle de ilişkilidir. Astroloji ve astronomi arasında net bir ayrım yapan İbn Meymun, astrolojinin vakit kaybına sebep olmakla birlikte kişiye zarar verdiğini, insan irâdesini yok saydığını ve yıldızların insan üzerindeki etkisini kabul etmenin de Tanrının kutsal kitap ve peygamber göndermesini anlamsızlaştırdığını ileri sürmektedir.¹²⁷

Sonuç olarak Yahudilikte astroloji, dinî ve felsefi düşünceye göre değişen bir konudur. Talmud'da ve bazı mistik geleneklerde astrolojiye dair kabul edici unsurlar bulunurken, Maimonides gibi büyük düşünürler bu disiplini sert bir şekilde eleştirmiştir.

¹²⁴ Döşer, *Alimlerin Astrolojisi*, 27.

¹²⁵ “Şabat 156- Talmud Astroloji”, *Talmudoloji*, (Erişim 06 Eylül 2024).

¹²⁶ “Pesachim 113b:18” (Erişim 06 Eylül 2024).

¹²⁷ Yasin Meral, “İbn Meymun’un Astrolojiye Dair Görüşleri”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi* 3/33 (ts.), 735-737.

2.1.2. Hristiyanlıkta Astroloji

Vahiy kaynaklı dinlerin tümünde olduğu gibi Hristiyanlığın temelinde de yaratıcıdan başkasına tapınma yoktur. Büyü, fal, cadılık gibi okült inanışlar bu dinde de eleştirilmiş hatta yasaklanmıştır. Buna rağmen kutsal kitaplarındaki bazı ifadeleri farklı yorumlayarak astrolojiyle ilişkilendiren, fal bakan ve gaybî bilgi amaçlayanların sayısı az değildir. “İsa’nın Kral Hirodes devrinde Yahudiye’nin Beytlehem Kenti’nde doğmasından sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Yerusâlim’e gelip şöyle dediler: “Yahudilerin Kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O’nun yıldızını gördük ve O’na tapınmaya geldik.”¹²⁸ Örneğin Matta’daki bu ifadeye bakarak onun astrolojiyi desteklediğini savunanlar vardır.¹²⁹ Ayrıca sadece astroloji değil okült eğilimlerin birçoğuna bakıldığında Hristiyan temeline dayandığı görülmektedir. Hristiyanlıktaki bu ılımlı yaklaşımdan dolayı kendi inanışlarıyla harmanlanmış birçok farklı inanış ortaya çıkmıştır. Fakat ilahi metinlerinde detaylara bakıldığında bu durumun yasaklandığı açıkça görülmektedir. Örneğin, “Benden başka Tanrılara ibadet etmeyin.”¹³⁰ ifadesinde olduğu gibi başka varlıklara tapınma net bir şekilde yasaklanmıştır. Tanrının irâdesi her şeyin üstünde görülmekte, yıldızların zamanları ve mevsimleri belirlemede kullanıldığı¹³¹ hatta astrolojinin açık bir şekilde eleştirilerek faydasız olduğu¹³² ifade edilmektedir.

Hristiyan dininin temelinde astroloji ve buna dayalı inançlar reddedilmiş görünse de astrolojinin Hristiyanlıkta revaçta olduğu dönem olan Rönesans olaylarından bahsetmek yerinde olacaktır. Çünkü Rönesans, başlangıcında kiliseye bir başkaldırı hareketidir. Dinin, kilisenin tekeline olmasından rahatsız olanlar astrolojiye hatta bununla birlikte birçok okült eğilime yönelmişler bir gizembilim

¹²⁸ Kutsal Kitap (15.032024), Matta 2:1-2. (Yıldızbilimciler, Yahudi olmadıkları halde İsa’yı Yahudilerin Kralı olarak tanıdıklarını ifade etmek ve ona saygı sunmak amacıyla geldiler. "Doğuda O’nun yıldızını gördük" ifadesi, Grekçe’den "O’nun yıldızının doğuşunu gördük" şeklinde de çevrilebilir. Yıldızbilimcilerin gökyüzünde tam olarak neyi gözlemledikleri ya da bunu "Yahudilerin Kralı"nın doğumuyla nasıl bağdaştırdıkları net değildir. Bazı yorumcular, bu yıldızın İÖ 7 yılında Jüpiter ve Satürn’ün aynı hizaya gelmesi veya İÖ 5-4 yıllarında Çinli astronomlarca gözlemlenen bir süpernova (yıldız patlaması) olabileceğini öne sürmektedir.)

¹²⁹ Matta 2:1-2

¹³⁰ Çıkış 20:3

¹³¹ Yaratılış 1:14

¹³² Yeşaya 47:13-14

patlaması yaşanmıştır.¹³³ Rönesans döneminde klasik astroloji metinlerine, Batlamyus’a ilgi çokça artmış hatta üniversitelerde astroloji kürsüleri kurulmuş ve astroloji dersleri okutulmuştur.¹³⁴ Rönesans döneminde astroloji, bir yandan klasik antikitenin yeniden keşfi ve hümanist düşüncenin yükselişi ile popülerlik kazanırken, diğer yandan Hristiyanlık ile olan uyumsuzluğu nedeniyle eleştirilmiştir. Kilise, astrolojinin Tanrı’nın irâdesine karşı geldiği düşüncesiyle ona mesafeli yaklaşmış ancak astroloji, bu dönemde din ve bilimle iç içe geçmiştir.

2.1.3. Hz. Muhamed’den (s.a.s.) Önce Arap Toplumunda Astroloji

Kur’ân’ı Kerim vahyolmadan önce cahiliye döneminde Araplarda “envâ” inancı mevcuttu. Envâ’ (doğuş ve batış) terim olarak, “bir yıldız veya yıldız grubunun şafak vaktinde batarken, aynı anda zıt yönden ‘rakib’ olarak adlandırılan karşıtının doğması” anlamını taşımaktadır. Yani hem doğuşu hem batışı ifade eder. Bu iki zıt anlamdan hangisine delâlet ettiği, yıldızın hangi tabiat hadisesine sebebiyet verdiğiyle ilgilidir. Çünkü bir yıldızın doğuşu ile batışının farklı olayları meydana getirdiğine inanılmaktadır.¹³⁵

Sabiî Arapları yıldızlara tapmaktaydı. Bu yüzden yeryüzünde meydana gelen olayları yıldızların hareketleri ile ilişkilendirirlerdi. Bu uygulama cahiliye dönemi Arap toplumunda da yaygın bir biçimde devam etmekteydi. Araplar, İslamiyet’ten önce dünyaya geldikleri esnada gökyüzündeki işaretlere bakarak bireylerin doğum haritalarını oluştururlardı. Arap toplumunda bu olay gelenek haline gelmişti ve fal adı altında uygulanmaktaydı. Hz. Muhammed döneminde nücûm ilmi ve yıldızlara tapınma İslâmî prensiplerle örtüşmediği için yasaklanmıştır.¹³⁶ Yasaklansa dahi bu uygulamaların devam ettiği görülmüştür. Bunun sebebi ise astroloji ve astronomi biliminin ayrımının uzun bir dönem yapılmaması gösterilebilir. Çünkü bu ayrımın yapılmaması bilim olan

¹³³ Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, 80-81.

¹³⁴ Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, 42-43.

¹³⁵ Muharrem Çelebi, “Envâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 11/257.

¹³⁶ Kaya, *Orta Çağ İslâm Dünyasında Astronomi, Astroloji ve Gözlemleri*, 57.

astronomi ile kehanet türü olan astrolojinin bir anılmasına ve karıştırılmasına sebep olmuştur.

2.2. İslâm'da Astroloji Var mıdır?

İslâm'da astroloji konusunda iki farklı görüşten bahsetmek mümkündür. Nitekim astrolojiyi astronomi ile irtibatlandırarak değerlendirenlerin yanı sıra, astrolojinin; inancın belirli noktalarında kişinin itikat ve imanına zarar verebileceği, tevhid ilkesine aykırı olabileceği ve akıldışılık gerekçeleriyle reddiyelerde bulunan İslâm âlimleri mevcuttur.

Kur'ân'ın indirildiği ilk yıllarda astronomi ve astroloji kavramları ayrı ayrı kullanılmamış ikisi bir ilim sayılmıştır. Gökbilimi adı altında araştırma yapan İslâm âlimleri iki alana da katkı sağlamışlardır. Bu ortak alan *ilm-i nücûm* olarak isimlendirilmiştir. Fakat zamanla Fârâbi, İbn Sînâ, İbn Haldûn (ö. 808/1406) gibi âlimler astroloji ve astronomiyi (*ilm-i nücûm* – *ilm-i ahkâmu'n-nücûm*) eserlerinde birbirlerinden ayırmıştır ve astrolojiye dair reddiyeler yazmıştır. Bununla beraber Câbir b. Hayyân (ö. 200/815) ve Ebû Ma'sher el-Belhî (ö. 272/886) gibi Müslüman astrologlar Bâbil, Yunan ve Hint astrolojilerinin bir sentezi olarak ortaya çıkan iddialarla fiziksel sebepler arasında ilişki kurmaya çalışmış, böylece *ilm-i nücûmu* büyüden ve faldan uzaklaştırmaya çalışmışlardır.¹³⁷

Astrolojinin, tarihine bakıldığında ortaya çıktığı dönemde bir dini inanış olduğu görülmektedir. Astrolojinin, Mezopotamya'da yaşayan Keldânîlerin yıldızlara dayalı oluşturduğu bir inanç sistemi olduğu bilinmektedir. Batı oluşumlu ezoterik bilimlerin çoğunun da Keldânîlere dayandığı ifade edilmektedir.¹³⁸ Hz. İbrahim, bu topluluğa gönderilmiş bir peygamber idi. Kur'ân'da da ifade edildiği gibi onun peygamber olarak gönderildiği toplum, yıldızlara tapmaktaydı. Hz. İbrahim, peygamber olmadan önce Allah'ın varlığı hakkında düşüncelere dalmış ve sapkınlık içinde bulunduğu toplumun inançlarını sorgulamıştır. Güneşe, aya ve yıldızlara bakarak bu varlıkların Tanrı olup olamayacağını sorgulamıştır.

¹³⁷ Çelebi, "Yıldıznâme", 43/546.

¹³⁸ Kadir Albayrak, "Keldânîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 207-210.

Nihayetinde doğup batan bu varlıkların, onun yaratıcısı olmadığı kanaatine varmış ve Allah'ın birliği düşüncesi kendisinde oluşmuştur.¹³⁹ Daha sonra peygamber olarak halkını bu yanlış inanışa karşı uyarmış, onları doğru yola sevk etmek için çabalamıştır. Astrolojinin ortaya çıktığı dönemde dinî bir inanış olduğu da bu bilgilerden anlaşılmaktadır.

Zamanla sistemli tek bir inanış olmaktan çıkan astroloji, kendi içerisinde sistemini kurarak farklı inanışlar içerisinde var olmayı başarmıştır. Bunun sebebi yalnızca astrolojinin kendinden kaynaklanmamaktadır. Bir açıdan astroloji, astronominin verilerini kullanan bir sanat olarak ifade edilebilir. Astronominin ise bir bilim olması, birçok bilim insanı ve din âlimlerinin bu alanda araştırmalar yaparak eserler ortaya koyması sebebiyle astroloji ile de ilgilenmişlerdir. Ayrıca astrolojinin yer edindiği toplumların farklı toplumlarla tanışması ile astroloji diğer kültürler tarafından tanınmıştır. Kültür etkileşimi ile oluşan bu durum neticesinde halklar, kendi inançları içerisinde astrolojiyi dâhil etmiş bulunmaktadırlar.

Araplar, astroloji ile ilgili kaynaklara Yunanca eserlerin çevrilmesiyle ve Yahudiler aracılığı ile ulaşmışlardır. Astrolojide önemli bir isim olan Maşâallah (ö. 200/815), bir Mûsevîdir.¹⁴⁰ Batı tarafından güvenilir kaynak olarak gösterilen Maşâallah, astroloji alanında çokça eser vermiştir.¹⁴¹ İslâm'ın ilk olarak Arap toplumunda ortaya çıkmasıyla astroloji ve İslâm sentezi de burada başlamaktadır.¹⁴² Yine önemli isimlerden Ebu Ma'sar (ö. 272/886), İranlı bir astrologdur ve aslında bir hadis talebesidir. Kırklı yaşlardan sonra tamamen astrolojiye yönelmiş ve bu alanda yaklaşık 50 kitap yazmıştır.¹⁴³ Kur'ân'ı Kerîm'de burçlardan ve gök cisimlerinden bahsedilmesi¹⁴⁴, fetih hareketleri ile farklı kültürlerle karşılaşılması ve geçmişte var olan farklı inançların yeni inanca entegre edilmesi vb. sebeplerle İslâmiyet içerisinde mevcut olduğu iddia edilen bir astroloji çeşidi vücut bulmuştur.

¹³⁹ el-En'âm 6/76- 79.

¹⁴⁰ Mâşâallah b. Eserî, Abbâsî döneminde yaşamış olan Müslüman olduğu rivayet edilen Yahudi kökenli astronom ve astrologdur.

¹⁴¹ Döşer, *Âlimlerin Astrolojisi*, 27-28.

¹⁴² Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar* (İstanbul: Astroart Astroloji Okulu Yayınları, 2023), 39.

¹⁴³ Döşer, *Âlimlerin Astrolojisi*, 26.

¹⁴⁴ en-Nahl 16/12, Hicr 15/16.

Astrolojinin Arap toplumunda yayılmasıyla doğru orantılı olarak İslâm'ın geniş kitlelere ulaşmasıyla da Batı'ya ulaşmıştır.¹⁴⁵

Orta çağ Avrupa için karanlık bir dönemken Müslümanların bilimde ilerlediği zirveye ulaştıkları bir dönemdir. Haçlı seferleri de bu dönemde başlamıştır. Haçlı seferleriyle Avrupa ve Batı, Müslümanların bilimde, sanatta ve birçok alanda ne kadar ileri bir medeniyet olduklarını görmüş ve çeviri faaliyetleri yapmıştır. Astroloji de bu alanlardan biridir. Kindî ve Ebu Ma'sar (ö.272/886) gibi astrolojide önemli eserleri olan âlim ve astrologların kitapları Arapçadan Latinceye çevrilmiştir. Bu çeviriler sayesinde Batı astrolojisinin temelleri atılmıştır.¹⁴⁶

Hız. Peygamber'den önce yıldızlara ve bazı gök cisimlerine uluhiyet atfedilmiştir. Fakat bu inanış İslâm'ın tevhid ilkesine aykırı düştüğü için yasaklanmıştır. Kur'ân'ı Kerîm'de yıldızlar, gök cisimleri ve burçlardan söz edilmektedir. İslâm'da astrolojinin meşruiyetini tartışabilmek için Kur'ân'da burç, gök cisimleri ve yıldızlarla ilgili âyetler ve bu âyetlerin açıklamaları; ayrıca konuyla ilgili mevcut hadislerin incelenmesi de bu sorunun cevaplanması açısından önem arz etmektedir. Akabinde ise İslâm âlimlerinin, astrolojiye karşı olan tutumlarının daha iyi anlaşılabilceği kanaatindeyiz.

2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Burçlar ve Yıldızlar

Astrolojinin bağlantılı olduğu iddia edilen inançlardan biri de İslâm dinidir. İslâm inancında astrolojinin içerisinde var olan “burç” kavramı Kur'ân'da da mevcuttur. Astrolojinin İslâm inancındaki yerini anlamak için Kur'ân'da burç kavramının ne şekilde var olduğu ve hangi anlamlara geldiğini incelemek gerekir

Kur'ân'ı Kerîm'de günümüzde kullanılan burçlarla ilgili spesifik bir kavram bulunmamaktadır. Kur'ân, genel olarak Allah'ın birliği, peygamberlerin gönderilişi, ahlaki sorumluluklar, insanın yaratılışı, ahiret hayatı gibi temel konulara odaklanır. Astroloji gibi konular Kur'ân'da detaylı bir şekilde ele alınmamaktadır. Ancak Kur'ân'da burçların önemine işaret edildiği bazı âyetlerden anlaşılmaktadır.

¹⁴⁵ Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, 41.

¹⁴⁶ Döşer, *Astrolojide Temel Kavramlar*, 41-42.

Astrolojinin içine aldığı burçlar, takımyıldızlarından oluşmaktadır. Kur’ân’ı Kerîm’de de “burç” kelimesi geçmekte ve bazı âyetlerde yıldızlardan bahsedilmektedir. el-Burûc suresi burçlarla dolu olan gökyüzüne yemin ederek başlamaktadır¹⁴⁷. Kur’ân’da belirli şeyler üzerine yemin edilmesi ilmî bir metodolojidir ve “Aksâmu’l-Kur’ân” olarak isimlendirilmektedir. Yeminlerin ise birçok sebebi vardır. Bunların en mühimi yemin edilen şeyin önemini vurgulamak ve muhatabın dikkatini çekmektir.¹⁴⁸ “Burûc” burç kelimesinin çoğuludur. el-Burûc suresinin tefsirine baktığımızda “burûc” açığa, çıkmak, görünür olmak, hisar, kale gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴⁹ Sure bütünlüğüne bakacak olursak gökyüzündeki yıldızlar burç kelimesi ile ifade edilmiştir. Yıldızlara burç denmesinin sebebi ise görünür ve parlak olmaları şeklinde açıklanmaktadır.¹⁵⁰ Yine yüce Allah, kase ederek başlayan âyetlerde, gökyüzünde takımyıldızları oluşturduğunu ve onu izleyenlere güzel bir görünüm verdiğini¹⁵¹, yine gökyüzünde burçlar oluşturarak orada bir ışık kaynağı yarattığından bahsetmektedir.¹⁵²

Buruc, kelime olarak Kur’ân’da 4 yerde geçmektedir. Üçünde takımyıldızı anlamına gelirken birinde kale anlamında kullanılmaktadır.¹⁵³ Âlimlerin çoğunluğu da tefsirlerinde burç kelimesini bu anlamlarda kabul etmektedirler. Elmalılı, tefsirinde bunlara ek olarak günümüzde kullanılan burç kavramını astronominin kurucusu olarak tanınan Hz. İdris’e dayandırmaktadır.¹⁵⁴ Râzî, benzer şekilde burçların astronomideki 12 burç olabileceği yahut ayın menzilleri olduğu veya yıldızlar parlak cisimler olduğundan görünür olmak anlamına geldiğini söylemektedir. Burçlara yemin edilmesinin sebebi ise ona göre bu mükemmel düzeni yaratan bir yaratıcının varlığına delil teşkil etmeleridir.¹⁵⁵

¹⁴⁷ el-Burûc 85/1.

¹⁴⁸ Abdalbaki Turan, “Kur’ân’ı Kerîm’deki Yeminler”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1986), 97.

¹⁴⁹ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 5/589-594.

¹⁵⁰ Işık, “Burûc Suresi”, 6/462.

¹⁵¹ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/342-343.

¹⁵² el-Furkân 25/61.

¹⁵³ Demirci, “Burç”, 6/421-422.

¹⁵⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, “Hicr Suresi”, *Hak Dini Kur’ân Dili* (İstanbul: Zehraveyn, 2015), 5/219-220.

¹⁵⁵ Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu’l Gayb* (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002), 23/30-31.

Kur’ân-ı Kerîm’de yıldızlarla ilgili âyetler de bulunmaktadır. Bu âyetler, genellikle Allah’ın yaratma gücünü, kudretini ve evrenin düzenini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Yıldızlar, gökyüzündeki muazzam düzeni ve Allah’ın yaratma sanatını anlamak için insanlara birer delil olarak gösterilir.¹⁵⁶ Güneş, ay ve yıldızların insanın hizmetine verildiği¹⁵⁷ ayrıca yıldızların insanların gece yön bulmalarını sağlamasıyla¹⁵⁸ onların yaratılma amacından bahsedilmektedir. Yıldız ve diğer gök cisimlerinin Allah’ın emrinde olduğu da vurgulanmaktadır.¹⁵⁹

Hadislerde de bu konuya değinilmiş ve açıklık getirilmiştir: *Zeyd İbnu Halid (radiyallahu anh) anlatıyor; “Resulullah (aleyhisselatu vesselam) Hudeybiye’de, bize geceleyin yağan yağmurun peşinden sabah namazı kıldırmişti. Namazı bitirince cemaatin önüne geçti ve ‘Rabbimiz ne dedi biliyor musunuz?’ buyurdu. Cemaat ‘Allah ve Resülü bilir!’ dediler. ‘Allah Teala hazretleri: ‘Kullarımdan bir kısmı bana mü’min, bir kısmı da kafir olarak sabahladı. Allah’ın fazlı ve rahmetiyle bize yağmur yağdırıldı diyen bana mü’min, yıldızları da inkâr edici olarak sabahladı. Kimi de falanca yıldız sayesinde bize yağmur yağdırıldı dediyse o da bana kafir, yıldız mü’min olarak sabaha erdi’ dedi, buyurdular.”*¹⁶⁰ Bu ve benzer hadislerde kastedilen yıldızlara yahut gök cisimlerine Allah’ın irâdesi ve Allah’ın insana verdiği irâde dışında bir irâde atfederek doğaya ve insana etkisi olduğuna inançtan kaynaklı tevhid inancına ters düşen bir durum vardır. Bu sebeple de yasaklanmıştır.

Sonuç olarak Kur’ân’ı Kerîm’deki bazı âyetlere bakıldığında burç ve yıldızlardan bahsedilmesinin sebebi Allah’ın (c.c) ihtişamı, yaratmadaki mükemmelliği ve insanları gök cisimleri başta olmak üzere insana belirli yararlar sağlayan olguları düşünmeye, tefekkür etmeye sevk etmesindendir. Ayrıca yıldızların mevkiinden ve yörüngelerinden bahsederek bilimsel bilgi de verildiğinden insanın bu varlıkları araştırması, incelemesi ve etkilerini tespit etmesi

¹⁵⁶ es-Sâffât 37/6.

¹⁵⁷ en-Nahl 16/12, el-En’âm 6/97

¹⁵⁸ en-Nahl 16/16.

¹⁵⁹ el-A’râf 7/54.

¹⁶⁰ Buhârî Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, çev. Ahmed Naim (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 1980), “Ezan”, 469.

öğütlenmektedir.¹⁶¹ Burçların ve yıldızların bahsedildiği âyetlerden ve tefsirlerinden, gayb âlemine dair bilgi alma, insanın kaderine ya da karakterine etkisinin bulunduğu çıkarılmamaktadır.

2.3. İslam Düşüncesinde Astrolojiye İlişkin Yaklaşımlar

2.3.1. İslam’da Astrolojiyi Astronomi ile İlişkilendiren Yaklaşımlar

İslâm düşünürlerinin bir kısmı astrolojiyi daha çok astronomi bağlamında ele alarak kabul edip hatta bu alanla ilgilenirken bir kısmı da belirli sebeplerle reddetmektedirler. Kabul edilen görüşe göre Allah gök cisimlerini bir amaç için yaratmıştır ve onlar da hareket halindeki varlıklardır. Gök yüzündeki bu hareketli varlıklar yer yüzünü ve oradaki canlıları etkilemektedir. Bu görüşün ana kaynağı ise sudûr teorisidir.¹⁶² Bir başka neden ise gökyüzündeki varlıkların birer sembol olması evrenin şifrelerini içermesidir. Allah bilinmeyen yani gayb olandır. Bu sembollerle bilinmeyi istemiştir. Yani gök cisimleri bunun için bir vesiledir.

Astrolojiyi kabul etmeyip reddiye yazan İslâm düşünürleri ise konuyu mantık ilmi ve itikadî açıdan ele almaktadırlar. Astroloji astronominin verilerinden yararlanırsa da kendini güncellememiştir. Takımyıldızı denen cisimlerin görüntüleri yan yana gibi görünse de aralarında birbirleriyle etkileşime giremeyecekleri kadar mesafe bulunmaktadır. Birbirlerine dahi etki etmeyen bu cisimlerin insanın kaderine yahut karakterine etki edip etmemesi ölçülebilir bir durum değildir. Aynı zamanda yaratıcı dışında başka varlıkların yaratılmışlar üzerinde irâdesi olduğunu iddia etmek İslâm itikadı açısından doğru görülmemektedir. Bu bölümde görüş bildiren bütün âlimlerin görüşlerini ifade etmek mümkün olmayacağından konunun daha iyi açıklanabilmesi açısından belirli âlimlerin görüşlerine yer verilecektir.

¹⁶¹ Yâsîn 36/38.

¹⁶² Sudûr teorisi, İslâm filozofları arasında özellikle Fârâbî ve İbn Sînâ gibi isimlerle anılan bir kozmoloji ve varlık anlayışıdır. Bu teori, evrenin Allah’tan taşma (sudûr) yoluyla meydana geldiğini savunur. Allah, mutlak ve ezeli varlık olarak her şeyin kaynağıdır. Ancak Allah’tan varlıklar, O’nun iradi bir yaratma sürecinden ziyade zorunlu bir taşma süreciyle ortaya çıkar.

Sudûr teorisine göre, Allah’tan ilk taşan varlık “ilk akıl”dır. Bu akıl hem Allah’ı hem de kendini düşünerek diğer varlıkların, özellikle de göksel kürelerin ve diğer akılların sudûrunu başlatır. Bu süreç, evrenin en alt seviyesine kadar devam eder ve en sonunda maddî evren, yani duyular dünyası ortaya çıkar. Her bir aşamada bir “akıl” ve ona bağlı olan bir göksel küre vardır. Bu teori, İslam felsefesinde Platon ve Plotinus’un etkisiyle gelişmiş bir metafizik yaklaşımdır.

2.3.1.1. Kindî

Kindî'nin (ö. 252/866) astrolojiyi ve ondaki meseleleri açıklamak üzere yazdığı risaleleri vardır.¹⁶³ İlk olarak göklerin Allah'a secde ve itaat edişi üzerine yazmış olduğu risalesinde gök cisimlerinin canlı varlıklar olduğunu “*Yıldızlar da ağaçlar da secde ederler.*”¹⁶⁴ âyetini delil göstererek ispatlamaya çalışmıştır.¹⁶⁵

Kindî'ye göre gezegenler felekler âleminde ve sürekli hareket halinde olan varlıklardır. Ay üstü âlemde olan bu varlıklar ay altı âleme de etki etmektedirler.¹⁶⁶ Sudur teorisiyle birebir ilişkili olan bu düşünceye göre insana etki eden yakın sebepler gök cisimleri, uzak sebep ise ilk akıldır.¹⁶⁷ Bu etki insanın ana rahmine düşmesiyle başlamaktadır. Yani kişi ana rahmine düştüğünde gökyüzünde etkin olan gökcismi hangisi ise kişinin karakter ve ahlakı buna göre oluşmaktadır. Kindî'nin bu ideolojisi günümüz astrolojisinde kullanılan bazı argümanlara benzemektedir.¹⁶⁸

Kindî, Abbâsîler döneminde sarayda bulunmuştur. Felsefe ve teoloji ile birlikte nücûm konusunda da yetenekli olan Kindî, halife el-Me'mûn döneminde müneccimlik yaptığı ve kehanetlerde bulunduğu rivayetler arasındadır. Kindî'nin daha önceleri Yahudi olduğu ve nücûm ile ilgili bilgileri de bu dönemde öğrendiği de bildirilmektedir.¹⁶⁹ Kindî'nin bu görüşlerine bakarak günümüz astrolojisinde olduğu gibi gök cisimlerinin insan karakterine etki ettiğini ve yine bu cisimler vasıtasıyla bazı bilgiler elde edilebileceğini mümkün gördüğü söylenebilir. Ancak bunların hangi dönemde söylendiğini tespit etmek zor görünmektedir. Onun İslâmî ilimlerle tanışmasından önce mi yoksa sonra mı bu görüşleri savunduğu ayrı bir araştırma konusu olmaktadır. Dolayısıyla Kindî'nin tam manasıyla günümüzdeki

¹⁶³ Ebu Yusuf Yakub b. İshak b. es-Sabbah el-Kindî, *Felsefî Risaleler*, çev. Mahmut Kaya (İstanbul: Klasik, 2015), 229.

¹⁶⁴ er-Rahmân 55/6.

¹⁶⁵ Kindî, *Felsefî Risaleler*, 229.

¹⁶⁶ Aristoteles'in evren anlayışı, onun fizik ve kozmoloji üzerine yazdığı eserlerinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu anlayış, Aristoteles'in "Ay Altı" (Sublunar) ve "Ay Üstü" (Supralunar) alem olarak ikiye ayırdığı evrende yer alan varlıkların doğasını ve hareketlerini açıklamaktadır.

¹⁶⁷ Kindî, *Felsefî Risaleler*, 220.

¹⁶⁸ Ahmet Acı, *Fârâbî ve İbn Sina'nın Astroloji Reddiyeleri* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 35.

¹⁶⁹ Kaya, *Orta Çağ İslâm Dünyasında Astronomi, Astroloji ve Gözlemleri*, 61-63.

astrologların yaptığı gibi; hayatı burçlar üzerinden şekillendirmek veya gayptan bu vasıtaıyla haber almak amacıyla kullandığını söylemek ilmî açıdan eksik olacaktır.

2.3.1.2. İbn Arabî

İbn Arabî (ö. 638/1240), astroloji hakkındaki görüşlerini yaşadığı çağdaki astronomi biliminin verilerine göre oluşturmuş ve yorumlamıştır. İbn Arabî'ye göre görünür evren (yaşadığımız) hayaldir. Bu alan sembolik alandır gerçek hayatın sembollerle ifade edildiği yerdir. Hayali evrendeki semboller hakiki hayatla ilgili bize bilgi vermektedir. Bir nevi Tanrıyla ilişki kurmak, onu bilmek bu sembolleri bilmekle mümkündür. İş bu âlemdaki yıldızlar, gezegenler, burçlar birer sembollerdir. Evren, Tanrıyı anlatan bir kitaptır. Hayal âleminin sembollerini bilen, bilgili kişi bu kitabı okuyabilir.¹⁷⁰

İbn Arabî, Allah bilinmeyi istediği için evreni, mahlûkatları yarattığını söylemektedir.¹⁷¹ Mahlukatın yaratıcıyı bilmesi için ise evrenin dilini öğrenmesi gerekmektedir. Astroloji ile ilgili olan *Mevaki'un Nücûm* (Yıldızların Mevkii) eserinde evreni 3 mertebeye ayırmıştır. Her mertebede 9 felekten bahsetmektedir.¹⁷² Evrenin merkezine Dünya'yı alır felekleri buradan itibaren sıralar. Bu felekler; Ay, Merkür, Venüs (bu üçü yere yakın olanlar), Mars, Jüpiter, Satürn (uzak olanlar). Satürn'den sonra sabit yıldızlar feleği gelmekte bir de bunun ötesinde yıldızsız gök feleği ve en yüksek sayılan Kürs ve Arş felekleri bulunmaktadır. Ay altında ise ateş, hava, su ve toprak felekleri mevcuttur.¹⁷³

Burada Aristo kozmolojisindeki gibi ay altı ve ay üstü âlem anlayışı görülmektedir. En üstte bulunan Arş ve Kürsi felekleri bilinmeyen âlemi (âlemü'l gayb) temsil etmektedir. Arada bulunan yıldızsız gök feleği burçlar vasıtasıyla gayb âlemi ile bilinir âlem arasında bir bağlantı sağlamaktadır. 12 burç yani zodyak da yıldızsız gök feleğinde bulunmaktadır.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Titus Burckhardt, *Muhyiddin İbn Arabî'nin Mistik Astrolojisi*, çev. Mehmed Temelli (Ankara: Verka Yayınları, 2022), 24-25.

¹⁷¹ Burckhardt, *Muhyiddin İbn Arabî'nin Mistik Astrolojisi*, 22.

¹⁷² Muhyiddin Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî, *Mevaki'un Nücûm (Yıldızların Mevkii)*, çev. Abdullah Taha Feraizoğlu (İstanbul: Kitsan Yayınları, 2015), 18.

¹⁷³ İbn Arabî, *Mevaki'un Nucum*, 32-33.

¹⁷⁴ İbn Arabî, *Mevaki'un Nücûm*, 34.

İbn Arabî astrolojiyi Tanrıyı tanımada bir sembolizm aracı olarak görmüştür. Yıldızlarla ilgilenmedeki asıl amaç kehânette bulunmak değil, evreni okumaktır. İbn Arabî astrolojiyi evrenin kitabı olarak nitelemektedir. Bununla birlikte gök cisimlerinin insana etki ettiğini ifade eder fakat gaybî öğrenme aracı olarak nitelemez.

2.3.1.3. İhvân-ı Safâ

İhvân-ı Safâ alimlerinin, astroloji hakkındaki görüşlerini *Resa'ilü İhvani's-Safa ve Hüllanü'l-Vefa* eserinde görmekteyiz. Bu eserde astroloji ile bağlantılı görülen konu üç kısma ayrılmıştır.

1. İlmü'l-hey: Astronominin İhvân-ı Safâ'daki karşılığıdır. Yıldız takımlarının(burç) kısımları, yıldızların birbirlerine olan uzaklıkları, büyüklükleri ve feleklerin birleşimi gibi konular bu kısımda incelenir.
2. İlm ez-zicat: zic¹⁷⁵, yani astronomik cetvelin oluşturulması, takvimlerin belirlenmesi ve önemli zaman aralıklarının ölçülmesinde bu ilimden faydalanılır.
3. İlm-i Ahkâmı'n-Nücûm: astrolojiye karşılık gelen bu kısım, burçların doğuşu ve belirlenmesi, feleklerin devirleri, yıldızların hareketleri ve ay altı âleme nasıl etki ettiğinin akıl yoluyla belirlenmesi gibi konuları içermektedir.¹⁷⁶

İhvân-ı Safâ'nın kozmolojik görüşleri sudur teorisiyle temellendirilmektedir. Bu sebeple de evren ay altı ve ay üstü âlem olmak üzere ayrılmıştır. Batlamyus'un evren görüşüyle örtüşen bu görüşte gök cisimlerinin ay altı âleme dolayısıyla insana etkisi kaçınılmazdır. Hatta evrendeki yaratılmışlar üzerinde yıldızların etkisi yakın neden, Tanrı etkisi ise uzak nedendir. Uğurlu-uğursuz kavramları da bu ideolojide yer bulmaktadır. Gezegenlerin de insan üzerinde olumlu-olumsuz etkileri olmaktadır. Örneğin Güneş ve Venüs şans getirir, Mars ve Ay uğursuz sayılmaktadır, Merkür akli geliştirmede katkı sağlar vs.¹⁷⁷ sonuç olarak sudur teorisi kapsamında ay üstü âlem ay altı âleme etki etmekte ve

¹⁷⁵ Zic: gözlemlerinde gerçekleştirilen gözlemlerin sonuçlarının yazıldığı astronomik tablo

¹⁷⁶ İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risâleleri*, çev. Ali Durusoy vd. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012), 1/83.

¹⁷⁷ Hasan Aydın, "Kozmolojik Temelleri Işığında İhvân Es-Safâ'da Astroloji ve Astrolojinin Meşruluğu Sorunu", *Kelâm Araştırmaları Dergisi (KADER)* 9/1 (2011), 187.

oradaki oluş ve bozuluş bununla gerçekleşmektedir. Bu sebeple bazı durumları tahmin edebilmek, hayata yön verebilmek için yıldızların ve diğer gök cisimlerinin hareketlerinin bilinmesi İhvân-ı Safâ'ya göre insanlığa büyük katkı sağlamaktadır.¹⁷⁸

İhvân-ı Safâ'nın astroloji ile ilgili yazdığı risalede gök cisimlerini burçları, gezegenleri, burçların kavuşumlarını, mevsimleri, ekinoks tarihlerini, burçların konaklarını detaylı bir şekilde ele alarak ve tablolarla açıklamaktadır. Astroloji, İhvân-ı Safâ'ya göre akıl yürütme yoluyla ulaşılan bir bilimdir.¹⁷⁹ Gayb ile ilgili bilgi verme konusunda ise şöyle demektedir: Gaybî bilgi elde etmek, akıl yürütme olmadan o bilgiye ulaşmak demektir. Bu tür bilgiyi de Allah'tan başkasının bilmesi mümkün değildir. İnsanın bilgiye ulaşması ise; geçmişle ilgili haberler hakkında duyum alma, mevcut durumla ilgili duyumsama ve gelecekte olabilecekler ile ilgili akıl yürütme şeklindedir. Gelecek hakkında bilgi edinme yolları; fal ve kehânet yoluyla, düşünme-kıyaslama, rüya tabiri, vahiy ve ilham yoluyla olmaktadır. Astrolojiyle uğraşan müneccimler ise gelecek hakkında bilgiye akıl yürütme yoluyla ulaşmaktadırlar.¹⁸⁰ Bu bilgilere bakarak İhvân-ı Safâ'nın astrolojiye önem verdiğini, burçların insanın kaderine ve karakterine etki ettiğini gayb ile ilgili farklı bir tanımlama yaparak gök cisimlerinin gelecek hakkında bilgi verdiğini kabul ettikleri görülmektedir.

2.3.1.4. Erzurumlu İbrahim Hakkı

İslâm âlimlerinden olan Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780) “*Marifetname*” eserinde astrolojiden bahsetmektedir. Eserinin, ikinci bölümünde burçlar, burçların şekilleri ve isimleri, sabit yıldızları, ayın menzillerini ve gök cisimleri arasındaki mesafe ve durumlarını detaylı bir şekilde açıklamaktadır.

Eserin astroloji ile ilgili olan kısmında; burçların isimleri, ayın menzilleri, gezegenler, tespit edilen sabit yıldızlar ve isimleri, burçların tarihleri, hangi gezegenin hangi burca etki ettiği, burçların tabiatları, erillik, dişilik durumları gibi oldukça detaylı bilgiler yer almıştır. Zaman olarak uğurlu uğursuz kavramlarından da bahsedilmiştir. Erzurumlu İbrahim Hakkı yıldızları ikiye ayırır: biri sabit

¹⁷⁸ İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risâleleri*, 1/81-110.

¹⁷⁹ İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risâleleri*, 1/102.

¹⁸⁰ İhvân-ı Safâ, *İhvân-ı Safâ Risâleleri*, 1/108-109.

yıldızlardır diğeri ise gezegenlerdir. Gezegenler hareket halindedir ve bu hareketlerini belirli bir alanda (yörünge) gerçekleştirir. Burçların oluşumu bu hareketlere ve doğum esnasında gezegenin yörünge üzerindeki durumuna bağlıdır. Bu bilgi ile beraber günümüzdeki 12 burcun ismini de burada tek tek zikretmektedir.¹⁸¹ Gezegen ve yıldızların insanın karakteri ve yaşadığı olaylara etki edebildiğini kabul edip örneklerle açıklamıştır.¹⁸² Örneğin; haftanın her günü bir gezegen aittir. Çarşamba günü Utarit (Merkür), Perşembe Müşteri (Jüpiter), Cuma Zühre (Venüs) gezegenleri hakimdir. Kişinin bulunduğu vakitte Zühal (Venüs) gezegeni hakimse bu gezegen kendi büyük olduğu gibi uğursuzluğu da büyüktür. Kişiyi bu vakitte iş yapmaktan kaçınılması tavsiye edilmektedir. Eğer Müşteri (Jüpiter) hâkim ise uğurlu ve hoş bir vakittir, alışveriş ve nikah gibi işlerin yapılması tavsiye edilmektedir.¹⁸³

Eserinde filozof, kelâmcı ve astronomların bilgi ve görüşlerine detaylıca yer vermekle birlikte bütün bu etki ve durumların ancak Allah'ın dilemesiyle olduğunu tüm yıldız ve gezegenlerin onun yaratması olduğu ve onun irâdesiyle bu etkiyi gerçekleştirebildiklerini yani yaratılanları (gezegen ve yıldızlar) bu işe vesile kıldığını bildirmektedir. Onun astrolojiyle ilgili görüşleri günümüz astrolojisiyle de örtüşmektedir. İbrahim Hakkı astrolojiyi bir ilim dalı olarak görüp bazı yönleriyle kabul etse de astrolojinin gaybî bilgi verdiğini savunduğu söylenemez. O, yıldızların etkileriyle Allah'ın hikmetini anlamaya çalışmış, ancak geleceği bilmenin yalnızca Allah'a ait bir özellik olduğunu göz ardı etmemiştir.

2.3.2. Astrolojiyi Eleştiren Yaklaşımlar

2.3.2.1. Fârâbi

Fârâbi, “*İhsau'l-Ulum* (İlimlerin Sayımı)” adlı eserinde astronomi başlığı altında gökbilimini ikiye ayırmıştır ve astronomi ile astrolojiyi tanımlamıştır. Astronomiyi “matematiksel yıldızlar ilmi” olarak tanımlarken astroloji için, “yıldızlardan elde edilen hükümler ilmi (ilm-i ahkâmu'n-nücûm)” şeklinde bir tanım getirmiş ve bu alanın rüya tabiri,

¹⁸¹ İbrahim Hakkı Erzurûmî, *Marifetname*, sad. Durali Yılmaz (İstanbul: İpek Yayın Dağıtım A.Ş., 2003), 75.

¹⁸² Hakkı, *Marifetname*, 122-123.

¹⁸³ Hakkı, *Marifetname*, 118-119.

falcılık, kehanet vb. şeyler ile gayptan haber verme alanı olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴

Fârâbi'nin yalnızca astroloji üzerine olan “*Makale fi ma yasihhu ve ma la yasihhu min ahkami'n-nücûm*” (Astroloji Hakkında Doğru ve Yanlış Bilgiler) risalesi onun astroloji hakkındaki görüşlerini bize net olarak bildirmektedir. Fârâbi bu risaleyi, Ebu İshak İbrahim b. Abdillâh el-Bağdâdî'nin (?)¹⁸⁵ astrolojiye çok güvenmesi, astroloji ile ilgili hataların âlimlerden kaynaklandığını düşünmesi ve astroloji vesilesiyle gelecekte bilgi alınabileceğine inanması, fakat araştırmalar yaptıkça bu düşüncesinin değişip konuyla ilgili Fârâbi'ye başvurması üzerine Fârâbi bu risaleyi kaleme almıştır.¹⁸⁶

Risalede Fârâbi, gökyüzündeki parlak cisimlerin yeryüzündekilere bir etkisi olduğunu kabul etmektedir. Güneş ve ayın tutulması birbiri ile etkileşim halinde olmalarındandır. Bir de gökyüzündeki cisimlerin etkilerinin malum (bilinen) ve meçhul (bilinmeyen) olanı vardır. Örneğin dolunay deniz üzerindeyken yağmur yağar, yeşillikler çoğalır, insanlar ve hayvanlar bundan kazanç sağlar, bu malum olandır. Bir de “mümkün meçhul” (olması mümkün olan fakat bilinmeyen durumlar) türünden örnekler vardır ki sebepler birbirine çok uzak olduğundan istisnai durumlar oluşur ve bunların anlaşılması pek güçtür. Örneğin, güneş bazı yerlerde buharlaşmaya sebep olur, zehirli gazlar oluşur. İnsanlar da bu gazlar sebebiyle hastalanıp vefat ederler. Başkaları da onların mirasına konup zengin olur. Fakat bu ilişkiyi bilmek ya da tahmin etmek zor olacağından bu kişiler zenginliğin fal ya da kehanetten olduğuna inanabilirler. Fârâbi bu ve benzeri örnekler vererek burçların da insan üzerinde etki edebileceğinin mümkün olmadığını bunun mantık ve kıyas ilmine de aykırı olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁷

Bir diğer reddetme sebebini ise şöyle açıklamaktadır: eğer evrende rastlantısal olaylar olmasaydı insanların gelecekle ilgili kaygı ya da ümitleri

¹⁸⁴ Fârâbi, *İlimlerin Sayımı (İhsâu'l-Ulum)*, 80-81.

¹⁸⁵ Ebu İshak İbrahim b. Abdillâh el-Bağdâdî hakkında geniş bir bilgi olmamakla birlikte astrolojiyle yakından ilgilendiği ve Fârâbi'nin bu risaleyi yazmasına vesile olan kişi olduğu anlaşılmaktadır. (İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri, s.184. dipnot)

¹⁸⁶ Mahmut Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 183-184.

¹⁸⁷ Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, 188-192.

olmazdı. Çünkü kehanetle her şeyin durumunu ve sonucunu bilirlerdi. Kimse kimseyi koruyup gözetmez hatta Allah'a kulluk eden dahi kalmazdı. Kimse sonucunu bildiği şey için çabalamaz ve imtihan da olmazdı. Bu sebeptendir ki gayptan bilgi almak mümkün değildir. Eğer mümkün olsa bunca şey anlamsız kılınırdı.¹⁸⁸

Fârâbi'ye göre insanların ve astrologların buna inanma sebepleri; bu alanla uğraşırken hoş vakit geçirmeleri, bu alanı ciddiye almaları yahut çokça kazanç sağlamalarındandır.¹⁸⁹ Bu durum aslında günümüzde astroloji üzerinden oluşan bir sektörün varlığı açısından aynı durumu yansıtmaktadır.

2.3.2.2. Gazzâlî

İmam Gazzâlî (ö. 505/1111) *İhyau Ulumi'd-Din* eserinde ilimlerin tasnifini yaparak ikiye ayırmıştır; makbul ilimler ve mezmum ilimler. Makbul olan ilimler: farz olan yani kişinin bilmesi hem zorunlu hem de faydasına olan ilimleri bu kısımda zikretmiştir. Diğeri ise mezmum olan ilimlerdir. Mezmum yani yerilen ilimlerdir. Mezmum ilimler üçe ayrılır. Birinci kısım, sahibine ve başkasına zarar veren ilimlerdir; sihir, büyü vs. İkinci kısım sadece sahibine zarar veren ilimlerdir. *İlm-i ahkamu'n- nücûm* (astroloji) bunlardandır. Sebep olarak da Hz. Peygamber'in şu hadisleri zikredilmektedir: “Kaderden bahsedilince sükût edin, yıldızlardan bahsedilince sükût edin, ashaptan bahsedilince sükût edin.” Bir diğeri ise “Benden sonra ümmetim için üç şeyden korkarım: İmamların zulmünden, nücuma inanmaktan, kaderi yalanlamaktan.”¹⁹⁰ Üçüncü kısım: kişinin kendi anlayıp da istifade edemediği ilimlerdir. Örnek olarak filozofları göstermişlerdir. Filozoflar tamamen sonuç elde edemeyecekleri konuları derinlemesine tartışılar. Hem bir sonuca ulaşamazlar hem de fayda sağlayamazlar. Bu tarz konular anca peygamber ve velilerin bilebileceği konulardır. Bir de ilim

¹⁸⁸ Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, 186.

¹⁸⁹ Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, 192.

¹⁹⁰ Bu hadisleri Gazzâlî kendi eserinde delil olarak zikretmiştir.

faydalı olsa dahi onu iyi kullanamayacak kişilerin bu ilmi öğrenmesi de yine bu kısımda zikredilir.¹⁹¹

Gazzâlî astrolojinin mezmum olmasının sebebini birçok insana zararı olması olarak açıklamaktadır. Kimi insanlara yıldızların insanın doğumu, karakter ve kaderine etkisinden bahsedildiğinde yıldızların bu müessir durumunu yıldızların kendisinden kaynaklandığını sanıp Rabb'ini unutabilir. İnsanların çoğu en aşağıda olan en yakın sebebi görür. Daha yukarısını görmekten acizlerdir.¹⁹² Bu tıpkı çeşmeden sürekli su ihtiyacını karşılayan kimsenin suyun kaynağını unutup da bir süre sonra çeşmeden medet ummasına benzemektedir.

2.3.2.3. İbn Haldûn

İbn Haldûn'un astrolojiye yönelik görüşleri, onun düşünce dünyasının önemli bir parçasını oluşturur. İslam medeniyetinde astroloji, belirli dönemlerde popüler bir bilim olarak kabul edilmiş ve hem İslâm âlimleri hem de filozoflar arasında tartışmalara neden olmuştur. Ancak İbn Haldûn, astrolojiye karşı eleştirel bir tavır almıştır ve bu konuda oldukça net ve olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Onun astroloji hakkındaki düşünceleri özellikle "Mukaddime" adlı eserinde yer almaktadır. İbn Haldûn'un astrolojiyle ilgili görüşleri ve bu görüşlerin dayandığı temel argümanlar:

Astroloji ve İlmî Temellerin Eleştirisi: İbn Haldûn, astrolojiyi bilimsel bir temele dayanmayan, spekülâtif bir alan olarak görür. Ona göre, astroloji hem metafizik hem de fiziksel dünya ile ilgili iddialarda bulunur, ancak bu iddiaların hiçbirinin kesin ve sağlam bir temeli yoktur. İbn Haldûn, özellikle astrolojinin yıldızların ve gezegenlerin insanlar üzerindeki etkileri ile ilgili tahminlerinin doğrulanabilir olmadığını savunur. Astrolojiye karşı en büyük eleştirisi, bu disiplinin kesin bilgi sağlayamaması üzerinedir. İbn Haldûn, herhangi bir bilim dalının geçerli olabilmesi için kesin ve deneysel bilgi sağlaması gerektiğini düşünür. Astroloji ise, İbn Haldûn'a göre, sadece varsayımlar ve tahminlere dayanır ve bu yüzden gerçek bir bilim olarak kabul edilemez. Ona göre, astrolojik

¹⁹¹ Ebû Hâmid el-Gazzâlî, *İhyau Ulumi'd-Din*, çev. Ahmed Serdaroğlu (İstanbul: Kampanya Kitapları, 2016), 1/259-265.

¹⁹² Gazzâlî, *İhyau Ulumi'd-Din*, 1/261.

öngörülerde bulunmak, insan iradesini göz ardı eder ve insanların kendi kaderlerini belirleyebilme gücünü yok sayar.¹⁹³

Sebeup-Sonuç İlişkisi Üzerindeki Eleştiriler: İbn Haldûn'un astrolojiye getirdiği bir diğer önemli eleştiri, sebep-sonuç ilişkisinin yanlış yorumlanmasıdır. Astroloji, yıldızların ve gezegenlerin konumlarının yeryüzündeki olayları etkilediğini iddia eder. Ancak İbn Haldûn, bu tür bir bağın tamamen spekülatif olduğunu savunur. Ona göre, yıldızlar ve gezegenlerin hareketleri ile insanların hayatları arasında doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi kurulamaz. İbn Haldûn, bu ilişkiyi sadece bir tür “tesadüfî birliktelik” olarak değerlendirir. Yani, bir olayın bir başka olayla aynı anda gerçekleşmesi, iki olay arasında doğrudan bir bağ olduğunu göstermez. Bu nedenle, astrolojinin kurduğu sebep-sonuç bağlantısı, bilimsel olarak geçersizdir ve yanılgılara dayanmaktadır.¹⁹⁴

Astrolojinin İslâm İnancına Aykırılığı: İbn Haldûn'un astrolojiye yönelik eleştirileri, sadece bilimsel temelde değil, aynı zamanda dini temelde de şekillenmiştir. İbn Haldûn, astrolojinin İslâm'ın temel inançlarıyla çeliştiğini savunur. Astroloji ise yıldızlar ve gezegenler aracılığıyla geleceği tahmin etmeye çalışır. Bu durum, İslâm'ın tevhid inancına ve Allah'ın mutlak kudretine karşı bir meydan okuma olarak değerlendirilir. İbn Haldûn, astrolojiyi kadere müdahale etmeye çalışan bir bilgi türü olarak görür ve bu yüzden gayba dair bilginin sadece Allah'a mahsus olduğunu hatırlatır. Astrolojiye inanmanın, insanları Allah'a olan güvenlerinden saptırabileceği ve insanları yıldızlara ve diğer gök cisimlerine tapmaya kadar götürebileceğini söyler.¹⁹⁵

Falcılık ve Kehanetle Bağlantısı: İbn Haldûn, astrolojiyi falcılık ve kehanet gibi diğer batıl inançlarla ilişkilendirir. Ona göre, astroloji, falcılık ve kehanet arasında çok fazla benzerlik bulunmaktadır. Her iki alan da doğrudan bilimsel olmayan ve doğruluğu kanıtlanamayan tahminlere dayanır. Bu nedenle, astroloji de tıpkı falcılık gibi insanları yanıltır ve sahte bilgilere yönlendirir. Astroloji, İbn Haldûn'a göre, insanları yanlış yollara sevk edebilecek bir tür “hurafe”dir. Bu tür batıl inançlar, insanların mantıklı düşünme yeteneklerini

¹⁹³ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 2/763.

¹⁹⁴ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 2/764-765.

¹⁹⁵ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 2/765-766.

zayıflatır ve onları irrasyonel davranışlara sürükler. Toplumların bu tür batıl inançlara dayanmalarının, onların çöküşüne katkıda bulunabileceğini ileri sürer.

Sosyal ve Siyasal Etkileri: İbn Haldûn, astrolojinin sosyal ve siyasal alanlardaki etkilerini de göz önünde bulundurur. Ona göre, astrolojiye dayanan toplumlar, akılcı düşünceden uzaklaşarak kaderciliğe saplanabilirler. Bu da toplumun gelişimini ve ilerlemesini engeller. Ayrıca, hükümdarların ve liderlerin astrolojik tahminlere göre kararlar almaları, devlet yönetiminde büyük yanlışlıklara yol açabilir. İbn Haldûn, astrolojiye aşırı bağlılığın toplumsal düzeni zayıflatabileceğini ve bu tür inançların toplumun doğal gelişimini engelleyebileceğini savunur. Özellikle siyaset ve devlet yönetimi gibi ciddi alanlarda astrolojinin etkisi, toplumların çöküşüne neden olabilir. Ona göre, devlet adamları, kararlarını bilimsel ve rasyonel temellere dayandırmalı, astrolojik kehanetlere değil.¹⁹⁶

İbn Haldûn'un Alternatif Bakış Açısı, Tarihsel Determinizm: Astrolojiye karşı çıkan İbn Haldûn, tarihsel olayları açıklamak için daha rasyonel ve bilimsel bir yaklaşımı benimsemiştir. Ona göre, toplumların yükseliş ve düşüşleri, yıldızların veya gezegenlerin konumlarıyla değil, sosyopolitik ve ekonomik faktörlerle ilgilidir. “Asabiyet” kavramı, İbn Haldûn'un tarihsel süreçleri anlamak için geliştirdiği bir modeldir. Bu model, toplumsal dinamiklerin astrolojik tahminlere değil, insan davranışlarına, liderlik yeteneklerine ve toplumsal dayanışmaya dayandığını savunur.¹⁹⁷

İbn Haldûn, astrolojiye bilimsel, dinî ve toplumsal nedenlerle karşı çıkan önemli bir düşünürdür. Astrolojiyi ne bilimsel ne de dinî açıdan geçerli bulmayan İbn Haldûn, bu tür batıl inançların toplumları geriletğini savunur. Ona göre, toplumların ve bireylerin kaderi, yıldızların konumuna değil, kendi iradelerine ve Allah'ın takdirine bağlıdır. Toplumların gelişimi ve ilerlemesi için astroloji gibi irrasyonel inançlardan uzak durulması gerektiğini vurgular.

¹⁹⁶ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 2/765.

¹⁹⁷ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 1/215.

3.İSLÂM İNANCINDA GAYB VE ASTROLOJİNİN GAYB AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İslâm inancı, gayb kavramına büyük önem verir. Gayb, bilinmeyen, görünmeyen ve yalnızca Allah tarafından bilinen gerçekleri ifade eder. Kur'ân'da birçok âyette gayb kavramı üzerinde durulmuş ve insanların gayba dair bilgi sahibi olamayacakları vurgulanmıştır. Dolayısıyla İslâm'da gayb, yalnızca Allah'ın ilminde olup insan aklıyla erişilemeyen ancak inanılması gerekli olan bilgileri kapsamaktadır.

Astrolojinin, geleceği öngörme ve insan kaderi üzerinde etkili olma iddiaları, İslâm inancındaki gayb tasavvuru ile doğrudan ilişkilidir. İslâm âlimleri, astrolojinin bu iddialarını sıkça tartışmış ve eleştirmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde, astrolojinin İslâm inancındaki gayb kavramı açısından değerlendirmesi yapılacaktır. Öncelikle, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için “gayb” kavramı hakkında bazı temel bilgiler verilecek ve ardından İslâmî kaynaklarda bu kavramın nasıl ele alındığı incelenecektir. Bu bilgiler doğrultusunda astrolojinin İslâm'ın gayb tasavvuru ile ilişkisi daha net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.1. Gaybın Tanımı ve Çeşitleri

Arapça asıllı olan الغیب gayb, gizlenmek, gizli kalmak, görünmemek, gözden kaybolmak anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise gayb, akıl ve beş duyuyla hakkında bilgi edinilmesi mümkün olmayan varlık ve olgular alanını ifade etmektedir.¹⁹⁸ Bu kavram; insan bilgisinin dışında kalan her şey, duyularla bilinmeyen,¹⁹⁹ herkes tarafından görülemeyen varlıklar ve ahiret hayatı için kullanılmaktadır.²⁰⁰

Gayb, mutlak gayb ve izâfî gayb olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Mutlak gayb: insanın hiçbir şekilde bir aracı ya da aracısız olarak bilmesi mümkün olmayan gaybdır (kıyametin kopma vakti vb.). İzâfî gayb ise insanların bir kısmının

¹⁹⁸ Bekir Toplaoglu- İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), “Gayb”, 111.

¹⁹⁹ İsfahani, “Gayb”, 767.

²⁰⁰ İlyas Çelebi, “Gayb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/406.

bilgi edinebildiği diğer kısmının ise bu bilgiye ulaşamadığı gayb türüdür.²⁰¹ İzâfî gayba örnek olarak rüya tabirleri ya da aşkın deneyimler (kişisel manevi tecrübe) verilebilir.

Dini literatürdeki; Allah, ahiret, cennet, cehennem, melek, cin, kıyamet, ölümden sonra dirilme, vahiy ve benzeri konular gaybîdir. İslâm dininde iman ettikten sonra imanın devamlılığı için gayba da inanmak gerekmektedir.²⁰² Bu bağlamda gayba iman, imanın esaslarından sayılmıştır.²⁰³

İmam Mâtürîdî'ye göre âlem; duyular (şehadet) âlemi ve duyular ötesi (gayb) âlem olmak üzere ikiye ayrılır. Duyular ötesi âlem, gayb âlemidir. Duyular âleminde var olanlar, gayb âlemindeki varlıklara delil teşkil etmez. O, bu ifadeyi, duyular âlemindeki varlıkların, duyular ötesinde de mislinin ya da kendisinin bulunduğunu iddia edenlere karşı olmak için söylemektedir. İmam Mâtürîdî'ye göre duyular âleminden yola çıkarak idrak, haber ve istidlal olarak belirttiği bilgi edinme yolları vasıtasıyla gayb âleminin ve bu âlemdeki her şeyin yaratılmış olduğuna dolayısıyla yaratılmışların da yaratıcının varlığına delil olduğunu belirtmektedir.²⁰⁴ İdrak ve istidlal yoluyla bu sonuca ulaşılmaktadır.

Peygamberler mucizelerle desteklenmiş kişilerdir. Onların vahiy olarak verdikleri bilgilere haber denir. Peygamberlerin gayptan haber vermeleri, onların mucizelerinden biridir.²⁰⁵ Hz. Peygamber, İslâm'ın galip geleceğini, insanların kısım kısım Allah'ın dinine gireceklerini, aldığı vahiyle Kur'ân'da bildirmiştir ve bu bildirilerin tümü gerçekleşmiştir. Tüm bunlar İmam Mâtürîdî'ye göre Kur'ân'ın Allah tarafından geldiğini ve Hz. Muhammed tarafından bildirildiğini göstermektedir.²⁰⁶ Yani gayb duyularla idrak edilemeyen ve istidlalle ulaşılamayan bir alandır. Bu sebeple gaybı bilmek yalnızca haberle mümkün olmaktadır. İmanın değeri de burada açığa çıkmaktadır. İnsan özgür irâdesi ile iman eder. Kur'ân'da verilen gaybî bilgiler; kıyametin vakti, ölümden sonraki hayat, cennet, cehennem,

²⁰¹ Hikmet Zeyveli, *İlâhi Dinlerde Mucize ve Gayb* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 187.

²⁰² Osman Oral, "Mâtürîdî'ye Göre Gayba İman", *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (Ocak 2021), 62.

²⁰³ bk. el-Bakara 2/3.

²⁰⁴ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, çev. Bekir Toplaoglu (Ankara: İSAM Yayınları, 2017), 100-103.

²⁰⁵ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 371.

²⁰⁶ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 378-379.

cin, melek gibi varlıklar, geçmiş ve gelecekle ilgili verilen haberlerden oluşmaktadır. Tüm bunlar kişinin duyularıyla idrak edemeyeceği konulardır.²⁰⁷ Bu sebeple gayba iman, imanının devamlılığını sağlamaktadır.

Mu'tezilî âlimlere göre akıl insana verilen ilk nimettir. Bir şeyin varlığına aklın delilleriyle ulaşılmaktadır.²⁰⁸ Akıl zorunlu olarak gaybî ve gaybî varlıkları bilemez, fakat istidlal yoluyla deliller vasıtasıyla gaybî bilgilere ulaşabilmektedir. Gayb âlemine ait varlıkları bilmenin yolu da şهادet âlemini (görünür âlem) bilmekten geçer. *Kıyâsü 'l-gâib ale 'ş-şâhid* ilkesine göre görünür âlemdeki varlıklar kıyas edilerek, gayb âlemine ait varlıklar hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.²⁰⁹ Mu'tezile aklı öncelemiş ve nakli de akla göre yorumlamıştır. Yine Mu'tezilî âlimlerden Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşaf* isimli tefsirinde gayb ile ilgili âyetlerin tefsirini yaparken aklın doğrudan gaybî varlıkları bilemeyeceğini, bu sebeple gayb ile ilgili bilginin yalnızca Allah'a ait olduğunu ve vahiy yoluyla peygamberler aracılığıyla insanlara bildirdiğini belirtmektedir. Zemahşerî tefsirinde de *kıyâsü 'l-gâib ale 'ş-şâhid* ilkesini kullanarak gayb ile ilgili âyetlerin tefsirini yapmaktadır. Aklın nakille çatışmaması için aklı önceleyerek nakli te'vil etmiştir. Zemahşerî, Bakara suresinin üçüncü âyetinin tefsirinde gaybı, “Allah'ın ilmi dışında hiçbir şeyin nüfuz edemediği gizli şey” olarak tanımlamaktadır. İnsan, gaybı ancak Allah'ın bildirmesi ile yahut gaybı bildirmek için Allah'ın gönderdiği delillerle bilebilir. Bu sebeple herhangi birinin gaybı biliyorum demesi caiz değildir. Allah'ın sıfatları²¹⁰, mahşer, diriliş, ahiret, vaat ve vâid gibi konular gayb âlemine ait konulardandır.²¹¹

Eş'arî kelâmcılar, bilginin tanımını yaparken öncelikle Allah (c.c.) için şâhit ile gaibin aynı olduğunu ifade ederek, Allah'ın bilgi yetisinin mutlak ve sınırsız olduğunu belirtirler. Yani Allah'ın her şeyi bilmesi açısından onun için görünen ve görünmeyen arasında bir fark yoktur; her şey O'nun bilgisi dâhilindedir. Eş'arîler, Allah'ın ilmini mutlak bir anlamda ele alarak hem şâhit olan hem de gaib olan her

²⁰⁷ Oral, “Mâtürîdî'ye Göre Gayba İman”, 62.

²⁰⁸ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu 'l-Usûli 'l-Hamse*, 1/144.

²⁰⁹ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu 'l-Usûli 'l-Hamse*, 1/158.

²¹⁰ Allah'ın sıfatlarının bir kısmı istidlal yoluyla bilinse de bu bilgi hakiki ve kuşatıcı değildir.

²¹¹ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf 'An Hakâiki Ğavâ'midi't-Tenzil ve Uyûni'lekâvil fi Vücûhi't-Te'vil* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 1/144.

şeyi aynı şekilde bildiğini savunurlar. Bilen varlığa göre ise bilgiyi, hâdis ve kadim bilgi olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Hâdis olan bilgi, Allah dışındaki varlıkların elde ettikleri zaruri ve istidlali bilgilerdir. Kadim bilgi ise Allah'ın sıfatı olmakla birlikte zaruri olmayan sonsuz bilimleri kuşatan bilgi yani Allah'ın bilgisidir. Eş'arî, “şâhid”i duyularla bilinen yahut zaruri olarak bilinen olarak açıklamaktadır. Gaib ise duyuların ötesinde olan, duyular ile ya da zaruri olarak bilinmesi mümkün olmayandır. Eş'arîlerin kelâm sisteminde Mu'tezilede olduğu gibi *kıyasü'l-gaib ale's-şâhid* ilkesi vardır. Fakat onlardan farklı olarak bu yöntemi zaruri-kesbi ayırımına dayandırmaktadırlar.²¹² Kesb ise nazar ve istidlal yolları ile mümkün olmaktadır. Bu sebeple Eş'arî âlimlerin çoğunluğuna göre Allah'ı ve diğer gaybî meseleleri bilmek zaruri değil kesbidir. Genel olarak Eş'arî kelâmcıların gayb ile ilgili temel görüşleri, Allah'ın mutlak bilgi sahibi olduğu, insanların bu bilgiye erişemeyeceği ve peygamberlerin vahiy yoluyla bu bilgiyi insanlara aktardığı üzerine odaklanır. Eş'ariyye ekolü, insan bilgisinin sınırlarını kabul eder ve gaybın Allah'a mahsus bir bilgi alanı olduğunu vurgular. Gaybî bilgi elde etmenin tek yolu nakildir bu da peygamberler vasıtasıyla gerçekleşmektedir.²¹³

Son dönem kelâmcıların gayb ile ilgili görüşlerine bakıldığında Manastırlı İsmail Hakkı (ö. 1912), gaybı, “kendisi idrak edilemediği gibi delil ve işaretlerine de ulaşamayan şey” olarak tanımlamaktadır.²¹⁴ İnsanların yaratılışlarından ötürü gaybî olayları ve bilgileri bilmeleri mümkün değildir. Çünkü gayb duyuların ötesinde bir alandır. İnsan gaybı yalnızca Allah'ın bildirmesi yani vahiy ile öğrenebilir. Manastırlı'ya göre Allah gaybı, vahiy yoluyla peygamberlere iletmektedir. Fakat bunun dışında Allah'ın seçmiş olduğu kimselere ilham yoluyla da gaybı bildirmesi mümkündür.²¹⁵

Abdullatif Harpûti (ö. 1916) ilmi, nazari ve zaruri ilim olmak üzere ikiye ayırarak tanımlar. Fikir ve akıl yürütme olmadan elde edilen ilim zaruri, akıl yürütme yoluyla doğrudan ulaşılan yahut bilinenden bilinmeyene giderek elde

²¹² Fadıl Aygân, “Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'de Bilgi Teorisi”, *Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), 1/139-141.

²¹³ Ebü'l-Hasen Ali b. İsmâil b. Ebî Bişr İshâk b. Sâlim el-Eş'arî, *El-İbane an Usuli'd-Diyâne*, çev. Mehmet Kubat (İstanbul: İşrak Yayınları, 2008), 13.

²¹⁴ Süleyman Baki, *Manastırlı İsmail Hakkı ve Telhîsu'l Kelâm Eseri* (İstanbul: Logos-A, 2006), 70.

²¹⁵ Baki, *Manastırlı İsmail Hakkı ve Telhîsu'l Kelâm Eseri*, 65.

edilen ilim ise nazaridir. Gaybî bilgiler nazari kısıma dâhil olmaktadır.²¹⁶ Gayptan haber verme peygamberlerin mucizelerinden biridir. Hz. Muhammed de peygamberliğinin bir gerekliliği olarak gaybî bilgiler vermiştir. Bunlara örnek olarak; Hz. Peygamber'in kendinden sonra ilk vefat eden kızının Hz. Fatma olacağını söylemesi, kendisinden sonra hilafetin 30 yıl süreceği, kıyamet ve ahiret hakkında bilgiler vermesi Harpûti'nin eserine aldığı hadislerdendir.²¹⁷

Filibeli Ahmed Hilmi (ö. 1914), gelecektekilerden yani gayptan haber verme insanların içlerinde gizli tuttıkları şeyleri bilme vb. olaylar Hz. Peygamber'de çokça meydana geldiğini belirtmektedir. Gayb bilgisi elinde olan Allah, gaybı dilediğine bildirmektedir. Bildirme şekilleri ise; vahiy, keşif, rüya ve ilham yoluyla gerçekleşmektedir. Ahmed Hilmi'ye göre yalnızca Hz. Peygamber değil Allah'ın veli kulları da gayptan haber verebilen kimselerdir.²¹⁸

Tasavvuf ve bazı İslâm düşünce ekollerinde, ilham (Allah'ın bir kuluna içsel bilgi vermesi) ve keşf (manevi aydınlanma yoluyla hakikate dair bilgiler elde etme) önemli yer tutar. Ancak İslâm âlimleri, bu bilgilerin sınırlı olduğunu, mutlak gaybı kapsamadığını ve bireyin kişisel tecrübesi olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Bunlar, sadece bireyin manevi hayatında bir yol gösterici veya işaret olarak değerlendirilebilir, mutlak bir bilgi kaynağı olarak görülmez. Bu nedenle, İslâmî yaklaşıma göre, ilham veya keşf yoluyla bazı kimselere verilen bilgiler gaybı mutlak anlamda bilmek değildir. Allah'ın yalnızca dilediği kadarını bildirmesi, bu bilgilerin bireysel bir manevi tecrübe olarak görülmesi gerektiğine işaret eder.

Sonuç olarak bakıldığında gayb hem ontolojik hem de epistemolojik bir problemdir.²¹⁹ Gayb görünemeyen, duyulamayanı ifade ettiği için hem varlıksal olarak hem de bilgi açısından tanımlanması zordur. Genel olarak tanımına bakıldığında gayb, mutlak gayb ve izâfî gayb olarak ikiye ayrılmaktadır. Mutlak gaybı da hakkında bilgi sahibi olunamayan ve vahiyle bildirilen gayb olarak tekrar

²¹⁶ Abdullatif Harpûti, *Tenkîhu'l Kelâm fî Akâid-i Ehli'l İslâm*, çev. İbrahim Özdemir (Elazığ: Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, 2000), 26-30.

²¹⁷ İbrahim Bayram, *Son Dönem Osmanlı Kelâmcılarının Mucize Anlayışı* (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2018), 312.

²¹⁸ Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, *İslâm Tarihi* (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), 148-150.

²¹⁹ Albayrak, *Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi*, 156.

sınıflandırmak mümkündür. Bilgi sahibi olunamayan gayb “Âlimü'l-Ğayb” olan Allah’a ait bir alandır. Her şeyi yaratan odur ve her şeyin bilgisi de ondadır. Onun için gayb yoktur. Gayb ya da şehadet âlemi yaratılmışlar için geçerlidir. Gayb aynı zamanda insanın sınırlılığını ifade eden bir alandır.

Gaybın bu tanımlamalarına bakarak kesin bir yargıya varmak mümkün olamamakla birlikte farklı görüşleri bir araya toplamış bulunmaktayız. Bir şeyin tanımını yaparken ne olduğunu bilmek kadar ne olmadığını bilmek de önem arz etmektedir. Gayb, hakkında kesin bilgi elde edilemeyecek bir alan olduğu aşikârdır. Gayb ancak Allah’ın vahiy ya da farklı yollarla peygamberlere bildirmesi ile bilinebilir. Fakat gaybî bilgiler ya da gaybî varlıklar insan için hala gayb olmaktadır. Örneğin “melek, cin, ahiret, cennet ya da cehennem” gibi gaybî varlıklar hakkında her ne kadar vahiyle bildirilmiş bilgiler bulunsa da bu alanları şehadet âleminde kişinin tecrübe etmesi mümkün değildir. Burada gayba ahlaki bir yaklaşım gereklidir. O da imandır.

3.1.1. Kur’ân’ı Kerîm’de Gayb

Kur’ân’ı Kerîm’de “gayb” görünemeyen şeyler ve görünmeyenler âlemi için kullanılmıştır. Görünenler âlemi ise “şehadet” kavramıyla ifade edilmektedir.²²⁰ Gayb kavramının anlamı çok geniştir. Görünemeyenler âlemini ifade ettiği gibi, bilinmeyen ya da bilinmesi mümkün olmayan durumlar; eski çağlarda yaşanan olayları, gelecekte olacak hadiseleri, ahiret yurdu, melek, şeytan, cin gibi görünemeyen varlıkları içine almaktadır. Bu sebeple oldukça üzerinde durulan ve tartışılan bir konu olmakta ve önem arz etmektedir.

Kur’ân’da bazı âyetlerde gaybın yalnız Allah’ın bilgisinde olduğu, gaybı sadece onun bildiği ya da dilediği kimselere (peygamberler) bildirdiği ve bunların dışında kimsenin bilemeyeceği açık bir şekilde ifade edilmektedir.²²¹ Bu bağlamda gaybı yalnız Allah’ın bildiğini ifade eden bazı âyetleri şöyle sıralamak mümkündür:

*“De ki: Göklerde ve yerde Allah’tan başka kimse gaybı bilemez. Ne zaman diriltileceklerini de bilemezler”*²²²

²²⁰ Ömer Özsoy- İlhami Güler, *Konularına Göre Kur’ân* (Ankara: Fecr Yayınevi, 1996), 70.

²²¹ Âl’i İmrân 3/179.

²²² en-Neml 27/65.

“De ki: Gaybı bilmek sadece Allah’a mahsustur.”²²³

“Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. O gönüllerde olanı bilendir.”²²⁴

“De ki: “Ben size, Allah’ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım.” De ki: “Hiç kör ile gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?”²²⁵

“Gaybın anahtarları Allah’ın katındadır. Onları O’ndan başkası asla bilemez. O karada ve denizde olanı bilir. O’nun bilgisi dışında bir yaprak düşmez. Yerin karanlıklarında olan tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, bunlar apaçık bir kitapta olmasın.”²²⁶

“Kıyamet saatini bilmek Allah’a mahsustur. Yağmuru O indirir. O rahimlerde bulunanı bilir. Kimse yarın ne kazanacağını bilmez, hiç kimse nerede öleceğini de bilmez. Allah her şeyi bilendir, (her şeyden) haberdardır.”²²⁷

Bu âyetlere bakıldığında açık bir şekilde gaybı yalnız Allah’ın bildiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Allah’ın, gaybı kendi dilediği kimselere de bildirdiğini ifade eden âyetler mevcuttur. Bu sebeple gaybı peygamberlerin haricindeki kişilerin bilmesinin mümkün olup olmayacağı konusu tartışma sebebidir. Konuyla ilgili âyetler şu şekildedir:

“O gaybı bilendir ve gaybını, kendisinden razı olduğu elçileri dışında kimseye bildirmez. (Onlarında) Rablerinin elçiliğini yerine getirip getirmediklerini bilmek için, (her birinin) önünden ve ardından gözcüler salar, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatır ve her şeyi bir bir sayar.”²²⁸

“(Ey Muhammed!) Bu, sana bildirdiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem’e hangisi bakacak diye oklarıyla kura çekerlerken sen yanlarında değildin. Onlar çekişirlerken de yanlarında bulunmadın.”²²⁹

²²³ Yûnus 10/20.

²²⁴ Fâtır 35/38.

²²⁵ elEn’âm 6/50.

²²⁶ el-En’âm 6/59.

²²⁷ Lokmân 31/34.

²²⁸ el-Cin 72/26-28.

²²⁹ Âl-i İmrân 3/44.

*“(Ey inkâr edenler!) Allah müminleri, pisi temizden ayırmadan bulunduğunuz hal üzere bırakacak değildir. Allah size gaybı da bildirecek değildir; fakat Allah (gaybı bildirmek için) peygamberlerinden dilediğini seçer. Artık Allah’a ve peygamberlere iman edin; inanır ve sakınırsanız sizin için büyük bir ecir vardır.”*²³⁰

Şüphesiz gaybı elinde bulunduran yüce Allah, onu yalnız kendi dilediği kimselere bildirdiğini o kimselerin de kendi seçtiği resuller olduğunu naslarında açıkça bizlere göstermiştir. Peygamberlerin gaybî bilgiyi elde etme şeklinin de yalnızca vahiy yoluyla olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Örnek olarak şu âyetleri verebiliriz:

*“(Ey peygamber!) İşte bu anlatılanlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin! Sabret, çünkü iyi son gûnahtan sakınanlarındır.”*²³¹

*“(Sonra gelenler) bilmedikleri konuda karanlığa taş atar gibi tahminler yürüterek, “Onlar üç kişidir; dördüncüleri de köpekleridir” diyecekler; “Beş kişidir, altıncıları köpekleridir” diyecekler. “Onlar yedi kişidir, sekizincisi köpekleridir” diyecekler. De ki: “Onların sayısını rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Artık onlar hakkında gerçeği açıklama dışında tartışmaya girme ve kimseden de onlarla ilgili bilgi isteme!”*²³²

Geçmiş hakkında bilgi verilen bu âyetlerde Hz. Peygamber’e olay hakkında bilgi verilmiş, bu bilgi dışında konu hakkında konuşmaması ve konuyu araştırmaması hakkında uyarılmıştır.

Bu ve benzeri gayb ile ilgili âyetlere bakıldığında görülmektedir ki Hz. Peygamber, Allah’tan aldığı vahiyle gaybî bilgi vermiştir. Her ne kadar naslarda kesin olarak belirtilse de hadis kaynaklarında gayb ile ilgili Ku’ân’da bildirilmeyen meselelerle ilgili farklı hadislerin mevcut olması, bu tarz hadislerin güvenilir hadis kitaplarında yer alması, âlimler arasında tartışıl原因 bir konu olmaktadır.

²³⁰ Âl-i İmrân 3/179.

²³¹ Hûd 11/49.

²³² el-Kehf 18/22.

Bir diğerk tartışma sebebi ise gaybın sınırlarıdır. Bir zamanlar kimse tarafından bilinmeyen ya da öğrenilmesi mümkün olmayan şeyler artık bilim ve teknolojinin imkanlarıyla keşfe açık hale gelmiştir. Tartışılan konulara örnek olarak “mugayyebât-ı hamse”yi ele alabiliriz. Mugayyebât-ı hamse, bilinmeyen beş mesele demektir. Bu meselenin çıkış yeri ise Lokman suresinin son âyetidir:

*“Kıyamet saati hakkındaki bilgi yalnız Allah’ın katındadır; O, yağmuru yağdırmakta; rahimlerdekini bilmektedir. Hiç kimse yarın ne elde edeceğini bilemez; hiç kimse nerede öleceğini bilemez, ama Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.”*²³³

Âyeti kerîmede geçen beş mesele:

1. Kıyametin kopma zamanı
2. Yağmurun yağma vakti
3. Hamile bir insanın nasıl bir çocuk doğuracağı
4. Gelecekte kimin ne kazanacağı
5. Kimin nerede öleceği²³⁴

Âyette bahsedilen konuların tartışılma sebebi mevcut teknoloji ile hava durumunun tahmin edilebilmesi ve hamile bir insanın ultrason cihazıyla yine doğuracağı bebek hakkında tahminde bulunulabilmesidir. Âyetteki maddeleri kesin olarak bilinemeyecek meseleler olarak belirten müfessirler olduğu gibi²³⁵ kıyametin kopma vakti, yarın kimin ne kazanacağı ve nerede öleceği meselelerini gayb bilgisi olarak sınırlandıran müfessirler de vardır. Âyetin meal ve tefsirine bakıldığında ise kıyametin kopma saati yarın kimin ne kazanacağı ve kimin nerede öleceğini yalnızca Allah’ın bilgisinde olduğuna dair net bir ifade olmakla birlikte, yağmurun ne zaman yağacağını ve rahimlerde olanı da bilmektedir şeklinde genel bir ifade vardır. Yani âyette yağmurun ne zaman yağacağını ve rahimlerde olanı sadece Allah bilir başkası bilemez gibi bir ifade yer almamaktadır.²³⁶

²³³ Lokmân 31/34.

²³⁴ Salih Karacabey, “Hadisler Çerçevesinde Mugayyebât-ı Hamse Meselesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (1994), 86-87.

²³⁵ Râzî, *Mefâtîhu’l Gayb*, 18/186.

²³⁶ Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/344-345.

Genel olarak bakıldığında Kur'ân'da gayb konusu geçmiş olaylar, içinde bulunan hal ile ilgili bilgiler ve gelecekte haber verme şeklinde olmuştur. Yine gaybı muhteva eden âyetlere bakıldığında gayb anlamına gelen farklı kelimeler de kullanılmıştır. Bunlardan bazıları; “el-Hab,²³⁷ el-bâtın,²³⁸ Melekût,²³⁹ es-Sadr,²⁴⁰ el-Azb,²⁴¹ es-Sırr,²⁴² el-Hafy”²⁴³ ifadeleridir.²⁴⁴ Bu kelimeler, Kur'ân'da gaybın farklı boyutlarını ortaya koyar ve her birinin Allah'ın sınırsız bilgisi karşısında insanın sınırlı idrakini vurguladığı görülür. Bu çeşitlilik, gaybın sadece gelecekle ilgili değil, her türlü gizli bilgiye dair olduğunu gösterir. Yine bu ifadelerin kullanımı, Kur'ân'ın gayba yaklaşımını anlamamız açısından önem arz etmektedir.

3.1.2. Peygamberlerin Gayb Bilgisi

Gayb, insanın bilgi alanı dışında kalan kısmı ifade etmektedir. Herhangi bir yolla, bir beşer olarak elde edemeyeceği bilgilerdir. Gaybın ne olduğunu anlamak için bilgi edinme yollarını bilmek gerekmektedir. Kelâm ilminde bilgi edinme yolları (esbâb-ı ilim) üç şekilde olmaktadır. Birincisi beş duyu dediğimiz havass-ı selimedir. Görme, duyma, tat alma, dokunma ve koklama yoluyla edindiğimiz bilgiler bu kısımdadır. İkincisi akıldır. İslâm dininde dini vecibelerden sorumlu olmanın ilk şartı akıldır. İslâm dini akla çok önem vermektedir. Akıl bilgi sahibi olmak için doğuştan gelen bir yetenektir. Kişi akıl yürüterek bilmedikleri hakkında bilgi sahibi olur. Var olan bütün bilgilere akıl sayesinde ulaşılmaktadır. Üçüncüsü ise doğru haberdur. Haber; haber-i resul ve mütevâtir haber olmak üzere ikiye ayrılır. Peygamberlerin verdiği haberlere haber-i resul denir. Mütevâtir haber ise yalan söylemeleri mümkün olmayan bir topluluğun ittifak üzere verdikleri bilgilerdir.²⁴⁵ Örneğin çoğunluğun olduğu ortamda yaşanmış bir olayı, oradaki

²³⁷ en-Neml 27/25.

²³⁸ el-Hadîd 57/3.

²³⁹ el-En'âm 6/75.

²⁴⁰ el-Mülk 67/13.

²⁴¹ Yûnus 10/61.

²⁴² el-Mülk, 67/13-14.

²⁴³ et-Tâhâ, 20/15.

²⁴⁴ Selim Gülverdi, *İmam Mâtürîdî'ye Göre Gayb Meselesi* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 22.

²⁴⁵ İlyas Çelebi, *İslâm İnancında Gayb Âlemi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 71-74.

topluluğun birçoğu tarafından orada olmayanlara aktarılmasıdır. Hadislerin günümüze gelişi bu şekilde olmuştur.

Yaratıcıyı ve onun ilahi emirlerini bilmek insanoğlu için bilinmez yani gaybî bir durum iken onu bilinebilir yapan ilahî vahiydir. Peygamberler görevleri itibariyle gaybî bilgiyle bizzat muhatap olan kimselerdir ve Allah'tan aldıkları vahyi, insanlara iletmek onlar için zorunludur. Gaybın anahtarları Allah'ın elindedir.²⁴⁶ Gaybı yalnızca o bilmektedir ve o peygamberlerinden dilediğine gaybı bildirir.²⁴⁷ Peygamberler, vahiy ve mucize ile desteklenmiş kişilerdir.²⁴⁸ Onlara gaybın bildirilmesi vahiy ile gerçekleşmektedir. Peygamberler, insanlara yaratıcıyı anlatmak, onları doğru yola iletmek (hidâyet), ilahi emirleri onlara iletterek doğruyu bulmalarını sağlamak için Allah tarafından insanlar arasından seçilmiş kişilerdir. Vahyin çeşitli şekillerine muhatap olmuşlardır. Kimine sâhife kimine kitap verilmiştir, kimi de kendinden önce gelmiş olan şeriatı uygulamıştır. Peygamberlere gelen vahiyler; geçmişle ilgili haberler, içinde bulundukları durumu açıklayan vahiy ya da gelecekle ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

İnsanların ibret alması ve aynı hataya düşmemeleri için geçmişteki kıssalar peygamberlere bildirilmiş onlar da ümmetlerine açıklamışlardır. Yaşadıkları dönem boyunca peygamberliğin verilmesinden itibaren vefat edene kadar vahye muhatap olmuşlardır. Kimi zaman bir mucize olarak kimi zaman da müjde ya da uyarı olarak gelecek hakkında bilgi vermişlerdir. Bazı gaybî bilgiler, Allah tarafından peygamberlerine iletilmiştir.

Bir kimsenin imanının gerçekleşebilmesi için gayba da iman etmesi gerekmektedir. Yaşadığımız bu âlem yani görünür âlem görünmeyen/gaybî olan âlemin varlığından izler taşır. Bu âlemde şahit olunanlarla, akıl vasıtasıyla gaybî âlem hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Allah, melek, cin gibi varlıklar gaybî varlıklardır. Akıl yoluyla bu varlıklar hakkında fikir yürütülse dahi konuyla ilgili doğru bilgiye peygamberlerin insanlara bildirmesi ile gaybî varlıkların mevcudiyeti bilinmektedir, bu sebeple gayba iman zorunludur. Peygamberler, şehadet âlemi ile

²⁴⁶ el-En'âm 6/59.

²⁴⁷ Âl-i İmrân 3/179.

²⁴⁸ Çelebi, "İnsan ve Gayb İlişkisi", 264.

gaybet âlemi arasında ilişki kurabilen kimselerdir. Bunu vahiy yoluyla yapmaktadırlar.

3.1.3. Hz. Peygamber'in Bilgisinin Sınırları ve Hadislerde Gayb

Hz. Muhammed (s.a.s.) Allah'ın elçisidir. Onun görevi Kur'ân'ı yani vahiy olduğu gibi insanlara iletmektir. Fakat tek görevi ilahi mesajın iletimi değil aynı zamanda onu açıklamak (tebyin)²⁴⁹, uygulamak yani pratiğe dökmek ve insanlara örnek olmaktır. Hz. Peygamber'in insanlara hitap eden iki kişiliği vardır: Beşerî kişiliği ve risâlet kişiliği. Onu, onun söz ve pratiklerini anlayabilmek için bu iki yönünü iyi bilmek ve sınırlarını çizmek gerekmektedir. *“De ki: ‘Ben size, Allah’ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım.’ De ki: Hiç kör ile gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?”*²⁵⁰ âyetinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in iki yönüne de vurgu yapılmıştır.

Beşer yönü diğer insanlar gibi olduğunu göstermektedir. Yer, içer, uyur, hastalanır. Hatta hata yapabilir. Risalet yönü ile de diğer insanlardan farklı olarak peygamberlik süresi boyunca vahye muhataptır. Risalet açısından bidayetten nihayete kadar tam bir ilahi koruma altındadır. Kendisine gelen vahiy eksiksiz ve hatasız tebliğ ederken masumdur. Fakat beşerin kendisine ittiba etmesi ve örnek alması farz olduğu nübüvvet açısından Hz. Peygamber, bidayeten değil nihayeten masumdur.²⁵¹ Hata yaptığında yahut herhangi bir durumla karşılaştığında insanlardan farklı olarak vahiyle uyarılır. Kur'ân'da ve fiten hadislerinde geçen gayba dair bildirdiği haberler kendisine gelen vahiyden kaynaklıdır. Ona gelen vahiyleri anlayabilmek için vahyin tanımını, metlûv ve gayri metlûv şeklindeki türlerini iyi bilmek gerekir.

Vahiy kelimesinin sözlük anlamı, “ilham etmek, gizlice söylemek, bir şeyi işaret etmek”tir.²⁵² Terim olarak ise Allah'ın peygamberleriyle belirli yollardan iletişim kurmasıdır. Peygamberlere vahiy üç şekilde gelmektedir: Birincisi,

²⁴⁹ en-Nahl 16/44.

²⁵⁰ el-En'âm 6/50.

²⁵¹ Vezir Harman, “Resûl ve Nebi Kavramları Çerçevesinde Peygamberliğin Dindeki Yeri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 68.

²⁵² İbn Manzûr (Beyrut ts, 1990), “Lisânü'l-arab”, 15/242.

Allah'ın bir aracı olmadan doğrudan gizli bir işaret ya da ilham ederek peygambere ilahi mesajını iletmesidir. İkincisi, Allah'ın elçisiyle perde arkasından konuşmasıdır. Üçüncü olarak da melek yani Cebrail (a.s.) vasıtasıyla vahiy göndermesidir.²⁵³

İmam Mâtürîdî'ye göre Hz. Peygamber'e gelen vahiy üç çeşittir: Birinci vahiy çeşidi Kur'ân'ı Kerîm'dir. İkincisi “beyan vahyi”, yani Allah'ın Hz. Peygamber'e Cebrail aracılığıyla yahut farklı bir şekilde hükümlerini ilettiği vahiy şeklidir. Üçüncüsü ise, “ilham ve kavratma vahyidir”.²⁵⁴ Yani Resulullah (s.a.s.) bir durumla karşılaştığında nasıl davranması gerektiğini veya ne şekilde hüküm vermesi gerektiğini²⁵⁵ bu vahiy ile bilmektedir. Burada bahse konu olan durum Hz. Peygamber'e vahyin gelme şekilleridir.

Kur'ân'ı Kerîm'de gayb konusunun âyetlerle net bir şekilde açıklandığını dile getirsek de bu konunun tartışılmasına zemin hazırlayan alan, “vahyin kaynağı” meselesidir. Vahiy sadece Kur'ân kaynaklı mıdır? Yoksa başka vahiy kaynakları mevcut mudur? İşte bu sorulara verilen farklı cevaplar tartışmanın da kaynağını oluşturmaktadır.²⁵⁶

Vahyin literatürde tartışmaya açık olan iki türü vardır. Bunlar; vahyi metlûv ve vahyi gayri metlûvdur. Vahyi metlûv, namazda tilâvet edilen, okunan vahiy demektir ki bu da Kur'ân'ı Kerîm'in kendisidir. Vahyi gayri metlûv ise okunmayan vahiy demektir. Gayri metlûv vahiy, Kur'ân dışı ilahi bilgileri kapsamaktadır. Hadis ve sünnetler bu kapsamda değerlendirilir.²⁵⁷

Vahyi metlûv yani Kur'ân'ın lafzen ve manen korunduğu²⁵⁸ hususunda İslâm âlimleri ittifak etmişlerdir. Fakat hadis ve sünnetler şahıslar aracılığıyla aktarıldığı için lafız ve manalarda değişmeler olmuş aktaran kişilerin (ravi), adalet ya da zabt yönünden eksiklerinin olabilmesi ve çıkarları doğrultusunda uydurma dediğimiz mevzu hadislerin de mevcudiyeti sebebiyle güvenilirliği Kur'ân'ı Kerîm ile eş

²⁵³ eş-Şûrâ 42/51.

²⁵⁴ Mâtürîdî, “Te’vilâtü'l-Kur’ân”, 13/252.

²⁵⁵ en-Nisâ 4/105.

²⁵⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Vahiy”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 42/442.

²⁵⁷ Yavuz, “Vahiy”, 42/442.

²⁵⁸ el-Hicr 15/9.

değer değildir. Hz. Peygamber'in Kur'ân dışı vahiy almadığını²⁵⁹ iddia edenler olduğu gibi aksini savunanlar da olmuştur. Hz. Peygamber'in Kur'ân dışında vahiy almasının ona beşer üstü bir sıfat yüklemek, yanlış bir biçimde onu yüceltmek olacağından bu durumun imkânı olmadığı savunulmaktadır.²⁶⁰

Bir diğer tartışma konusu da “Kur'ân dışı vahiy alması mümkün olduğunda da Hz. Peygamber gayb ile ilgili bilgi verebilir mi?” sorusunun cevabıdır. Yani Hz. Peygamber'in bilgisinin sınırları meselesidir. Tam bu kısımda peygamberin beşerî ve risâlet yönü arasındaki ayrımı bilmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Onu sıradan bir beşer olarak görmek, vahiysiz hiçbir karar alamadığını iddia etmek risalet yönünü yok saymaktır. Hz. Peygamber'in Kur'ân dışında vahiy alması onun, hiçbir kararını vahiy almadan veremediği anlamını taşımamaktadır. Bilakis istişare ettiği, kendi karar verdiği birçok olay nakledilmektedir. Hatta isabetli karar veremediği zamanlarda ilahi uyarıya muhatap olmuştur.²⁶¹ Örneğin, Tebük seferinde münafıklar Hz. Peygamber'den savaşa katılmamak üzere izin istemişler o da izin vermiştir. Bu olay üzerine Tevbe suresi 43. Âyette “*Allah seni affetti de doğru söyleyenler sence belli olmadan ve kimlerin yalancı olduğunu bilmeden niçin onlara izin verdin?*” âyeti nazil olmuş ve Hz. Peygamber uyarılmıştır.²⁶² Buradan çıkarılabilecek sonuç ise Hz. Peygamber'in vahiy almadığı durumlar mevcut olmakla birlikte vahiy almadan gaybî bilgi verdiği herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır. Bu da gayba dair bilgilerin sadece vahiy yoluyla olabileceğini göstermektedir.

Hz. Peygamber, geçmişte yaşanmış hadiseler, yaşadığı dönemdeki vuku bulan olaylar ve gelecekle ilgili meselelerde vahiy aracılığıyla gaybî bilgiler vermiştir. Örneğin; “*Eğer onlar yine de yüz çevirirlerse de ki: “Sizi, Âd ve Semûd'un başına düşen yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyarıyorum”*”²⁶³ âyeti Hz. Peygamber'in geçmişte yaşamış ve hiç görmediği bir kavim hakkında bilgi vermesi ve ümmetini uyarması geçmişe dair gaybî bilgi vermesidir. Bir başka örnek,

²⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmed Said Hatipoğlu, *Hz. Peygamber ve Kur'ân Dışı Vahiy Gaybî Hadisler Meselesi* (Ankara: Otto Yayınları, 2017).

²⁶⁰ Zeyveli, *İlâhi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 207-208.

²⁶¹ Yavuz, “Vahiy”, 42/442.

²⁶² Karaman vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2/716-767.

²⁶³ Fussilet 41/13.

Yahudiler Hz. Peygamber'e zehirli koyun hediye etmiştir. Peygamberimiz koyunun etinden bir parça ağzına atmış fakat yutmamıştır. Ashabına da koyun zehirli yemeyin diyerek uyarıda bulunmuştur.²⁶⁴ Hadislerden edinilen bu bilgiye göre Hz. Peygamber tehlikeli bir durumla karşı karşıya kalmış ve o esnada vahiy ile uyarılarak tehlikeden kurtulmuştur. Gelecekte haber verdiği gaybî bilgilere örnek olarak ise "*Kıyamet öncesi gecenin karanlığı gibi fitneler olacak. Kişi o fitnelerde mü'min sabahlayacak, kâfir akşamlayacak. Mü'min akşamlayacak, kâfir sabahlayacak.*"²⁶⁵ hadisinde olduğu gibi kıyamet ve ahir zamanda yaşanacaklara dair bilgiler veren diğer hadisler zikredilmektedir.

Gayb ile ilgili hadisler, klasik hadis eserlerinde genelde "fiten ve melâhim" bölümlerinde geçmektedir. "Fiten", fetn kökünden türetilmiştir. Fetn ise fitne anlamına gelmektedir. Fiten, fitneler demektir.²⁶⁶ Fitne kavramı hadis literatüründe İslâm'ın ilk yıllarında meydana gelen toplumsal huzursuzlukları, ümmetin birliğini bozan durumları açıklamakla beraber daha sonra ortaya çıkacak olumsuzluk ve anlaşmazlıkları da ifade etmektedir. Kıyamet alâmetleri olarak ifade edilen kıyamete yakın zuhur edecek olaylar da bu başlık altında zikredilmektedir.²⁶⁷ "Melâhim", lahm kökünden türemiş melhame kelimesinin çoğuludur. Melhame, fitne olaylarında meydana gelen kaosun, büyük yenilgi ve kayıplarla sonuçlanan savaşların yaşandığı yer anlamına gelmektedir. Genel olarak bakıldığında ise "fiten ve melâhim" kavramı İslâm toplumlarında dini ya da siyasi çeşitli sebeplerle ortaya çıkacak ictimai sorunlar, karışıklıklar, insanları birbirine düşüren problemler, ölüm ve ağır kayıplarla sonuçlanan savaşlar, ahir zamanda vuku bulacak olan alâmetler için kullanılmakta olan ifadelerdir.²⁶⁸

²⁶⁴ Muhammed b. İsmail el-Buhari, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, çev. İbrahim Canan (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 15/431.

²⁶⁵ Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî Ebu Davud, *Sünen-i Ebû Dâvud: Âhir Zaman Hadisleri*, çev. Ahmet Necati Yeniel- Hüseyin Kayapınar (İstanbul: Şamil Yayınları, 2014), 281.

²⁶⁶ İlyas Çelebi, "Fiten ve Melâhim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/149.

²⁶⁷ Mustafa Çağrı, "Fitne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 13/157.

²⁶⁸ Çelebi, "Fiten ve Melâhim", 149.

Gayb konusunda “fiten” kavramından özellikle bahsedilmesinin sebebi Hz. Peygamber’in (s.a.s.) gayptan haber verdiği bilgilerin/hadislerin bu başlık altında toplanmasıdır. Bu konuyla ilgili örnek hadisler şu şekildedir:

Huzeyfe’den gelen bir rivayette “*Resulullah (s.a.s.) makamında durup kıyametten önce vuku bulacak her şeyden bahsetti. Bunları aklında tutan tuttu ve unutan da unuttu. (Resulullah ’ın (s.a.s.) haber vermiş olduğu ancak) unuttuğum bir şeyi görürsem onu hemen bilirim, tıpkı bir kimsenin kendisinden ayrı kaldığı birisini görüp de tanıdığı gibi.*”²⁶⁹

“*Ebu Hureyre’den rivayet edilen bir hadis de ise “Resulullah (s.a.s.): ‘Mal çoğalıp taşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Hatta o kadar çoğalacak ki kişi malının zekâtını vermek için çıkacak ve onu kabul edecek kimseyi bulamayacaktır. Hatta Arap toprakları çayirlara ve nehirler akan yerlere dönüşecektir. Sonra herc çoğalacaktır.’ Oradakiler ‘herc nedir?’ diye sorunca ‘Öldürmedir, öldürmedir’ buyurdu.*”²⁷⁰

Bu ve benzeri hadisler benzer lafızlarla klasik birçok hadis kaynağında yer almaktadır. Aynı eserlerde kıyamet âlâmetleri, Mehdi’nin zuhur etmesi, Ye’cüc ve Mecüc’ün çıkması, savaşlar ve Deccal gibi birçok konudan bahsedilmektedir. Hadislerin sıhhati incelendiğinde diğer hadis başlıklarında olduğu gibi “fiten ve melâhim” başlığı altında bulunan hadislerin içerisinde sahih, zayıf ya da uydurma hadisler mevcuttur. İlgili alanda yazılmış birçok araştırma ve eser bulunduğundan bu konuya tekrar değinilmeyecektir. İslâm’ın ana kaynaklarından biri olan hadislerin tümünü reddetmek imkânsız olduğu gibi fiten hadislerin de tamamını inkâr etmek mümkün değildir. Bu sebeple fiten türü hadislerle alakadar olurken dikkat edilmesi gereken hususlar sadece hadisin sıhhati ya da muhaddisin güvenilirliği değil, Kur’ân’a ve İslâm dininin tabiatına aykırı olmamasıdır.²⁷¹

Kur’ân’da vahyin sadece Kur’ân’a özgü olduğuna ya da tüm vahiylerin Kur’ân’da yer aldığına dair bir ifade bulunmamaktadır. Aynı durum, önceki

²⁶⁹ İmam Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, çev. Hüseyin Yıldız vd. (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2014), 20/225-226.

²⁷⁰ Müslim, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 1083.

²⁷¹ Kâmil Çakın, “Fiten Rivayetlerin Tabiatı Üzerine”, (Hadis Ders Notları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi).

peygamberlere gelen vahiyler için de geçerlidir. Kur'ân, kendilerine kitap verilen peygamberlerin bu kitapların dışında vahiy almadıklarını belirtmez. Aksine, dikkatli bir inceleme, önceki peygamberlerin kendilerine verilen kitaplar dışında da vahiy aldıklarını gösterir. Ayrıca, kendilerine kitap verilmeyen peygamberlere sadece sözlü vahiy gelmiştir. Bu durum, vahyin bir kitapla sınırlı olmadığını veya bir peygambere gelen tüm vahiylerin bir kitapta toplanmasının gerekli olmadığını ortaya koymaktadır.²⁷²

Bu konu tartışılırken, Kur'ân'ın vahyi sadece yazılı bir kitap olarak sınırlayıp sınırlamadığı, Kur'ân dışı vahyin mümkün olup olmadığı ve eğer mümkünse hangi alanları kapsadığı konularının tespiti, Kur'ân dışı vahiyden bahseden hadislerin doğru anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Kur'ân, Kur'ân dışı vahyin mümkün olduğunu ve Allah'ın bir beşer ile konuşmasının bir melek aracılığı ile vahiy yoluyla yahut perde arkasından olabileceğini ifade etmektedir.²⁷³ Peygamberlere, arada hiç vasıta olamadan vahyin doğrudan ulaşmasına mi'rac hadisesi²⁷⁴ örnek verilebilir. Perde arkasından konuşma vahyine Hz. Mûsâ'ya Tur Dağı'nda gelen vahiy, son olarak melek aracılığı ile gelen vahye ise Cebrail'in (a.s.) peygamberlere ilettiği vahiyler örnek gösterilebilir.

Kur'ân dışı vahyin gerekli olmasının sebebi, Kur'ân'ı Kerîm'de bir durumun öz bir şekilde verilmesi, bir emir veya yasağın detaylarının açıklanmamasıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.), Kur'ân'ın hükümlerini insanlara iletmiş, uygulamış ve açıklamıştır. Tüm yaşantısıyla inananlara örnek olmuştur. Onun bu açıklama ve pratikleri hadis ve sünnet olarak isimlendirilmiştir. Örneğin Kur'ân'ı Kerîm'de *"Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber rükû edin."*²⁷⁵ âyetinde emredilen bir hüküm vardır. Fakat namazın nasıl kılınacağı, zekâtın ne olduğu ya da ne kadar verilmesi gerektiği belirtilmemektedir. Burada kaynak Peygamber'in (s.a.s.) bu konuyu açıkladığı hadisler ve pratikte gösterdiği sünnetleri olmaktadır.

Örneğin Câbir b. Abdullah'tan rivayet edilen bir hadis şöyledir: *"Resulullah (s.a.s.), ölçü miktarı bilinmeyen kuru hurma yığınının, ölçüğü belli kuru hurma*

²⁷² Faik Akcaoğlu, "Vahiy Gayri Metlûv ve Teşri Yönünden Değeri", *Reyhan Dergisi* 1(2017), 45.

²⁷³ eş-Şûrâ 42/51.

²⁷⁴ el-Kasas 28/29-31.

²⁷⁵ el-Bakara 2/43.

karşılığında satmayı yasakladı”²⁷⁶ Bu hadiste Kur’ân’da geçmeyen alış-veriş ile ilgili bir konudan bahsedilmekte ve hatta bir yasaklama söz konusu olmaktadır. Ebu Hureyre’den rivayet edilen bir başka hadiste “*Resulullah (s.a.s.) mescide girmişti. Derken bir adam da girip namaz kıldı. Sonra gelip Resulullah (s.a.s.)’a selam verdi. Resulullah (s.a.s.) adamın selamını aldı sonra adama ‘Dön de namaz kıl sen namaz kılma*’ buyurdu. Adam kılıp geldi. Resulullah (s.a.s.) tekrar ‘Dön de namaz kıl, çünkü sen namaz kılma’ buyurdu. Bunu üç defa tekrarladı. Sonunda o adam ‘*Seni hak din ile gönderen Allah’a yemin ederim ki, ben bundan daha iyisini beceremiyorum. Bana öğret’ dedi. ‘Namaza kalktığın zaman tekbir al, sonra kolayına geldiği kadar Kur’ân oku, sonra azaların rükuda yerli yerinde durana değin rükuda kal. Sonra dimdik durana kadar (başını) kaldır. Sonra azaların secdeye yerli yerinde durana değin kaldır. Namazların diğer rekatların tümünde işte böyle yap!’ buyurdu.*”²⁷⁷ Görüldüğü üzere namazın kılınışı bu detaylarla herhangi bir âyette verilmemiştir. Bu vb. hadislerden alış-veriş, namaz gibi daha birçok ibadet ya da işin nasıl yapılacağını öğrenmekteyiz.

Kur’ân dışı vahiyden söz eden hadislerin anlaşılması için hadislerin sahihliği, İslâm’ın özüne olan uygunluğu, sebab-i nüzül gibi değerlendirmelere bakılmalıdır. Hadis ve sünnetler İslâm’ın birçok alanını kapsamakta ve bu dine inanan insanların günlük yaşantısında, iş, aile, akraba ilişkilerinde nasıl davranması gerektiğini, sınırlarının neler olduğunu bilmesini sağlamaktadır. Yani İslâm’ın doğru uygulanabilmesi için kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber, peygamberliği boyunca vahiy almış ve bunları insanlara aktarmıştır. Hz. Peygamber’in aldığı vahyin Kur’ân’ı Kerîm’le sınırlı olduğunu bildiren kesin bir delil bulunmamaktadır. Vahye muhatap olması onu beşer üstü bir varlık yapmadığı gibi Kur’ân dışında da vahye muhatap olması onu ilahî bir varlık konumuna koymak anlamına gelmemektedir. Zira Kur’ân dışı vahyin mümkün olmadığını söylemek kudsî hadislerin tümünü ve Kur’ân’da yer almayan konularla ilgili olan hadislerin inkârını gerektirmektedir. Dolayısıyla

²⁷⁶ Ebû’l-Hüseyn Müslim, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, çev. Hanifi Akın (Karıncı & Polen Yayınları, 2018), 617.

²⁷⁷ Müslim, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, 185.

kanaatimizce Hz. Peygamber, Kur'ân dışında da vahiy almıştır ve gayb ile ilgili Allah'ın (c.c.) dilediği şekilde bilgi vermiş olduğu görülmektedir.

3.1.4. İslâm Dininde Gaybın Bilinebilirliği

Hz. Muhammed'den önceki Arap toplumunda; kâhinler ve şairlerin her birinin cinleri olduğuna inanır ve onlardan bilgi aldıklarını iddia ederlerdi. Onlara göre gayptan haber almanın tek yolu cinlerdi. Cinler ve Allah arasında nesep bağı olduğuna inanmakta idiler. Kâhinler cinlerle iletişim kurduklarında farklı hal ve tavır sergilerlerdi. Hz. Peygamberimiz de vahiy aldığı zamanlarda rengi değişir ve farklı bir hal alırdı. Bu sebeple onu kâhin, sihirbaz, mecnun gibi hoş olmayan ifadelerle suçladılar.²⁷⁸ Fakat Hz. Muhammed'in nübüvvetinin başlaması dolayısıyla İslâm'ın gelmesi ile cinlerin levh-i mahfuzdan²⁷⁹ bilgi almaları engellenmiştir.²⁸⁰

İslâm dininde gayb bilgisi her şeyi bilen yalnızca Allah'a aittir. Allah dışında gaybı kimse bilemez. O dilerse dilediğine bildirir. Yalnızca İslâm'da değil birçok inançta var olduğu belirtilen melek ya da cin gibi varlıkların da Allah'ın bildirmesi dışında gaybı bilmeleri imkansızdır. Örneğin Allah Teâlâ hazretleri: *"Hani rabbın meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti. Onlar, "Biz seni övgü ile tesbih ederken ve senin kutsallığını dile getirip dururken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?" dediler. Allah "Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurdu. Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklere gösterip "Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin" dedi. "Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilginiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin" cevabını verdiler. "Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara bildir" dedi. Onlara bunların isimlerini bildirince de "Size ben göklerin ve yerin gizlisini kesinlikle bilirim; yine sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim demedim mi!" buyurdu.*²⁸¹ Yine meleklerden Kirâmen Kâtibin (yazıcı) melekleri insanların kalplerinden geçeni değil uygulamaya

²⁷⁸ Halis Albayrak, "Kur'ân'da Gayb Kelimesi Üzerine Kronolojik Bir Okuma", *Din Dilinde Gayb*, (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015), 120.

²⁷⁹ Levh-i Mahfuz, İslâm inancında "korunmuş levha" anlamına gelen bir terimdir ve Allah tarafından yaratılmış olan her şeyin kayıtlı olduğu ilahi bir defteri ifade eder. Bu kavram, Kur'ân'da ve hadislerde çeşitli şekillerde yer almıştır ve İslâm inancının kader ve ilahi bilgiyle ilgili anlayışlarını yansıtır. el-Burûc 85/22 el-Kaf 50/4.

²⁸⁰ el-Cin 72/8-9.

²⁸¹ el-Bakara 2/30-33.

döktükleri fiillerini yazabilirler. Çünkü onların dahi insanların akıllarından ya da kalplerinden geçeni bilmeleri mümkün değildir.²⁸²

Melekler gibi cinler de Allah'ın yaratmış olduğu ve görünmeyen gaybî varlıklardandır. İslâm'dan önce bu varlıklar göğe çıkıp kulak hırsızlığı yaparak meleklerden bilgi çaldıkları ve bunu kâhin, sihirbaz gibi kişilere ulaştırdıkları bilinmektedir.²⁸³ Hz. Muhammed'in gelişiyle göğün kapısı onlara kapanmış ve oradaki bilgiler onlar için de artık gayb olmuştur.²⁸⁴ Öyle ki Hz. Süleyman (a.s.) döneminde cinler onun emrinde ve sürekli onunla birlikte idiler. Fakat gaybî bildikleri iddia edildiği halde yanlarında olan Hz. Süleyman'ın ölümünü, asasını kurt yiyip de o yere düşmeden anlayamadılar.²⁸⁵

Hz. Peygamber'in vahyi metlûv yahut vahyi gayri metlûv yoluyla gaybî bilgiler verdiğini bunun dışında Allah'ın seçkin/veli kullarının ilham-keşif yoluyla gayb ile ilgili bilgi verebildiğini kabul eden âlimler olduğu gibi çağdaş İslâm düşünürlerinden sadece vahyi bilgiyi kabul edip keşf ve ilham gibi yollarla bilgi almanın mümkün olmadığını iddia edenler mevcuttur. Örneğin M. Said Hatipoğlu, vahyi gayri metlûva misal olarak tahrim ve Zeyneb bint Cahş hadiselerini dile getirmekte ve bu bilgilerin gayri metlûv değil metlûv vahiyle bildirildiğini belirtmektedir. Tahrim hadisesinde Hz. Peygamber eşlerinden birine bir sır vermişti. Eşi ise bu sırrı kendinde tutmayıp başkasına açmıştı. Bu olay üzerine Hz. Peygamber, Allah'tan aldığı bilgiyle bu durumu öğrenip bunu eşinin yüzüne vurmuştu. Eşi bu duruma şaşırıp bunu nereden duyduğunu sorunca Hz. Peygamber cevaben “Bana Hâbir ve Âlim olan Allah bildirdi” demiştir.²⁸⁶ Bu bilginin Hz. Peygamber'e verildiğine dair Kur'an'da herhangi bir âyetin olmaması da onun Kur'an dışında vahiy alabildiğini göstermiş olmaktadır.

Diğer bir olay ise Zeyd b Harise ve Zeynep bint Cahş'ın boşanması ile ilgilidir. Hz. Peygamber hiç istemese de evliliklerine vesile olduğu bu iki sahabe boşanmıştır. Bunun üzerine; “*Bir zaman, Allah'ın kendisine lütufta bulunduğu,*

²⁸² İmâm-ı Âzam Ebu Hanife, “el-Âlim ve'l-Müteallim”, çev. Mustafa Öz, *İmâm-ı Âzam'ın Beş Eseri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018), 22.

²⁸³ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/342-343.

²⁸⁴ el-Cin 72/8-10.

²⁸⁵ es-Sebe' 34/14.

²⁸⁶ et-Tahrîm 66/3.

senin de lütufkâr davrandığın kişiye, “Eşinle evlilik bağınu koru, Allah’tan kork” demiştin. Bunu derken Allah’ın ileride açıklayacağı bir şeyi içinde saklıyordun; öncelikle çekinmen gereken Allah olduğu halde sen halktan çekiniyordun. Zeyd onunla evlenip ayrıldıktan sonra müminlere, evlâtlıklarının -kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik. Allah’ın emri elbet yerine getirilecektir.”²⁸⁷ âyeti nazil olmuştur. Bu âyeti; Allah’ın bir olayı önceden Hz. Peygambere bildirmesi, hatta nikahlarını Cebrail meleğin kıydırması şeklinde yorumlayan müfessirle olmuştur. Hatipoğlu ise bu iki olaylarla ilgili nazil olan âyetlerin harfî anlamına takılmak yerine Kur’ân ve sünnetin üslubunu göz önüne alarak değerlendirmek gerektiğini ifade eder. Hz. Peygamber’in Kur’ân dışında vahiy almadığını gayb ile ilgili bilgilerin yalnızca Kur’ân yoluyla olduğunu belirtmekle²⁸⁸ birlikte verilen örneklerde de Hz. Peygamber’e bu bilgilerin Kur’an âyetleriyle bildirildiğini ifade etmektedir.

Örneklerde görüldüğü üzere ne meleklerin ne cinlerin ne de herhangi bir varlığın Allah’ın izni dışında gayptan bilgi alması mümkün değildir. Yukarıda vermiş olduğumuz İslâm âlimlerinin gayb ile ilgili tanım ve görüşlerine baktığımızda gaybın mutlak gayb ve izâfî gayb olmak üzere iki türü olduğunu bunlardan sadece Allah’ın bildirmesi ile izafî gayb ile ilgili bilgi sahibi olunabileceği belirtilmektedir. İslâmî kaynaklar vasıtasıyla yahut farklı metotlarla olduğu fark etmeksizin mutlak gayb hakkında kimsenin bilgi sahibi olamayacağı ve bu alana müdahale etmenin de mümkün olmadığı açıkça ortaya konmaktadır. Bu sebeple mutlak gayptan bilgi vermeyi amaçlayan hiçbir yöntem İslâm akaidinde uygun görülmemektedir.

3.2. İnsanların Gaybı Araştırma Nedenleri

İnsan fitraten merak eden, araştıran bir varlıktır. Bu özellik yaratılıştan gelmektedir. Öğrenmek istediği her şeyi bilebilir, görülebilir yapmak ister. Doğuştan gelen bu özellikle önce dokunarak, tadarak, görerek öğrendiklerini zihnine işler. Kişinin zihni ve bedeni olgunlaştıkça somut alandan soyut alana geçer ve soyut bilgileri de işleme alır. Bilinenlerden yola çıkarak bilmeyene ulaşmak için

²⁸⁷ el-Ahzâb 33/37.

²⁸⁸ Hatipoğlu, Hz. Peygamber ve Kur’ân Dışı Vahiy Gaybî Hadisler Meselesi, 34-38.

çabalar. Bu metotla fizikî âlemde var olanlarla metafizik alana ait bilgi elde etmek için uğraşır. Kişide bulunan merak içgüdüsü onu, kimi zaman bilgi edinmek, kendini geliştirmek için, kimi zamanda macera ve heyecan arayışıyla gaybı araştırmaya yönlendirmektedir.

Okültizmin ortaya çıkmasında etkili olan sebep yalnızca merak değil, orta çağ döneminde dinin, kilise tekelinde olması, Tanrıyla insan arasına aracı varlıkların ya da kişilerin konması (din adamları), öncesinde bir buhranın, beraberinde ise sekülerizmin doğmasına sebep olmuştur. Bilimin ilerlemesi ve teknolojinin gelişmesiyle derinleşen sekülerizm sonrasında ise toplumda bir boşluk hissi oluşmuş bu durum da insanları anlam arayışına itmiştir. Çözüm olarak her ne kadar dinden uzaklaşan bir toplum ortaya çıksa da insanoğlu farklı oluşumlara yönelmiştir. Bu yönelime sebep olan bir diğer etken ise insanın içinde bulunduğu çaresizlik durumundan kurtulmak için doğaüstü gördüğü varlıklara yönelim göstermesidir. Şifacı grupların oluşması buna en güzel örneklerden biridir. Kimileri ise bireysel olarak varoluşunu ispatlama amacıyla kendini bir cemaat içinde var etmeyi hedeflemiştir. Okültizm ve dalları birçok ortak özellikteki insanı ve bu durumdan çıkar sağlayacak kişileri bir arada toplamak için oldukça uygun bir alandır. İsminden de anlaşılacağı üzere bilinmezci, gizemci olması ve ölçülemez niteliği bunun ispatıdır.

İnsanın bilinmeyi bilme arzusu onu okültist eğilimlere yöneltmektedir. Bu eğilimler farklı metotlar uygulanarak farklı kişiler tarafından yapılsa da ortak alanları gizli bilgiye ulaşmaya çalışmalarıdır. İnsanın zihni sınırlıdır. Bu sebeple birtakım bilgilere ulaşabilmekte iken aklın sınırlarından dolayı merak ettiği her şeyi öğrenememektedir. Fakat bu sınırları aştığını ve bu bilgileri elde edebildiğini iddia eden insanlar hemen hemen her dönemde var olmaktadır. Bu özellik onları çekici yapmakta ve gizli olana merakı olan kişileri de cezbetmektedirler.

Cehalet ve geleceği bilme arzusu, okült inançlara yönelimi teşvik eden başlıca faktörlerdendir. Tarih boyunca insanlar, gizemli olan şeylere karşı büyük bir ilgi ve merak duymuşlardır. Bu merak ve ilginin bir sonucu olarak, birçok kişi, mevcut zamanı verimli ve doğru bir şekilde değerlendirmek yerine, geleceği

öğrenme ve kaderini kontrol etme düşüncesiyle büyücülere, kâhinlere ve falcılara başvurmıştır.²⁸⁹

Gizli bilgiye, okültizm alanlarında uzman olan kişiler belirli metot ve tekniklerle ulaşabildiklerini iddia ettikleri gibi dinler içerisinde peygamberler ya da âlimler gayptan haber vermek kaydıyla insanlara bu bilgileri sunmuşlardır. Bu sebeple bir peygamber peygamberliğini iddia ettikten sonra inanmakta zorlanan ya da delil talep eden kimseler peygamberden ya doğa üstü bir güç sergilemesini ya da gaybî bir bilgi vermesini beklerler. Bu sadece inanan kişilerin yaptığı bir şey olmamakla beraber inanç sahibi insanlar da merak ettikleri gizli ya da önemli bilgileri peygamberlerden bildirmesini istemişlerdir.

Bununla birlikte inanan kişilerin inançlarının ötesinde inandıkları varlıklara kutsallık atfetmek onu yüceltmek için kendinde olmayan özellikleri onda varmış gibi gösterebilmektedirler. Aynı zamanda kişideki bilgi eksikliği yani cehalet, onu etkisiz varlıklara kutsallık atfetmeye itmiştir. Ona verilen bilginin doğruluğunu araştırma gereği duymamakta yahut algılayamamakta bu sebeple de ona iletilen her türlü paranormal bilgiyi (olağandışı, pisişik yollarla elde edilen bilgi) akıl süzgecinden geçirmeden kabul etmektedir. Hz. Peygamber, vefat ettiğinde onun ölmesini “eğer peygamber olsaydı ölmezdi” diyerek yahut devesini kaybettiğinde onu devesini normal insanlar gibi aramasını “bir peygamber nasıl olur da kaybolan devesinin yerini bilmez” şeklinde karşılayan insanların olması bu duruma örnek verilebilir.²⁹⁰ Cehaletin getirmiş olduğu bu yanlış inanç sebebiyle bireyler, akıldışı yöntemlere eğilim gösterebilmektedirler.

İslâm’ın yayılmasını engellemek, mevcut Müslümanları inançlarından uzaklaştırmak için çabalayan insanlar vardır. Helal ve haramlarda sınır tanımayan, zorluğunu iddia ederek kişileri ibadetten uzaklaştıran bu kişi ya da kurumlar, ibadet ve duayı iptal ederek oluşturdukları manevi boşluğu doldurmak amacıyla yeni kültler oluşturmaktadırlar. İslâm’ın gerekliliği olan görevleri yapmak yerine umut tacirlerinin eline düşen bu bireyler hem imanlarını hem paralarını bu kişilere

²⁸⁹ Şahin, “İslâm ve Okültistik İnançlar: Dini Açıdan Okültistik İnançlar”, 481.

²⁹⁰ Zeyveli, *İlâhi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 207-208.

kaptırmakta ve yanlış yola sapmaktadırlar.²⁹¹ Bu duruma kutsalın yön değıştirmesi diyebiliriz.

İnsanların astrolojiyi araştırma sebeplerine baktığımızda benzer nedenler görölmektedir. Kişinin doğasından gelen merak duygusu, kültürel ve sosyal çevresinde astrolojiyle ilgilenen insanların bulunması, kendini geliştirmek ve bilgi sahibi olmak ve geleceğı ya da bilmediğı şeyler hakkında bilgi sahibi olmak istemesi, kişinin başarısızlığını yetenek ya da çalışma yerine şansa bağlaması, kendi sorumluluğunu başka güçlere atfetme, özgüven eksikliği nedeniyle farklı yöntemlerle başarıya ulaşma arzusu gibi sebepler bulunmaktadır.²⁹²

3.3. İslâm Akaidinde Astrolojiye Genel Yaklaşım

İslâm düşüncesinde, insan hayatını yönlendiren unsurlar ilahi irade, sorumluluk ve özgür seçim çerçevesinde ele alınır. Bu bağlamda, bazı inanç sistemlerinin bireylerin kaderi ve geleceğı hakkında yaptığı iddialar, İslâm'ın temel inançları ile karşılaştırıldığında tartışma konusu olmuştur. İslâm, insanın hayatındaki olayları ve geleceğı kontrol etme ya da öngörme girişimlerine dair yaklaşımlarda oldukça hassastır. Özellikle bireyin iradesi ve sorumluluğı ile ilgili konular, dini açıdan büyük önem taşır. İnsanın kaderini ve yaşamını şekillendiren faktörlerin Allah'ın irâdesine bağlı olduğu inancı, bu tür dışsal etki iddialarını sorgulayan bir zemin oluşturur.

Astrolojinin İslâm inancına aykırı olduğunu savunan Fârâbî ve Gazzâlî gibi alimler, astrolojiyi reddetme gerekçelerini temelde akıl, ilim ve din ekseninde şekillendirmişlerdir. Fârâbî, yıldızların ve gezegenlerin hareketlerinin insan hayatını yönlendirdiğı fikrini reddederek, bu tür inançların rasyonel ve bilimsel temellere dayandırılmayacağını savunmuştur. Gazzâlî ise, İslâm'ın kader ve ilahi irade kavramlarıyla astrolojinin çeliştiğini öne sürerek, bu tür pratiklerin bir çeşit batıl inanç ve şirk riski taşıdığını belirtmiştir. Gazzâlî, astrolojinin, insanların sorumluluk bilincini zedeleyebileceğı ve kader anlayışını yanlış bir temele oturtabileceğı uyarısında bulunmuştur.

²⁹¹ Ramazan Altıntaş, *Gençler İnançtan Soruyor* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 152-153.

²⁹² Ali Köse- Ali Ayten, "Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3 (2009), 54-59.

Astrolojiyi gaybî bilgi vermeksizin kabul eden, yani sadece karaktere etki ettiğini vurgulayarak farklı bir astroloji tanımı yapan İbn Arâbî gibi düşünürler ise astrolojiyi tamamen reddetmek yerine gaybî bilgi vermeyen bir disiplin olarak kabul etmişlerdir. İbn Arâbî, yıldızların ve gezegenlerin evrendeki genel düzen üzerinde etkili olabileceğini kabul ederken, bu etkilerin insanın kaderini veya geleceğini belirleyeceği iddiasını reddetmiştir. Bu görüşe göre, yıldızların pozisyonları ve hareketleri sadece ilahi düzenin bir parçasıdır, ancak insanlar üzerinde doğrudan bir bilgi verici nitelik taşımazlar.

Astrolojiyi tüm yönleriyle kabul eden İhvân-ı Safâ ve Kindî gibi filozoflar, astrolojinin insan hayatına dair derin bilgiler sunduğuna inanmışlardır. İhvân-ı Safâ, astrolojiyi evrenin işleyişi ve insanlar arasındaki bağlantıları anlamak için bir araç olarak görmüş, bu bilimin insanların kaderine dair öngörülerde bulunabileceğini kabul etmiştir. Kindî de benzer şekilde, astrolojinin kozmolojik bir bilim olduğunu ve gezegenlerin hareketlerinin insan karakteri ve olaylar üzerinde etkili olabileceğini savunmuştur. Gaybî bilgi verme konusunda ise astrolojik yöntemlerle elde edilen bilgileri izâfî gayb bağlamında ele aldıkları görülmektedir.

Sonuç olarak, İslam alimlerinin astrolojiye yönelik yaklaşımları, bilim, din ve kader anlayışları çerçevesinde farklılaşmaktadır. Astrolojinin İslam inancıyla bağdaşp bağdaşmadığı konusunda her ekol, kendi dayanakları doğrultusunda farklı bir pozisyon almıştır.

3.4. Astrolojinin İslâm İnancındaki Gayb Tasavvuru Açısından Ele Alınması

İslâm inancında gayb, yani bilinmeyen ve insan algısının ötesinde olan konular, yalnızca Allah'ın bilgisine açıktır. Kur'ân-ı Kerîm'de gaybın yalnızca Allah'a ait olduğu yukarıda da belirtildiği üzere çeşitli âyetlerde vurgulanmış ve gayb bilgisi tamamen Allah'a mahsus kılınmıştır.²⁹³ Gaybın tanımı ve çeşitleri bir

²⁹³ “Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.” el-Lokman 31/34

önceki bölümde detaylıca ele alınmıştır. Astroloji, bir kehanet türü²⁹⁴ olduğu düşünüldüğünde onun gayb alanına müdahale ettiği açıkça görülmektedir.

Astroloji bazı bilgilerle kişinin doğum haritasına bakarak hem karakteri hem de geleceği hakkında yorumlar yapmaktadır. İslâm inancında ise gayb yani bilinmeyenlerin bilgisi yalnızca Allah’a ait olmakla birlikte o, peygamberlerden dilediğine bu bilgiyi ulaştırmaktadır. Onun dilemesi dışında hiçbir varlığın gaybî bilgi elde etmesi mümkün değildir. Fakat astroloji ile uğraşan kişilerin yani astrologların iddiası ise gökcisimlerine bakarak gaybî bilgiyi elde ettikleridir. Bu iddianın ne dinsel ne de bilimsel bir karşılığı yoktur. İslâm inancında gaybî bilgi vermese dahi gök cisimlerinin insan karakterine ve yaşantısına etki ettiğini kabul eden İslâm âlimleri mevcuttur. Fakat onların da beslendikleri kaynaklar incelendiğinde günümüzde geçerlilikleri olmadıkları aşikârdır. Bu sebeple İslâm inancında ne âyet ne de hadislerle bakıldığında astrolojinin yeri bulunmamaktadır.

Astroloji, İslâm’da insan irâdesini yok sayan insan özgürlüğü ve sorumluluğunu ortadan kaldıran ve Allah’ın tevhid sıfatıyla bağdaşmayan bir uğraştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) hayatı boyunca Cahiliye Araplarında görülen ve kökenleri batıl din ve kültürlerle dayanan inançlar ile mücadele etmiştir. Büyü, kehânet, falcılık ve astrolojiye dayalı olarak hüküm verme de kesin bir dille yasaklanmıştır. Fakat halen günümüzde dinî bilgilerin eksik olduğu kimi çevrelerde astroloji, dinin bir parçası gibi algılanabilmektedir.²⁹⁵ Buna falcılık türü olan yıldıznâmenin dinî bir gerçeklikmiş gibi görülmesini ve Kur’ân’da geçen burç kavramının astrolojideki burçlarla aynı zannedilmesini örnek olarak vermek mümkündür.

3.4.1. Allah’ın Sıfatları ve Tevhid İlkesinin Zedelenmesi Tehlikesi

İslâm, monoteist (tek tanrılı) bir dindir. Hz. Peygamber’in geldiği toplum ise putperest bir toplumdur. Bu sebeple Hz. Peygamber’in bu topluma verdiği ilk mesajlar “tevhid” temalıdır. İslâm’ın ilk zamanları olarak bilinen Mekkî dönemde tevhid anlayışı çokça vurgulanmıştır. Tevhid, Allah’ın (c.c.) sıfatlarındandır

²⁹⁴ Robert Andrew Gilbert- David E. Pingree, “Astrology”, Sözlük, *Britannica* (03 Temmuz 2024).

²⁹⁵ Şahin, “İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar”, 501.

(vahdâniyyet). Bu dönemde inen âyetler de çoğunlukla Allah'ın bu sıfatına vurgu yapılmıştır.

Tevhid, İslâm'ın en temel ilkesidir ve Allah'ın birliğini, benzersizliğini ve her şeyin O'nun irâdesine tabi olduğunu ifade eder. Tevhid, sadece Allah'ın (c.c.) varlığını kabul etmekle sınırlı kalmaz; aynı zamanda O'nun eşi ve benzeri olmadığını, her türlü noksanlıktan uzak olduğunu vurgular. Kur'ân-ı Kerîm'de tevhid ilkesi, pek çok âyetle desteklenir ve bu ilkenin müminler tarafından benimsenmesi gerektiği açıkça belirtilir:

*“Allah, O’ndan başka ilah yoktur. O, Hayy ve Kayyum’dur.”*²⁹⁶

Bu ilke, Allah'ın mutlak birliğini ve insanın yalnızca O'na ibadet etmesi gerektiğini ortaya koyar. Tevhid, aynı zamanda Allah'ın yaratıcı, koruyucu ve yönlendirici olarak her şeyin üzerinde mutlak hakimiyetini ifade eder. Tevhidin karşıtı ise “şirk”tir.²⁹⁷ Hz. Peygamber'in gönderildiği dönemde insanlar puta tapıyorlardı. Yani her ne kadar Allah'a inandıklarını ifade etseler de ona aracı putları ortak koşmaktaydılar. İslâm ise putperestliği tamamen ortadan kaldırmak için çabalamış ve tevhid inancını getirmiştir. İslâm dinine girecek kişinin de ilk kabul etmesi gereken ilke budur. *“Lâ İlâhe İllallah Muhammedü'r-resûlullah”* (kelime-i tevhid) cümlesini ikrar eden bir kişi hem tevhid ilkesini benimsemiş hem de şirk karşı çıktığını açıkça belirtmiş olmaktadır.²⁹⁸

İslâm inancında yüce Allah sıfatlarla bilinmektedir. O, her şeyi yaratan her şeyi bilendir.²⁹⁹ Her şeyi irâdesiyle var etmektedir.³⁰⁰ Allah'ın tekvin, ilim, irâde, kudret gibi sıfatları bulunmaktadır. O her şeyi yaratmıştır. Her şey onun bilgisi dâhilindedir ve onun her şeye gücü yetmektedir. Allah'ın her şeyi bilmesi demek onun bir şey vuku bulmadan önce de onu bildiğini göstermektedir.³⁰¹ Onun dışında hiçbir varlığın onun sahip olduğu bilgiye, güce sahip olması mümkün değildir.

²⁹⁶ el-Bakara 2/255.

²⁹⁷ Mevlüt Özler, “Tevhid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41/18.

²⁹⁸ Murat Akın, “Hz. Peygamber'in Toplumuna İlk Davet Mesajı: Tevhid”, *Çeşitli Yönleriyle Hz. Muhammed*, (2017), 66.

²⁹⁹ el-Hicr 15/86.

³⁰⁰ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 58.

³⁰¹ Eşarî, *El-İbane an Usulî'd-Diyâne*, 97.

Bunun aksini iddia etmek ona ortak koşmaktır. Kudret sıfatı sadece her şeye güç yetiren anlamında değil aynı zamanda evrende düzeni var eden orada bir ölçü belirleyen demektir. Bu düzenin adı kaderdir. Bunun anlamı ise kişinin doğumundan ölümüne kadar yaşadığı ya da yaşayacağı her şey Allah'ın bilgisi ve takdiri dâhilinde olmakla birlikte tesadüfe yer yoktur. Kader insan için ise bilinmeyen bir alandır. Bu sebeple bir insanın belirli yöntemlerle (yıldızlar ve gök cisimlerine bakarak kehanette bulunmak vb.) kişinin kaderini bilebileceğini iddia etmesi bu sınırı aşmaktır.³⁰²

Astroloji, insanların kaderini ve kişilik özelliklerini gök cisimlerinin hareketlerine ve konumlarına dayandırarak tahmin etmeye çalışan bir inanış sistemidir. Bu inanış, insanların doğum anındaki yıldızların ve gezegenlerin konumlarına göre yaşamlarını şekillendirebileceği düşüncesine dayanır. Ancak, İslâm dini bu tür inanışlara kesinlikle karşıdır.

İslâm'da kader inancı, Allah'ın her şeyi bildiği ve insan hayatının O'nun kontrolünde olduğu inancına dayanır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda pek çok âyet bulunur:

*"... O'nun bilgisi dışında bir yaprak dahi düşmez."*³⁰³

Bu âyet, Allah'ın her şeyi bildiğini ve hiçbir şeyin O'nun irâdesi dışında gerçekleşmediğini ifade eder. Astroloji ise, insanların kaderlerini yıldızların hareketlerine dayandırarak belirlemeye çalışır ki bu da tevhid ilkesine aykırıdır. İslâm'da, geleceği yalnızca Allah bilir ve insanın yaşamı üzerinde tek hüküm sahibi O'dur. Astroloji, bu ilkeye karşı çıkarak insanların kaderini başka varlıklara bağlamaya çalışır ki bu da İslâm'ın temel inançlarına aykırıdır.

Allah'ın sıfatları ve tevhid ilkesi, İslâm dininin temel yapı taşlarını oluşturur. Bu ilkeler, Allah'ın mutlak birliğini, her şeyin üzerinde olan gücünü ve insan yaşamı üzerindeki hakimiyetini vurgular. Astroloji ise, bu temel inançlara ters düşen bir sistem olarak karşımıza çıkar. İslâm'da, geleceği yalnızca Allah bilir ve insan kaderi yalnızca onun kontrolündedir. Bu nedenle, astrolojinin İslâm inancı ile

³⁰² Çağfer Karadaş (ed.), *İnanç Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 21-22.

³⁰³ el-En'âm 6/59.

bağdaşması mümkün değildir. Müslümanların, tevhid ilkesine ve Allah'ın sıfatlarına uygun bir yaşam sürmeleri, her türlü batıl inançtan uzak durmaları gerekmektedir.

3.4.2. Bid'at ve Hurafelerin Yaygınlaşması Sorunu

İslâm inancı, sahih kaynaklara dayanan bir tevhid dinidir ve her türlü bid'at ve hurafeyi reddeder. Bid'at, İslâm dinine sonradan eklenen ve dinde yeri olmayan uygulama ve inançlardır.³⁰⁴ Hurafe ise, gerçekte ilgisi olmayan batıl ve boş inanışları ifade eder. Astroloji, İslâm perspektifinden değerlendirildiğinde bid'at ve hurafe kategorisinde ele alınabilir. Şöyle ki; bid'at, İslâm dininde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve sahabenin uygulamalarına aykırı olarak sonradan icat edilen hususlardır.³⁰⁵ İslâm âlimleri bid'atı, "dinde aslı olmayıp, sonradan ihdas edilen şeyler" olarak tanımlar.³⁰⁶ Peygamber Efendimiz (s.a.s.), bid'at konusunda: "Kim bizim bu işimizde (dinimizde) ondan olmayan bir şeyi ihdas ederse, o şey merduttur (kabul edilmez)"³⁰⁷ diyerek ümmetini uyarmış ve her bid'atın dalalet (sapma) olduğunu belirtmiştir.

İyilik ya da kötülük getirebileceği düşünülen güçlerle ilgili olan hurafeler, genellikle sihir, büyü ve bunların sonucu ortaya çıkan nesnelerle ilişkilidir. Bu tür inanışlar, gerçekliği olmayan ve akıl dışı düşünceleri temsil eder. Gerçekle ilgisi olmayan batıl ve boş inançlar anlamına gelir.³⁰⁸ İslâm, hurafeleri reddeder ve müminleri akıl ve vahiy yoluyla gerçek bilgiye ulaşmaya davet eder. Kur'ân-ı Kerîm'de akli kullanmanın önemi vurgulanmıştır: "*Onlar ki, sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerine hidâyet verdiği kimselerdir ve onlar akıl sahipleridir.*"³⁰⁹ Hurafeler, insanları gerçek bilgi ve inançtan uzaklaştırarak, batıl ve temelsiz inanışlara yönlendirir. Astroloji, içerisinde

³⁰⁴ İsmail Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2015), "Bid'at", 72.

³⁰⁵ Osman Demir, *Kavram Atlası Kelâm 1* (Ankara: Gazi Kitabevi, Ağustos 2020), "Bid'at", 1/198.

³⁰⁶ Rahmi Yaran, "Bid'at", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/129.

³⁰⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, "Bid'at", *Hadislerle İslâm* (İstanbul: DİB Yayınları, 2017), 1/693.

³⁰⁸ Ali Murat Yel, "Hurâfe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 18/381.

³⁰⁹ ez-Zümer 39/18

barındırdığı birtakım uygulamalar sebebiyle İslâm inancı açısından bid'at ve hurafe olarak değerlendirilebilecek yönleri mevcuttur. Bunun birkaç nedeni vardır:

1. Dinde yeri olmayan bir uygulama olması: Astroloji, İslâm dininde yeri olmayan ve sonradan icat edilen bir inanıştır. Kur'ân ve sünnette astrolojinin doğruluğunu destekleyen hiçbir delil bulunmamaktadır. Bu nedenle, astroloji bid'at olarak kabul edilir.

2. Gerçekle ilgisi olmayan bir inanış olması: Astroloji, bilimsel temeli olmayan batıl bir inançtır. İnsanların kaderlerini yıldızların hareketlerine dayandırarak, gerçekle ilgisi olmayan yorumlar yapar. Bu nedenle astroloji, hurafe olarak değerlendirilir.

3. Allah'ın kudretine ve irâdesine aykırı olması: İslâm inancına göre, kaderi yalnızca Allah belirler ve geleceği yalnızca o bilir. Astroloji ise, yıldızların hareketlerine dayanarak geleceği tahmin etmeye çalışır ve bu, Allah'ın mutlak kudretine ve irâdesine aykırıdır.

4. Akıl ve mantıkla çelişen dinde yeri olmayan inançları içermesi: Astrolojide uğurlu- uğursuz sayılan vakitler bulunmaktadır. Örneğin Merkür retrogradı (gerileme) hareketinin olduğu dönemler uğursuz sayılır ve bu günlerde önemli kararlar alınmaması gerektiği söylenmektedir. Ayın evrelerine göre kişilerin duygusal gelişim yaşadığı ifade edilmektedir. Örneğin dolunay zamanında insanlar daha agresif olmaktadır. Evlenecek kişilerin burçları, çiftin aralarındaki uyumu etkilediği düşünülmektedir. Aslan burcu kadını ile yay burcu erkeğinin uyumu mükemmel olarak değerlendirilmektedir. İslâm akaidinde ise bir varlığa ya da cisme uğurlu- uğursuz manaları yüklenmemiş, aksine bunlar hurâfe olarak nitelenmiştir. Hz. Peygamber'in "(İslâm'da) hastalığın sirâyeti yoktur, teşe'üm de yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin tesiri) da yoktur (bunlar câhiliye hurâfeleridir).."³¹⁰, hadisinde, câhiliye döneminin bu tarz hurafe inançlarının İslâm'da yeri olmadığını açıkça ifade etmektedir.

Kişi bir dine inanmadığında yahut imanda zayıflık gösterdiğinde içindeki anlam arayışı ile farklı bit kutsala yönelir. Bu inançlar farklı içeriklerle benzer

³¹⁰ Buhârî, "İslâm'da Teşe'üm Yoktur", 1927.

kalıplar içinde başka alanlara kayabilir. Başka bir deyişle, bastırılan ve gerçek anlamda tatmin edilmeyen inançlar, alternatif şekillerde ortaya çıkabilir. Bastırılan hakiki inançların yerine batıl inançlar geçer. Buna “kutsalın yön değiştirmesi” diyebiliriz. Çünkü insanın inanma ihtiyacı boşluk kabul etmez, kabul görmüş inançları benimsemeyen bireyler, ne kadar modern ve rasyonel olsalar da batıl inançlara yönelme eğiliminde olabilirler. Kader inancının astroloji ve yıldız falları ile şekillendirilmesi bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.³¹¹ Astrolojinin falcılık ile ilişkisinden ötürü eleştirilmesi ve İslâm inancıyla aykırı düşmesine karşılık astrolojiyi İslâm inancıyla barıştırmak adına İslâmî astroloji türü üretilmiştir. İslâmî astroloji, İslâm inancı çerçevesinde astrolojiyi şekillendirmeye çalışan bir akımdır. Bu astroloji türü, klasik astrolojinin yıldızların insanlar üzerindeki etkilerine ilişkin inançlarını İslâm’ın temel inançlarıyla birleştirme girişimidir. Bununla birlikte, gaybî bilgiyi Allah’tan başka kimsenin bilemeyeceği ilkesine dayanır fakat Allah’ın yıldızlar vasıtasıyla bu bilgiyi bu alanda ilim almış kişilere açtığını iddia etmekten de geri kalmaz. İslâmî astrolojide bazı uygulamalar ve örnekler şunlardır:

- Gezegenerin ve Yıldızların Hareketlerinin Yorumu: İslâmî astrolojide yıldızların hareketleri, Allah’ın yaratılışında bir işaret olarak görülür. Örneğin, ayın fazları ve yıldızların belli konumları belirli duaların veya ibadetlerin yapılacağı zaman dilimlerinin belirlenmesinde kullanılabilir. Bununla birlikte, bu yorumlar gaybî bilgiye ulaşmayı amaçlamaz, sadece Allah’ın yaratılışındaki düzeni yansıttığı düşünülür. Örnek olarak danışmanın, güneş tutulması yaşandığında o ana özel bir okuma yapılarak dileğin gerçekleşmesi ve arınma yaşanmasının tavsiye etmesi söylenebilir.³¹² Bu alanın astronomiden farkı ise doğa olaylarını bilimsel ve dinî verilerin dışında yorumlayarak bu olaylara farklı anlamlar yüklemektir.

- Doğum Haritası ve Kişilik Analizi: İslâmî astroloji, doğum haritalarını kullanarak insanların kişilik özelliklerini analiz etme amacı taşıyabilir. Ancak bu analizler, kader inancıyla çelişmemesi adına, her şeyin Allah’ın dilemesiyle olduğu vurgulanarak yapılmaktadır. Yani, İslâmî astroloji kişisel eğilimler hakkında ipucu verir. Danışmanlık hizmeti alan kişiye doğru sorular sorularak doğru cevap verilmesi halinde kişinin doğum tarihi ve saati öğrenilebilir

³¹¹ Köse- Ayten, “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz”, 57.

³¹² Tuğçe Işın, “Beklenen Büyük Güneş Tutulması 2 Ekim’de”, *Instagram* (01 Ekim 2024).

(rektifikasyon) ve bu sayede verilen tavsiyeler doğrultusunda kişinin sıkıntılarından kurtulduğu iddia edilmektedir.³¹³

- Şifa ve Dualarla Bağlantılı Yıldız ve Gezegen Etkileri: İslâmî astroloji bazı İslâmî tıbbî yaklaşımlarla da ilişkilendirilir. Yıldızların ve gezegenlerin konumlarına göre belirli duaların veya şifalı bitkilerin kullanımı önerilebilir. Örneğin, hangi günlerde belirli şifalı bitkilerin kullanılması gerektiği konusunda yıldız konumlarına dayanan bazı tavsiyeler olabilir.³¹⁴

Bu yaklaşımlar, astrolojiyi İslâmî çerçeveye oturtma girişimi olarak kabul edilir. İslâmî astrolojide, İslâm inancındaki zikir, dua vb. ibadetlerden fazlaca faydalanılmaktadır. Bu tür ibadetleri gezegenlerin ve yıldızların belirli zamanlarıyla bağdaştırarak burçlara özel harita oluşturulmaktadır. İslâmî astrolojide reenkarnasyon, falcılık gibi uygulamalardan uzak durulduğu iddia edilir. Fakat gaybî bilgi verilmesi ihmal edilmez. Kişinin doğum tarihini ve saatini bilmediği halde rektifikasyon uygulamasıyla bu bilgilere erişilmesi örnek verilebilir. Aynı zamanda ebced ve nümeroloji de sıklıkla kullanılmaktadır. Kişinin ismine özel çekmesi gereken esmalar ve ona iyi gelecek ilkeler belirlenir ve uygulanır. Bu şekilde, kişinin sıkıntısı varsa giderilmiş olur ya da dileğinin gerçekleşeceği vadedilir.³¹⁵

Bu ve benzeri inanışlar sebebiyle astroloji, İslâm inancı açısından bid'at ve hurafe kategorisinde değerlendirilebilir. Astroloji, İslâm'ın sahih kaynaklarında yeri olmayan ve bilimsel temeli bulunmayan bir inanıştır. Bu nedenle, astrolojiye inanan müminler, İslâm'ın temel prensiplerinden saparak bid'at ve hurafeye düşmüş olurlar. Müminlerin, sahih kaynaklara dayanarak inançlarını sürdürmeleri ve her türlü bid'at ve hurafeden uzak durmaları gerekmektedir.

3.4.3. Dua ve Tevekkülün İşlevsizleştirilmesine Sebep Olması

İslâm'da dua, Allah ile kul arasındaki en önemli iletişim yollarından biridir. Dua, müminin Allah'a yönelerek dileklerini, isteklerini ve şükürlerini ilettiği samimi bir yakarıştır. Astrolojinin içerisinde bulunan birtakım uygulamalar ise İslâm'daki dua ve tevekkül inanışını gereksiz kılacak etkilere sahiptir. Bu iki

³¹³ Ayhan Özçimbit, "Rektifikasyon", *Instagram* (03 Ekim 2024).

³¹⁴ Ayhan Özçimbit, "Balık Burcu Hastalıkları Ayakta Başlar", *Instagram* (14 Ağustos 2024).

³¹⁵ Ayhan Özçimbit, "İsim Ebced..", *Instagram* (04 Eylül 2024).

kavramın İslâm inancı çerçevesinde değerlendirilmesi, duanın işlevi ve astrolojinin, dua eylemini nasıl etkisiz hale getirdiği üzerine bir tartışmayı gerektirir.

Dua; nida,³¹⁶ seslenmek, çağırmak, yardım talep etmek anlamlarına gelmektedir.³¹⁷ Literatürde ise dua, kişinin acizliğini kabul etmesi ve içinde bulunduğu duruma göre Allah'tan niyazda bulunmasıdır. Allah ile insan arasında bir iletişim şekli olan dua diğer iletişim yöntemlerinden farklıdır. Çünkü dua, sonlu aciz varlık olan insan ile sonsuz, her şeye gücü yeten, her şeyi yaratan mükemmel varlık olan Allah'ın konuşmasıdır.³¹⁸ Bu iletişim aşağıdan yukarı şekilde gerçekleşmektedir. Yani “aşağıda olanın bir şeyi elde etmek için yukarıda olandan istemesi”³¹⁹ şeklinde gerçekleşen bir fiildir. Bakıldığında duanın üç anlamı vardır: Kişinin aczini kabul ederek Allah'ın tevhidini beyan etmesi, Allah'tan talepte bulunmak ve ona yakınlaşmak, son olarak ise dünya nimetlerinden nasiplenmeyi istemektir.³²⁰

İslâm dininde dua, müminin Allah'a olan bağlılığını, ihtiyaçlarını ve samimiyetini ifade etmenin en temel yollarından biridir. Dua, kişinin Rabbine olan inancını pekiştirir ve manevi bir huzur sağlar. Kur'ân-ı Kerîm'de dua, Allah'ın emirlerinden biri olarak belirtilmiştir. “*Rabbinize yalvararak ve gizlice dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.*”³²¹ Dua, müminin Allah ile olan bağıni kuvvetlendirir ve manevi destek sağlar. Dua eden kişi, Allah'ın her şeyi bilen, her şeye kadir ve her şeyi kontrol eden bir Rab olduğunu kabul eder ve ondan yardım diler. Bu bağlamda dua, müminin inancını ve teslimiyetini pekiştiren bir ibadettir. İslâm inancında dua bir fiil olmakla birlikte beraberinde tevvekkül anlayışını da getirir. Kişi Allah'tan niyazda bulunur fakat sadece dua etmekle yetinmez aynı zamanda bir işin olması için elinden gayreti de gösterir. Bunun dinî literatürdeki karşılığı ise tevekküldür. “Tevekkül”, bir kişiye güvenmek, onu kendi yerine tayin

³¹⁶ İsfahanî, “Dua”, 383.

³¹⁷ Osman Cilacı, “Dua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 9/529.

³¹⁸ Fatma Bayraktar Karahan, “Bir Kelâm Problemi Olarak. Dua-Kader İlişkisi”, *İslâmî İlimler Dergisi* 4/1-2 (2009), 276.

³¹⁹ Muhammed Ali et-Tehânevî, *Keşşâfü Istılâhâtı'l-Fünûn ve'l-Ulûm* (Beyrut: Daru'l Kutub-i İlmiyye, 2013), “Dua”, 2/309.

³²⁰ Mustafa Selim Yılmaz, *Kavram Atlası Kelâm 2* (Ankara: Gazi Kitabevi, Ağustos 2020), “Dua”, 2/201.

³²¹ el-A'râf 7/55.

etmek³²² anlamlarında kullanılmaktadır. Kur'ân'ın birçok âyetinde tevekkülden bahsedilir³²³ ve inananlar için vekil olanın yalnızca Allah (c.c.) olduğu açıkça belirtilir.³²⁴ Anlaşılacağı üzere insanların bir işi yaptıktan sonra güvenip sığınacakları tek varlık Allah'tır. Allah'tan başkasından medet ummanın İslâm dininde yeri bulunmamaktadır.

Astroloji, içinde barındırdığı ritüellerle İslâm inancındaki tevekkül anlayışını yok saymaktadır. Örneğin evlenmek isteyen biri evlilik tarihini belirleyeceği sırada bir astroloğa başvurarak astroloji haritasına (yıldız haritası) baktırır. Çiftlerin doğum tarihlerine ve burçlarına göre o yıl evlenmeleri için en uygun olan tarih belirlenir. Bu şekilde evliliklerinin daha iyi olacağına ve her şeyin yolunda gideceğine inanmaktadırlar.³²⁵ Bu örnekte kadere müdahale ve bir şeyin yolunda gitmesi için Allah'tan yardım istemek veya istişare ile en iyi vakti belirlemek yerine kişinin başka varlıklardan medet umduğu görülmektedir. Yani duanın işlevsizleşmesi ve tedbirsizlik söz konusudur. Bir başka örnek olarak astrolojide uğurlu sayılan günler ya da şifalı olduğuna inanılan taşlar verilebilir. Kişi eğer hasta ise ve şifaya ihtiyaç duyarsa önce bir hekime başvurur ve iyileşmenin yollarını arar. Bununla birlikte Allah'a dua eder ve ondan şifaya vesile olacak yolları temenni eder. Yani Allah'a tevekkül eder, elinden geleni yapar ve yalnız ona güvenir. Astroloji ise sunduğu verilerle duayı ve tevekkülü gereksiz kılarak kişiyi yanlış inanışlara sevk eder.

3.4.4. İnkârcı Akımlara Zemin Hazırlanması Meselesi

İslâm dini açısından, astrolojinin kabul edilmemesi sadece bid'at ve hurafe olarak değerlendirilmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda batıl inanışları içinde barındırması sebebiyle birtakım inkârcı akımlara kapı aralayabilmektedir.

Astroloji, bilimsel temelden yoksun bir inanış sistemi olduğundan, bilimsel olmayan yöntemlerle geleceği tahmin etmeye çalışarak, insanların bilim ve dini inançlara olan güvenini zayıflatır. İslâm, akıl ve vahiy yoluyla gerçek bilgiye

³²² İsfahani, "V-k-l", 1177.

³²³ el-Âl-i İmrân 3/ 159, en-Nisa 4/81, el-Mâide 5/11.

³²⁴ et-Tevbe 9/51.

³²⁵ Entel Feridun, "Yeni Yılda Düğün Planı Yapanlar Astrolojik Olarak Evlenmek için En Uygun Tarihi Seçmenize Yardımcı Oluyoruz", *Onedio* (03 Ekim 2023).

ulaşmayı teşvik eder. Kur’ân-ı Kerîm’de akli kullanmanın önemi vurgulanmıştır. *“Onlar ki, sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar. “Sahte tanrılara kulluk etmekten kaçınan, yüzünü ve özünü Allah’a çevirenlere müjdeler olsun! Söylenenleri dinleyip de en güzeline uyan kullarımı müjdele! İşte Allah’ın doğru yolu buldurduğu kimseler onlardır, asıl akıl iz’an sahipleri de onlardır.”*³²⁶ Âyette sahte tanrılardan kastedilen, kişinin batıl inançlarla kendisine gizli tanrılar edinebilmektedir. Örneğin, her burca iyi geldiğine inanılan taş türleri vardır. Kişiler burcuna uygun bu taşları bileklik, kolye vs. şeklinde üzerlerinde taşıyarak korunduklarına ya da şifa bulduklarına inanmaktadırlar.³²⁷ Bireyler farkında olmadan yaratıcı dışında farklı varlıklara tanrısal özellikler atfetmekte ve beklentiye girmektedirler. Astroloji inancı, bu durumun daha da normalleşmesine aracı olmaktadır.

Astrolojinin imkân sağladığı diğer akımlar ise determinizm ve fatalizmdir. Determinizm, kâinatta olup biten her hadisenin maddi ve manevi sebeplerinin zorunlu sonucunun, tüm olayların ve insan davranışlarının önceden belirlenmiş ve değiştirilemez olduğunu, sebep ve sonuç arasındaki bağın zorunluluğunu savunur.³²⁸ Fatalizm ise, insanların kaderlerinin kaçınılmaz olduğunu ve çabalarının hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini ileri sürer.³²⁹ İslâm’a göre, insanlar özgür irâdeye sahiptir ve kendi eylemleriyle kaderlerini şekillendirebilirler. Bu nedenle, astrolojinin determinizm ve fatalizm gibi inançları yayması, İslâm’ın özgür irâde ve kader anlayışına aykırıdır.

Astrolojinin İslâm açısından kabul görmemesinin temel nedeni, bireylerin Allah’tan başka güçlere ve varlıklara anlam yüklemesine kapı aralamasıdır. Bilimsel temeli bulunmayan bu inanış sistemi, bilimsel şüphecilik ve materyalist dünya görüşünü teşvik ederek dini inançlara yönelik kuşkuların artmasına neden olabilir. Bu da bireylerin yaratıcıdan uzaklaşıp batıl inançlara yönelmesini ve sahte tanrılara gizli bir şekilde bağlanmasını beraberinde getirir. Astrolojinin bu yönü,

³²⁶ ez-Zümer 39/18.

³²⁷ “Burçlara Göre Doğal Taşlar ve Özellikleri”, *Piano Jewellery* (16 Eylül 2024).

³²⁸ İlhan Kutluer, “Determinizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 9/215.

³²⁹ Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’ân Açısından Fatalizm”, *Hikmet Yurdu* 1/1 (Ocak 2008), 88-89.

İslâm'ın akla ve vahye dayalı bilgiye verdiği öneme ters düşmekte ve toplumu inkârcı akımların etkisine açık hale getirmektedir.

3.4.5. Astrolojinin Kapitalist Düzeni Desteklemesi

Kapitalizm, mal ve hizmet üretiminde özel mülkiyetin, serbest piyasanın ve rekabetin ön planda olduğu ekonomik bir sistemdir. Bu sistemde kar elde etme ve tüketim kültürü büyük bir önem taşır. Astroloji ise, insanların yaşamlarını ve kaderlerini gök cisimlerinin hareketlerine dayandırarak yorumlayan bir inanış sistemidir. Astroloji, özellikle modern toplumlarda kapitalist sistemin bir parçası haline gelmiş ve ekonomik faaliyetlerin bir unsuru olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Astroloji, tarih boyunca farklı kültürlerde çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Ancak modern toplumlarda astroloji, büyük ölçüde ticarileşmiştir. Gazete köşelerinde yer alan günlük burç yorumları, kişisel astroloji danışmanlık hizmetleri, astroloji kitapları ve online astroloji uygulamaları gibi birçok ürün ve hizmet, astrolojinin ticari bir meta haline geldiğinin göstergesidir. Bu ticarileşme süreci, astrolojinin kapitalist sistemin bir parçası haline gelmesine yol açmıştır. Örneğin Türkiye'de en çok ziyaret edilen astroloji siteleri ve ziyaretçi sayıları şu şekildedir:

- astroloji.com.tr aylık ziyaretçi sayısı 4,3 milyon
- Gazetelerin web sitelerinde astroloji bölümleri (Hürriyet, Sözcü) aylık ortalama 3 milyon
- Mynet astroloji, aylık 2,8 milyon³³⁰

Bu siteler, geniş bir kullanıcı kitlesine hitap ederek astroloji meraklılarının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Günlük burç yorumları, tarot falı ve diğer astrolojik hizmetlerle kullanıcılarına çeşitli içerikler sunarak popülerliklerini korumaktadırlar.

Kapitalist sistemde, tüketici ihtiyaçları ve arzuları sürekli olarak teşvik edilir ve bu süreçte astroloji de önemli bir rol oynar. İnsanların geleceğe dair belirsizlikleri ve merakları, astroloji ürün ve hizmetlerine olan talebi artırır. Bu

³³⁰ Web sayfalarının aylık ziyaretçi sayıları hakkında bilgi için bk. SimilarWeb Türkiye: <https://www.similarweb.com/top-websites/turkey/>.

talep, astrolojinin ticarileşmesi ve kapitalist piyasalarda önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmesine katkıda bulunur.

Kapitalist sistemde tüketim kültürü, bireylerin kimliklerini ve sosyal statülerini tükettikleri ürünler ve hizmetler üzerinden tanımlamalarını teşvik eder. Astroloji de bu tüketim kültürünün bir parçası olarak bireylerin kendilerini ve gelecekteki olayları anlamalarına yönelik çeşitli ürün ve hizmetler sunar. Astrolojiye dayalı kişisel gelişim kitapları, burç temalı takılar, dekoratif eşyalar ve hatta astrolojiye dayalı tatil paketleri gibi birçok ürün, tüketim kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Bu tüketim kültürü, bireylerin astrolojiye olan ilgisini artırarak, kapitalist piyasanın genişlemesine katkıda bulunur. İnsanlar, gelecekteki olayları ve kaderlerini anlamak için astrolojiye dayalı ürün ve hizmetlere yönelirler ve bu da astrolojinin kapitalist sistem içinde daha fazla yer bulmasına yol açar.

Kapitalist sistemin tüketim odaklı yapısı, astrolojiyi bir ticari faaliyet haline getirmiştir. Özellikle zengin ve varlıklı kişiler, gelecekteki başarılarını, yatırımlarını veya kişisel hayatlarındaki kararları yönlendirmek amacıyla astrologlara danışmaktadır. Bu danışmanlıklar, modern kapitalist ekonomide birer lüks hizmet olarak kabul edilmekte ve astronomik ücretler karşılığında sunulmaktadır.

Astrologlara başvuran kişiler, kendi statülerini ve başarılarını koruma veya artırma çabasına girmektedirler. Bu bağlamda astroloji, ekonomik anlamda bir güç aracı haline gelmekte ve toplumun üst tabakalarında bir talep yaratmaktadır. Bu durum, astrolojinin yalnızca bir inanç ya da ilgi alanı olmaktan çıkıp, kapitalist pazarlarda önemli bir gelir kaynağına dönüşmesine yol açmıştır. Zengin kesimlerin bu tür danışmanlık hizmetlerine yaptığı ödemeler, astrolojinin sermaye odaklı bir tüketim kültürüyle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu da astrolojinin kapitalist sistem içerisindeki metalaşmasını açıkça ortaya koyar. Türkiye’de bu pazardaki en ünlü ve önemli isimlerden biri olan Hande Kazanova, kurduğu bir web sitesinde danışmanlık hizmeti vermektedir. Danışmanlık ücretleri ise; bireysel danışmanlık ücreti 8000 TL, eğer kişi doğum saatini bilmiyorsa 10 000 TL, ilişki danışmanlığı 15 000 TL şeklinde belirtilmiş³³¹ ve maddi geliri yüksek kesime hitap ettiği

³³¹ Hande Kazanova, “Bireysel Danışmanlık”, *Hande Kazanova ile Astroloji* (Erişim 03 Ekim 2024).

anlaşılmaktadır. Yine ünlü astrologlardan Oğuzhan Ceyhan, danışmanlık hizmeti alan kişilerin çoğunluğunun üniversite mezunu, yabancı dil bilen hatta bu hizmeti alanların 9/10'unun beyaz yakalı olduğunu açıklamıştır.³³² Bunun yanı sıra astroloji alanında kullanılan uygulamalar da mevcuttur. Yodha Astroloji³³³ ve Nebula³³⁴ gibi uygulamalar bir milyonun üzerinde indirmesi olan ve ücretli uygulamalardır.

Astrolojinin kapitalist sistemi en kolay kullanabildiği mekân ise hiç şüphesiz medyadır. Medya, kapitalist sistemde önemli bir rol oynar ve tüketici taleplerini şekillendirir. Astroloji, medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşır ve popülerlik kazanır. Televizyon programları, dergiler, gazeteler ve internet siteleri aracılığıyla astrolojiye dayalı içerikler sunulur ve bu içerikler, insanların astrolojiye olan ilgisini artırır. Medya, astrolojinin ticarileşmesini ve kapitalist piyasalarda önemli bir yer edinmesini sağlar. Örneğin Fatih Altaylı, “Teke Tek” programında Türkiye’de oldukça tanınmış ve rağbet gören üç astrologun yorumlarını almıştır. Yılbaşı gecesi gerçekleşen programda 17 Kasım’da Çin’de ortaya çıkan Covid 19 salgınının tüm Türkiye’ye de sıçrayacağı tahmin edilmiş bunun beraberinde gelecek ekonomik, sosyal alanda yaşanabilecek olumsuzluklardan bahsedilmiştir.³³⁵ Yaklaşık 1,5 milyon izlenmesi olan videoya yapılan yorumlarda izleyiciler astrologlara olan hayranlıklarını dile getirmiş ve sanki ortada hiç olmayan durumlarla ilgili kehanette bulunulmuş sanılarak insanların astrolojiye ve bu astrologlara ilgisi daha da artmıştır. Hatta bir sonraki yıl yine aynı astrologlar çağırılarak aynı TV kanalında benzer bir yayın yapılmış ve bu sefer Covid 19 salgını ve ekonomik krizlerin ne zaman biteceği ile ilgili sorular cevaplanmıştır. İnsanların bu dönemde bir buhran içinde olmaları sebebiyle onları umutlandıracak kişilere ve onların kehânetlerine ihtiyaç duymuşlardır Astrologlar da insanların bu ihtiyaçlarına karşılık vermişlerdir.

Bilimden oldukça uzak olan bu açıklamalar, tamamen insanların ihtiyaç ve taleplerine göre oluşturulmaktadır. Bilim ve sözde bilimin farkına baktığımızda bilim insanların korelasyon temelli düşünme eğiliminde olmalarına karşın, sözde

³³² Ali Kemal Erdem, “Türk Astrolojisi Dünyada Ekol Olmak Üzere”, *Independent Türkçe* (Erişim 03 Ekim 2024).

³³³ “Yodha Astroloji”, *Google Play* (Erişim 03 Ekim 2024).

³³⁴ “Nebula”, *Google Play* (Erişim 03 Ekim 2024).

³³⁵ Habertürk TV, “İşte Herkesin Konuştuğu Fatih Altaylı’nın Müthiş 2020 Astroloji Programı! İzleyin Çok Şaşıracaksınız”, *Youtube* (02 Ocak 2020).

bilimcilerin benzerlik temelli düşünme eğiliminde olduklarını görmekteyiz. Bir bilim insanı, iki olay arasında neden-sonuç ilişkisi olup olmadığını anlamak için örneklem oluşturur ve korelasyon arar.³³⁶ Buna karşılık, sözde bilimciye, iki olay arasında ilişki kurmak için aralarındaki benzerlik yeterlidir. Astrologlar da gezegenlerin ayrılma ya da kavuşumları, tutulma tarihleri vb. bilgileri çok iyi bilmektedirler. Bu tarihlerin geçmişteki olaylar ile bağlantısını da sıkı sıkıya takip ederler. Örneğin Satürn ve Plüton gezegenleri çok uzun zaman aralıklarla bir araya gelmektedirler ve astrolojinin öngörü sitemine göre de bu tarihlerde olumlu ya da olumsuz önemli olaylar meydana gelmektedir:

- 1914-1915 Kavuşumu: Bu dönemde, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, büyük bir küresel kriz ve dönüşüm dönemidir.
- 1947 Kavuşumu: Bu kavuşum sırasında, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya düzeninin kurulması ve Soğuk Savaş'ın başlaması önemli olaylar arasında yer alır.
- 1982 Kavuşumu: Ekonomik krizler, politik değişimler ve teknolojik ilerlemeler bu dönemde öne çıkmıştır.
- 2020 Kavuşumu: Son Satürn-Plüton kavuşumu Ocak 2020'de gerçekleşti ve COVID-19 pandemisi, ekonomik krizler ve toplumsal huzursuzluklar gibi küresel olaylar yaşanmıştır.³³⁷

Görüldüğü üzere tarihte yaşanmış sayısız önemli olay vardır. Fakat burada Satürn-Plüton kavuşumlarına denk gelen tarihi olaylar ele alınmıştır. Bu sebeple bu kavuşum tekrar yaşandığında bunlara benzer önemli başka bir olayın yaşanacağı astrologlar tarafından öngörülmektedir. Oysaki tarihte yaşanan sayısız önemli olayların her birini, astroloji açısından yıl içinde gerçekleşen önemli günlere denk getirmek mümkündür desek abartmış olmayız. Çünkü tarih dediğimiz başı sonu olmayan koca bir sahnedir. Fakat astrologlar bu tarihlerdeki olayları verip benzetim yaparak insanların dikkatini çekmektedirler.

³³⁶ Gizem Orçin, “Kitlel Sığınakta Bir Mutluluk Vaadi: Günlük Astroloji Sayfaları Üzerine Bir Analiz”, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi* 9 (2021), 146.

³³⁷ Kristin Demirci, “Satürn Plüton kavuşumu 2020: Küresel reset ve sıfır yılı”, *Kristin Demirci* (21 Ağustos 2019).

Medya, astrolojiyi sadece eğlence amaçlı değil, aynı zamanda ekonomik bir faaliyet olarak da sunar. Astrolojiye dayalı reklamlar, sponsorlu içerikler ve astroloji danışmanlık hizmetlerinin tanıtımı gibi birçok unsur, medya aracılığıyla tüketicilere ulaşır ve bu da astrolojinin kapitalist sistem içinde daha fazla yer bulmasına katkıda bulunur. İslâm, ticarileşme ve tüketim kültürü konusunda dengeyi ve ahlaki değerleri ön planda tutar. İslâm’a göre ticaret helaldir, ancak dürüstlük, adalet ve ahlaki değerler çerçevesinde yürütülmelidir. Kur’ân-ı Kerîm’de ticaret ve ekonomiyle ilgili “*Ölçüyü tam yapın, eksik tartmayın.*”³³⁸ ifadesi ticarete şeffaf ve hassas olunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Astrolojinin kapitalist sistem içinde ticarileşmesi ve tüketim kültürünün bir parçası haline gelmesi, İslâm’ın bu değerleriyle çelişir. Bu âyet, astrolojinin İslâm inancıyla bağdaşmadığını ve müminlerin bu tür inanışlara prim vermemesi gerektiğini gösterir. Astrolojinin ticarileşmesi ve kapitalist sistem içinde yer bulması, müminlerin inançlarını zayıflatabilir ve onları batıl inanışlara yönlendirebilir. Bu yönelim inanan bireyin hem inancını hem de helal kazancını zarara uğratmaktadır. Astroloji alanında harcama yapmak yahut astrolojiyi kullanarak insanlar üzerinden kazanç sağlamak, İslâm’ın inanç ilkeleri ile ters düşmektedir.

3.4.6. Kader ve İrâde Hürriyeti: Astrolojinin İnsan İradesi Üzerindeki Etkisi

İrâde, Allah’ın (c.c.) sübûtî sıfatlarından. Allah (c.c.) tüm fiillerinde özgürdür ve hiçbir zorunluluk olmadan dilediğini yapmaktadır.³³⁹ Allah’ın irâdesi “külli irâde” olarak nitelenmekte, insanın yaptıklarından sorumlu olabilmesi için ona verilen irâde ise “cüz’î irâde” olarak ifade edilmektedir.³⁴⁰ İrâde konusu, kelâmî açıdan çokça tartışılmış bir konudur. Burada bizi ilgilendiren kısım, insan üzerinde etkin olan irâdenin ne olduğudur. İslâm düşüncesinde kader ve irâde konusu, özellikle kelâm alimleri arasında farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Cebrilik (determinist yaklaşımlar) insanın özgür irâdesini reddederek, insanın tüm fiillerinin Allah’ın mutlak irâdesine bağlı olduğunu savunur. Buna karşılık Kaderiyye ve Mu’tezile ekolleri, insanın irâdesinin tamamen özgür olduğunu, dolayısıyla yaptığı

³³⁸ el-En’âm 6/152.

³³⁹ Demir, “İrâde”, 1/68.

³⁴⁰ Demir, “Cüz’î İrâde”, 1/148.

fiillerden sorumlu olduğunu vurgular. Ehl-i Sünnet yaklaşımı ise, “istitâat” kavramı³⁴¹ ve “kesb” teorisi ile orta yolu benimser.³⁴² Buna göre, insanın fiilleri Allah tarafından yaratılır, ancak insan bu fiilleri kendi irâdesiyle seçer ve bu yüzden sorumluluk taşır.

İslâm’daki kader inancına baktığımızda ise Ehl-i Sünnetin görüşüne göre “Allah Teâlâ’nın tüm yaratılmışları ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi” anlamına gelmektedir. Eş’arî kelamcılar ise kaderi, “Allah’ın varlık ve olaylara ilişkin ezeli planını gerçekleştirmesi” olarak tanımlamışlardır.³⁴³ Tanımlar arasında farklılık olsa da çıkan sonuçta kader Allah’ın irâdesine bağlanmıştır. Onun dışında herhangi bir varlığın kaderi etkilediği inancı İslâm’da yer almamaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu konuda pek çok âyet bulunur: “*De ki: “Allah bize ne yazmışsa başımıza ancak o gelir, O bizim mevlâmızdır.” Müminler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.*”³⁴⁴

Astrolojiye göre, bireyin doğduğu esnadaki mevcut olan takımyıldızı, o kişinin karakteristik özelliklerini etkileyen burcu olmaktadır. Sadece gün değil doğduğu saatte yükselen burcunu belirlemektedir. Kişinin sahip olduğu burçlar, kendi irâdesi dışında ona özellik vermektedir. Öyle ki bu inanışa göre yıldızların yaratılmışların üzerinde bir irâdesi olduğundan bahsetmek mümkün görülmektedir. Astroloji gibi okültist akımlar, Allah’ın mutlak irâdesini ve kudretini sorgulayan ve insanların hayatını başka güçlerin etkisi altında gösteren düşünceleri içerir. Yıldızların ve bazı gök cisimlerinin insanın kaderini, karakterini ve geleceğini etkilediğini veya bu durumlar hakkında bilgi verdiğini kabul etmek Allah’ın mutlak kudretini ve irâdesini gölgede bırakır. Bu, tevhid ilkesine aykırıdır. Yalnızca Allah’ın irâdesi değil insana verilmiş olan cüz-i irâde ve sorumluluk da ortadan kalkmaktadır. İnsan, bir irâdeye sahiptir. Bu irâdeyle de yaptıklarından sorumlu tutulmaktadır. Kişinin kendi irâdesiyle yaptıklarının sonucu aynı zamanda kişinin imtihanıdır. Astroloji, kişideki sorumluluğu ve onun fiillerinin sonucunu gök

³⁴¹ Nûreddin es-Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, çev. Bekir Toplaoglu (İstanbul: İFAV, 2020), 123.

³⁴² Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, 131.

³⁴³ Toplaoglu- Çelebi, “Kader”, 189.

³⁴⁴ et-Tevbe 9/51.

cisimlerine yükleyerek insan irâdesi ve imtihan gerçeğini de örtmekte, onun yaratılma ve yaşama anlamını boşa çıkarmaktadır.

3.4.7. Kehanet ve Gayb

“Kehânet” kesin bir bilgiye dayanmadan geçmiş ya da gelecekle ilgili gizli olan şeyler hakkında bilgi verme anlamında kullanılan tabirdir.³⁴⁵ Gayptan haber vererek kehânette bulunan kişiye ise “kâhin” denir. Râğıb el-İsfehânî kâhini, geçmiş hakkında bilgi veren kişi olarak nitelemiş; gelecek hakkında bilgi veren kişi için ise “arrâf” tabirini kullanmaktadır.³⁴⁶ Genel kullanımına bakıldığında kâhin, hem geçmiş hem de gelecek hakkında bilgi veren kişiyi ifade etmektedir.

Kâhinin kehanette bulunma şekilleri vardır. Bunlar; tabii ve sunî kehanet türleridir. “Tabii kehanet” Kâhinin özel yetenekleriyle meditasyon vb. yollarla transa geçerek gaybî varlıklarla iletişime geçmesi ve kehânette bulunmasıdır (örn. ruhlarla ya da ölümlerle iletişim). “Sunî kehanet” ise tabii kehanetteki gibi doğal yolla doğrudan değil çeşitli varlık ve nesnelerle kehânette bulunma türüdür. Hayvanların iç organlarına, kuşların uçuş şekli ve seslerine, gök cisimlerinin hareketlerine bakarak kehânette bulunma şekilleri sunî kehanete örnek verilebilir.³⁴⁷

Kâhinin tanımı geniş bir alanı içine almakta ve okültist eğilimlerin birçoğu ile ilişkili olduğu görülmektedir. Okültizm içerisinde olan simya, büyü, fal, nümeroloji yöntemlerini kullanan kişiler kâhin olarak isimlendirilmektedirler. Büyücülerin ve falcıların hayvanların iç organlarına bakarak ritüeller gerçekleştirmesi, astrologların gök cisimlerinin hareketlerini yorumlayarak gayptan haber vermesi, spiritüalist ya da teosofistlerin ruhlarla iletişim kurarak trans hali yaşaması ve onlardan bilgi almaları kâhinliğin alanına girmektedir.³⁴⁸

İbn Haldûn kâhinlerin nefislerinin şeytânî güçler vasıtasıyla gaybî bilgi elde edebileceklerini söylemiş ve onların nefislerini güçlerine göre üçe ayırmıştır. Birincisi; bir vasıta olmaksızın varlık üzerinde etki kurma, ikincisi; yıldızlar

³⁴⁵ Yılmaz, “Kehânet”, 2/213.

³⁴⁶ İsfahânî, “k-h-n” 940.

³⁴⁷ Ömer Faruk Harman, “Kâhin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24/170.

³⁴⁸ Alparslan Salt- Cem Çobanlı, “Kehanet”, *Dharma Ansiklopedi* (İstanbul: Dharma Yayınları, 2001), 197.

vasıtasıyla ya da sayıların özellikleriyle bir varlığa etki etme, üçüncüsü ise tasavvur ve hayal güçleri üzerinde etkili olmaktır. İbn Haldûn’a göre bu tür kehânetler, kişinin ibadetlerinin ve kulluk fiillerinin yıldızlara, ulvî âlemlere ve şeytanlara yani Allah’ın dışındaki varlıklara kaymasına neden olduğu gerekçesiyle kâfirlik sayılmıştır.³⁴⁹

Nihayetinde kehânet kavramının “gayb” ile doğrudan ilişkisi olduğu görülmektedir. Kehânette bulunan kâhinlerin işi, gayptan haber vermektir. Tezimizin ilgili kısımlarında gaybın tanımını ve kimlerin gaybî bilgiye sahip olabileceğini detaylı bir şekilde işlemiştik. Okültist eğilimlerin birçoğu gibi astroloji de bir falcılık ve kehanet türüdür.³⁵⁰ Aynı zamanda kâhin sayılabilecek astrologlar, gökcisimleri vasıtasıyla mutlak gayb alanına müdahale etmeye bu alandan bilgi almaya çalışan kişilerdir. Tüm bunlara bakıldığında İslâm’ın tevhid ilkesine aykırılığı ve nübüvvete alternatif olma tehlikesi³⁵¹ sebepleriyle kehânetin İslâm inancında yasaklandığı aşikârdır.³⁵²

³⁴⁹ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 2/713.

³⁵⁰ Gilbert- Pingree, “Astrology” (03 Temmuz 2024).

³⁵¹ “*Rasûlüm! Sen öğüt vermeye devam et. Şunu bil ki sen, Rab-binin nimeti sâyesinde ne bir kâhinsin ne de bir deli!*” et-Tûr 52/29. O, bir kâhin sözü de değildir. Fakat ne de az düşünüp ders alıyorsunuz?” el-Hâkka 69/42.

³⁵² İlyas Çelebi, “Kâhin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24/172.

SONUÇ

İnsan, yaratılışı gereği meraklı bir tabiata sahiptir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren bireyler ya da toplumlar, içinde barındırdıkları merak duygusu ile duyularla algılanamayan, gizli olanı araştırmış ve ona ulaşmak için çabalamıştır. İnanç sistemlerini de bu çaba üzere geliştirdiklerini söylemek mümkündür.

İlk dönem filozof ve bilim insanlarının, evren anlayışı ve birtakım görüşleri sebebiyle dünya merkezli evren düşüncesi hâkim olmuş, birtakım inançlar da bu eksende şekillenmiştir. Evrenin merkezine dünyayı yerleştiren bu anlayışa göre gökyüzü, ulaşılamayan ve kutsal atfedilen bir yer olmuştur. Bu durumdan ötürü insanlar, merakını gökyüzüne çevirmiş ve onu araştırmaya başlamışlardır. Böylelikle gök cisimleri ile ilgili bilgiler edinilmeye başlanmış astronomi, astroloji gibi ilimlerin de zemini oluşmuştur. Tarihin ilk dönemlerinde iki boyutlu olarak algılanan gökyüzünde bulunan yıldız ve diğer gök cisimlerinin aynı zeminde yan yana olduğu düşünülerek oluşturdukları şekillere de anlamlar yüklenmiştir. Astrolojinin temelini oluşturan bu görüş, zamanla sistemleşmiş ve onunla ilgilenen insanlar; gayptan haber veren, geleceği gören, bireyin kaderini ve karakterini bilen kişiler olarak değer görmeye başlamışlardır. Bu kişiler büyücü, falcı, simyacı, kâhin, mistik, gnostik, spiritüalist ya da astrolog olarak anılmışlardır.

Astroloji, kadim kültürlerde ortaya çıkmış eski bir inanıştır. Keldânîler yıldızla tapan bir topluluk olup ve Hz. İbrahim onlara peygamber olarak gönderilmiştir. Babilliler, yıldızları tanrı olarak görmekte ve tüm evreni ve yaratılanları onların yönettiğine inanmakta idiler. Çin, Yunan, Roma Mısır medeniyetlerinde de astroloji büyük bir öneme sahipti. Yöneticiler önemli kararlar alırken, sefere yahut savaşa çıkacakları zamanlarda astrolog, kâhin ya da medyumlara başvururlar, yıldız haritalarından çıkan sonuca uygun davranırlardı. Sadece yöneticiler değil halktan insanlarda gün içerisindeki yapacakları işlerde, hatta hastalandıklarında uygulayacakları tedavilerinde, alacakları kararlarda astroloji haritalarına baktırırlardı. Birçok astrolog, tıbbın babası sayılan Hipokrat'a atfedilen "astroloji bilmeyen hekimlik yapamaz" sözünü sıklıkla dile getirerek her alanda olduğu gibi sağlık için de astrolojinin gerekliliğini iddia etmişlerdir.

İnsanlar kendi inançları içerisinde farkında olmadan diğer bazı inançları da taşımaktadırlar. Astroloji, bu inançlardan biridir. Astrolojinin sözde bilim ya da kadim tarihte bir inanç sistemi olduğundan habersiz birçok kişi bu alana ilgi göstermektedir. İnsanların astroloji ve diğer okült eğilimlere yönelmesinin birçok nedeni vardır. Bu nedenler kendi inançları hakkındaki bilgilerin eksik olması, bir grup içinde var olma isteği, gayptan haber alabilme arzusu, geleceği öğrenme, arkadaşlık ya da özel ilişkilerinde başkaları ile uyumunu öğrenme, burcunun özelliklerinin kendinde bulunmamasına rağmen ona iyi hissettirdiği için bu karaktere sahip olduğunu iddia etmesi gibi davranışlardır.

Astroloji, herhangi bir toplumun dinî hayatıyla sınırlı kalmamış farklı dinlerle de iç içe yaşamıştır. Toplumların diğer toplumlarla etkileşim kurması ile mevcut dinler içerisinde de boy göstermiştir. Gelecek hakkında bilgi verme, kaderin şifresini çözme, karakter analizi yapma gibi özellikleri insanların dikkatini çekmiş ve astrolojiye yönelmesini sağlamıştır. Astroloji için oldukça önemli bir isim olan Batlamyus, astronomi, astroloji, coğrafya, matematik alanlarında önemli eserler kaleme almış bir bilim insanıdır. Buradan anlaşılacağı üzere eski çağlarda, günümüz teknoloji ve bilimsel ilerlemeler sebebiyle sözde bilim (pseudoscience) olarak bilinen yöntemler ile bilim iç içeydi. Örneğin astronomi- astroloji, simyа-kimya ilimlerinin ayrımı henüz yapılmamıştı. Fakat bilimsel gelişmeler ve teknolojinin ilerlemesi gibi sebepler bu alanları birbirinden ayırmıştır. Bu bağlamda astronominin bilimin içinde varlığını devam ettiğini ancak astrolojinin bilime aykırı birçok yöntem ve uygulamalara müdahil olduğunu söylemek mümkündür.

Astroloji Yahudilikte Kabala, Hristiyanlıkta oluşan mistik gruplar içerisinde de var olmayı başarmıştır. İslâm düşünürlerinden de astroloji alanında eserler kaleme alan ve bu ilmi İslâm inancı açısından değerlendirenler olmuştur. Bilimsel araştırmalar neticesinde astroloji, astronomi ile yollarını ayırmış ve astrolojinin, beslenmiş olduğu verilerini güncellenmediği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple takım yıldızlarının tarihleri, farklı olmasına rağmen astrologlar, eski tarihleri baz alarak yorum ve çıkarımlarda bulunmaya devam etmektedirler. Örneğin, Dünya'nın görüş alanına giren yeni takımyıldızı (yılancı burcu) astrologlar tarafından yok sayılmaktadır. Astrolojinin bilimden uzak olması ile birlikte; gayptan haber vermesi, gök cisimlerinde irâde gücünün olduğunu, kişinin

kaderinin ve karakterinin yıldız şekillerine ve hareketlerine bağı olduğunu iddia etmesi gibi sebepler bu konunun itikadî açıdan ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Astrolojinin İslâm toplumlarında belirli dönemlerde ve coğrafyalarda astronomi ile ilişkilendirilerek kabul gördüğü ancak bu kabulün her zaman sınırlı ve tartışmalı olduğu görülmektedir. Kur'ân âyetlerinde ve hadis kaynaklarında gayb kavramı, yalnızca Allah'ın bilebileceği bir bilgi olarak tanımlanmış ve bu nedenle insan eliyle yapılan tahminler ve kehanetler genellikle reddedilmiştir. Ancak, bazı İslâm filozofları ve din adamları, astrolojinin doğa bilimleri ile olan bağlantısını ve insan üzerindeki psikolojik etkilerini kabul ederek, astrolojinin belirli yönlerini benimsemişlerdir. Müslüman topluma baktığımızda dinî yaşantıya sahip olsun ya da olmasın birçok kişinin astroloji ile uğraştığı ve burçlarla ilgili bazı konuları gündeme getirdikleri gözlemlenmiştir. Bazı kişilerin, İslâm'a birçok aykırı yönünün bulunmasına rağmen astrolojinin kabul görmesi düşündürücü bir durumdur. Bunun sebepleri arasında Allah'ın gök cisimlerini boşa yaratmadığı fikrinden hareketle, gelecek hakkında bilgi vermesi yanlış olsa da karaktere etki etmesinin mümkün olduğunu düşünceleri, Kur'ân'da geçen burç kavramının astrolojideki burç kavramı ile aynı anlamda olduğu yanılgısı, bazı kişilerin din istismarı yaparak Kur'ân'dan birtakım alıntılar yaparak gaybî bilgi verme gücüne sahip olduklarını öne sürmeleri vb. sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Tezimizin amacı da söz konusu bu meseleyi gayb tasavvuru açısından ele alarak açıklığa kavuşturmaktır. Genel manada bakıldığında gaybın, mutlak ve izâfî olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. İslâm düşünürleri farklı şekilde tanımlamalar yapsalar dahi mutlak gaybın yalnızca Allah'ın bilgisinde olduğunu peygamberler dâhil olmak üzere hiçbir yaratılanın bu alana müdahale edemediğini ittifakla kabul etmektedirler. Astroloji ve diğer okült eğilimlerdeki problem tam olarak burada karşımıza çıkmaktadır. Astrolojinin günümüzde fal amacı ile kullanıldığı ortadadır. Bugün Amerika'da 5 milyon kişi güne astroloji falına baktırarak başlamaktadır. Ülkemizde de durum farklı değildir. Ünlü astrologların sosyal medya sayfaları mobil uygulamaları oldukça rağbet görmektedir. Zengin, kültürlü olduğu iddia edilen, okumuş diye adlandırılan kesim dâhi astrologlara ciddi ücretler ödeyerek kendilerini garantiye almaya çalışmaktadırlar. Çünkü gelecek kaygısı, bilinmeyen durumlar yani gaybî alanın kişinin tek elinde olmaması tedirginlik yaratmakta ve bireylerin bu alana hâkim olduğunu iddia eden kişilere

yani astrologlara yönelmelerine sebep olmaktadır. Danışmanlık hizmeti almayanlar ise gazetelerdeki burç köşelerini ve bazı uygulamaları takip ettikleri görülmektedir. Sadece gayptan haber alma olarak değil kişilik analizi, karakter uyumu, ilişki durumu vb. sebeplerle de astrolojik haritaya başvurulmaktadır. Bu bağlamda, çalışmamız astrolojinin, Müslüman toplumlarındaki bazı entelektüel ve dini figürler tarafından, gayb tasavvurunun bir parçası olmakla birlikte insan davranışlarını ve doğa olaylarını açıklama aracı olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Yani sadece gaybî bilgi elde etme değil başka varlıkların irâde gücünün olduğunu iddia ederek kadere müdahale, dua ya da çalışıp tevekkül etme yerine uğurlu gün ya da uğurlu cisimlerden medet umarak kolayca kaçma ve kişinin kendini garanti altına alması amaçları mevcuttur.

İslâm âlimleri, gayb konusunu detaylı bir şekilde ele almış ve onun kısımlarını Kur'ân ve hadis kaynaklarını temel alarak sınırlarıyla birlikte belirlemişlerdir. Yukarıda belirtildiği üzere mutlak gaybın sadece Allah'ın bildirmesiyle bilinebileceği üzerinde ittifak edilmiştir. Astroloji de bu bağlamda tartışılan bir konu olması hasebiyle astrolojinin meşruiyeti de yine âlimlerimiz tarafından ele alınmıştır. Astrolojiye olumsuz bakan İslâm âlimleri, gayb, tevhid, Allah'ın irâdesi, kader ve mantık ilmine ve İslâm itikadına aykırılığı açısından konuyu değerlendirmişlerdir. Olumlu bakan İslâm düşünürlerinin ise bir kısmı gaybî bilgi vermeksizin astrolojiyi astronomiyle de ilişkilendirerek kabul etmiş bir kısmı ise yıldızlardan bilgi almanın ve burçların etkisinin mutlak gayb değil izâfî gayb alanında ele aldıkları anlaşılmaktadır. Astrolojinin, İslâm'ın temel öğretileri ile uyumsuz olan yönleri ise tüm âlimler tarafından açıkça reddedilmiştir. Genel bir çıkarım yapmak gerekirse üç farklı görüşten bahsetmek mümkündür; astrolojinin İslâm inancına aykırı olduğunu savunanlar (Fârâbî, Gazzâlî), astrolojiyi, gaybî bilgi vermeksizin kabul edenler (İbn Arâbî), astrolojiyi tüm yönleriyle kabul edenler (İhvân-ı Safâ, Kindî).

Astroloji bir bütün olarak ele alındığında bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmek geçerli olmamaktadır. Aynı zamanda astrolojinin kullanımına baktığımızda onu izâfî gayb kapsamında değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü izâfî gayb, mutlak gayb alanını hiçbir zaman zorlamaz. İzâfî gayb, bir kimsenin meşru yöntemlerle bir konu hakkında bilgi sahibi olabildiği alandır. Bu meşru yöntemlerin

de dinî ve mantıksal bir dayanağı olması gerekmektedir. Astrolojinin gaybî bilgi vermesinin ise günümüz bilimsel verileri ve dinî kaynaklar açısından bu temellere dayanmadığı aşikârdır.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, İslâm dünyasında astrolojinin popüler kültürdeki yerinin ve etkisinin, dinî metinlerin ve resmî dinî otoritelerin sert eleştirilerine rağmen, zaman zaman güçlü bir şekilde devam etmiş olmasıdır. Bu durum, astrolojinin halk arasında köklü bir geçmişe sahip olmasından ve toplumsal değişimlere adapte olma yeteneğinden kaynaklanmaktadır.

Müslüman topluma bakıldığında, astrolojinin kabul görmesi için “İslâmî astroloji” adında bir astroloji türü oluşturulduğu görülmektedir. Birçok insan için gelir kaynağı olan astroloji, İslâm inancı içinde tutunabilmek adına bu şekilde varlığını sürdürmektedir. İslâmî astrolog olarak kendini tanıtan bu kişiler, danışanı oldukları bireylere kısa yoldan amaç ve isteklerine ulaşmayı vadetmektedirler. Bunun için de İslâm inancı içerisinde var olduğunu iddia ettikleri uygulamaları kullanmaktadırlar. Bu ise İslâm dininde zorunlu olan birtakım ibadetlerin çok da önemli değilmiş gibi anlaşılarak değersizleşmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda İslâmî olmasa da diğer astrolog ya da manevi danışman olarak kendini isimlendiren şahıslar; dini tamamen gereksiz göstererek doğadaki varlıklara pozitif enerji göndererek, ruhlarla iletişim kurarak, içindeki gücü kullanarak, melek terapisi yöntemi, meditasyon, yoga gibi uygulamalar yahut tılsımlı maddeler (kolye, bileklik, taş vb.), aracılığı ile isteklerini yerine getirebileceklerini vadetmekte ve ücret karşılığı bunun satışını yapmaktadırlar. Kapitalist sisteme ayak uyduran bu şahısların en çok var oldukları ortam sosyal medyadır. Instagram, Facebook, YouTube gibi sosyal mecraları bunun yanında TV kanalları, gazete köşeleri gibi iletişim araçlarını aktif biçimde kullanmaktadırlar.

Sonuç olarak astroloji ve ilintili olduğu diğer okült yöntemleri uygulayan kişiler farkında olmaksızın gayba yönelik iddiaları ile İslâm akaidindeki gayb inancına aykırı işler yapmaktadırlar. Kişi, dileğini çalışarak, emek vererek ve nihayetinde de dua ederek Allah’tan istemek yerine farklı yöntem ya da maddelerle elde etmeye çalışmaktadır. Allah’tan başkalarını her şeyi irâde eden veya her şeyi bilen ve geleceğe yön veren konumunda görmek ise tevhid inancına aykırı görülmektedir. Öncelikle çalışmayı, duayı, tevekkülü ve ibadetleri sonrasında ise

yaratıcıyı işlevsizleştiren bu sistem en nihâyetinde inkârcı akımlara kapı aralamakta kişiyi inançsızlığa sürüklemektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulcebbar, Kâdî. *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*. çev. İlyas Çelebi. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Acı, Ahmet. *Farabi ve İbn Sina'nın Astroloji Reddiyeleri*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Adams, Evangeline. *Yıldızını Söyle Kaderini Öğren*. çev. Hasan Basri Semerci. İstanbul: Nebioğlu, 1977.
- Akın, Murat. "Hz. Peygamber'in Toplumuna İlk Davet Mesajı: Tevhid". *Çeşitli Yönleriyle Hz. Muhammed*, 65-73.
- Alalu, Suzan vd. *Yahudilikte Kavram ve Değerler*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2. Basım., 2001.
- Albayrak, Halis. "Kur'an'da Gayb Kelimesi Üzerine Kronolojik Bir Okuma". *Kur'an ve Gayb*. 320. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015.
- Albayrak, Halis. *Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi*. İstanbul: Şule Yayınları, 2. Basım, 1996.
- Albayrak, Kadir. "Keldaniler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/207-210. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.
- Altıntaş, Ramazan. *Gençler İnançtan Soruyor*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5. Basım, 2022.
- Arslan, Arif. *Büyük, Fal ve Kehanet*. İstanbul: Nesil Yayınları, Nesil Matbaacılık., 2002.
- Aydın, Cengiz- Aydın, Gülseren. "Batlamyus". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/196-199. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Aydın, Hasan. "Kozmolojik Temelleri Işığında İhvân Es-Safâ'da Astroloji ve Astrolojinin Meşruluğu Sorunu". *Kelam Araştırmaları Dergisi (KADER)* 9/1 (2011), 179-198.
- Aygan, Fadıl. "Ebu'l Hasan el-Eş'arî'de Bilgi Teorisi". *İmam Eş'arî ve Görüşleri*. 1/672. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Baki, Süleyman. *Manastırlı İsmail Hakkı ve Telhîsu'l Kelam Eseri*. İstanbul: Logos-A, 2006.
- Başdemir, Hasan Yücel. "Ezoterik Grupların Epistemolojisi". *Liberal Düşünce Dergisi* 83 (Eylül 2016), 75-90.
- Bayam, İbrahim. *Son Dönem Osmanlı Kelamcılarının Mucize Anlayışı*. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 1. Basım, 2018.

- Bayrakçeken vd., Samih. “Kimyanın Doğası ve Öğretimi”. program adı: 2. Ulusal Kimya Eğitimi Kongresi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 05 Temmuz 2011.
https://www.researchgate.net/profile/Suat-Celik/publication/267427073_KIMYANIN_DOGASI_VE_OGRETIMI/links/546e13ba0cf2bc99c21519f0/KIMYANIN-DOGASI-VE-OeGRETIMI.pdf
- Blavatsky, Helena Petrovna. *Nasıl Teozofist Olunur? Teozofinin ve Okültizmin Bilgeliğı*. çev. Şehmus Ay. Antalya: Zuzu Kitap, Bizim Büro Matbaa., 2021.
- Blavatsky, Helena Petrovna. *Teosofi Nedir?* çev. Kübra Kavasınay. İstanbul: Ganzer Kitap, 1. Basım, 2021.
- Boydaş, Okan. “Ezoterizm, Mu Uygarlığı ve Mu Kozmogonik Diyagramı”. *Asya’dan Avrupa’ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (Ekim 2017), 59-65.
- Braha, James. *Astrolojinin Öngörü Sistemleri*. çev. Oya Vulaş. İstanbul: Barış İlhan Yayınevi, 2. Basım, 2022.
- Buhari, Muhammed b. İsmail el-. “Hz. Peygamber’in Mucizeleri ve Delilleri”. *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*. 15 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Burckhardt, Titus. *Muhyiddin İbn Arabi’nin Mistik Astrolojisi*. çev. Mehmed Temelli. Ankara: Verka Yayınları, 3. Basım, 2022.
- Candan, Ergun. *Gizli Sırlar Öğretisi*. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları, 21. Basım, 2017.
- Cevizci, Ahmet. *Ezoterik*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 7. Basım., Nisan 2010.
- Ceyhan, Semih. “Vecd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/583-584. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Cilacı, Osman. “Dua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/529-530. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- ağrııcı, Mustafa. “Fitne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/156-159. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- elakıl, Ömer. *Kur’an-ı Kerim’in Mucize Sırları*. İstanbul: Düş Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Çelebi, İlyas. “Fiten ve Melâhim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/149-153. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Çelebi, İlyas. “Gayb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/404-409. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Çelebi, İlyas. “İnsan ve Gayb İlişkisi”. *İnsan ve Gayb*. 320. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015.

- Çelebi, İlyas. *İslâm İnancında Gayb Âlemi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1.Basım, 2007.
- Çelebi, İlyas. “Kâhin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/171-172. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Çelebi, İlyas. “Yıldıznâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/545-547. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Çinpolat, Salih. *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 1.Basım, 2020.
- Dell, Christopher. *Okült, Cadılık ve Büyü Resimli Tarih*. çev. Begüm Kovulmaz - Şeyda Öztürk. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Promat Basım Yayın., 2021.
- Demir, Osman. *Kavram Atlası Kelam 1. 2 Cilt*. Ankara: Gazi Kitabevi, Ağustos 2020.
- Demirci, Kristin. “Satürn Plüton kavuşumu 2020: Küresel reset ve sıfır yılı”. *Kristin Demirci*. 21 Ağustos 2019. <https://www.kristindemirci.com/yazilar/saturn-pluton-kavusumu-2020-kuresel-reset-ve-sifir-yili/>
- Demirci, Kürşat. “Burç”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6/421-422. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. “Bid’at”. *Hadislerle İslam*. 6 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Doering-Manteuffel, Sabine. *Okültizm: Gizli Öğretiler, İnanışlar ve Büyüler*. çev. Simin Kuzucu Şahin. İstanbul: Runik Kitap, Eylül 2021-1. Basım., 2021.
- Doko, Enis. *Bilimsel Gizemler ve Yalanlar*. İstanbul: Destek Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Doko, Enis - Bulgen, Mehmet. *Güncel Kelam Tartışmaları- II*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2022.
- Döşer, Öner. *Alimlerin Astrolojisi*. İstanbul: Astroart Astroloji Okulu Yayınları, 3. Basım., 2021.
- Döşer, Öner. *Astrolojide Temel Kavramlar*. İstanbul: Astroart Astroloji Okulu Yayınları, 17. Basım, 2023.
- Döşer, Öner. “Hz. İdris (a.s) Astroloji İlmi Onunla Başlar”. *Youtube*. 23 Ocak 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=y2DBDVyBvQ0>
- Duman, Zeki - Altundağ, Mustafa. “Hurûf-ı Mukattaa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/401-408. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

- Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-, Buhârî. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*. çev. Ahmed Naim. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 6. Basım, 1980.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî. *Sünen-i Ebû Dâvud: Âhir Zaman Hadisleri*. çev. Ahmet Necati Yeniel - Hüseyin Kayapınar. İstanbul: Şamil Yayınları, 2014.
- Eliade, Mircea. *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*. çev. Cem Soydemir. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Entel Feridun. “Yeni Yılda Düğün Planı Yapanlar Astrolojik Olarak Evlenmek için En Uygun Tarihi Seçmenize Yardımcı Oluyoruz”. *Onedio*. 03 Ekim 2023. Erişim 03 Ağustos 2024. <https://onedio.com/haber/yeni-yilda-dugun-planı-yapanlar-astrolojik-olarak-evlenmek-icin-en-uygun-tarihi-secmenize-yardimci-oluyoruz-1176444>
- Erbaş, Burcu. “Astrolojide 4 Element: Hava, Su, Toprak, Ateş Elementlerinin Özellikleri ve Uyumu”. *Livetobloom*. 15 Mart 2024. <https://livetobloom.com/astrolojide-4-element/>
- Erdem, Ali Kemal. “Türk Astrolojisi Dünyada Ekol Olmak Üzere”. *Independent Türkçe*. Erişim 03 Ekim 2024. <https://www.indyturk.com/node/114006/haber/%E2%80%9C%C3%BCrk-astrolojisi-d%C3%BCnyada-ekol-olmak-%C3%BCzere-sevgilisi-i%C3%A7in-astrolo%C4%9Fa-giden-de-var>
- Erzurûmî, İbrahim Hakkı. *Marifetname*. İstanbul: İpek Yayın Dağıtım A.Ş., 1. Basım, 2003.
- Eşarî, Ebu'l-Hasan el-. *El-İbane an Usulî'd-Diyâne*. çev. Mehmet Kubat. İstanbul: İşrak Yayınları, 1. Basım, 2008.
- Fârâbî, Ebû Nasr Muhammed bin Muhammed el-. *İlimlerin Sayımı (İhsâi'l-Ulum)*. çev. Cevher Caduk. İstanbul: Kurtuba Kitap, 1. Basım, 2016.
- Fehd, Tefvik. “İlm-i Ahkâm-ı Nücum”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/124-126. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Fehd, Tefvik. “İlm-i Felek”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/126-129. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Frankl, Viktor Emil. *İnsanın Anlam Arayışı*. çev. Selçuk Budak. İstanbul: Okuyanüs Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Gazzali, Ebû Hâmid el-. *İhyau Ulumi'd-Din Tercümesi*. çev. Ahmed Serdaroğlu. 8 Cilt. İstanbul: Kampanya Kitapları, 2016.
- Gedes, Sheila. *Astroloji, Yıldızlar ve Geleceğiniz*. çev. Gülten Suveren. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1. Basım, 1978.

- Gilbert, Robert Andrew - Pingree, David E. "Astrology". Sözlük. *Britannica*. 03 Temmuz 2024. <https://www.britannica.com/topic/astrology>
- Gülverdi, Selim. *İmam Mâtürîdî'ye Göre Gayb Meselesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Habertürk TV. "İşte Herkesin Konuştuğu Fatih Altaylı'nın Müthiş 2020 Astroloji Programı! İzleyin Çok Şaşıracaksınız". *Youtube*. 02 Ocak 2020. https://www.youtube.com/watch?v=e8m9i3yKb_k
- Hairlight, David. *Bilim Tarihi*. İstanbul: Ezra Yayıncılık, 2017.
- Hanbel, İmam Ahmed b. *Müsned*. çev. Hüseyin Yıldız vd. 20 Cilt. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 1. Basım, 2014.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Dünya İnançları Sözlüğü*. İstanbul, Remzi Kitabevi., Eylül 2010.
- Hanife, İmâm-ı Âzam Ebu. "El-Âlim ve'l-Müteallim". çev. Mustafa Öz. *İmâm-ı Âzam'ın Beş Eseri*. 69. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 14. Basım, 2018.
- Harman, Ömer Faruk. "İdrîs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21/478-480. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. "Kâhin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/170-171. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Harman, Vezir. "Resûl ve Nebi Kavramları Çerçevesinde Peygamberliğin Dindeki Yeri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 45-78.
- Harputî, Abdullatif el-. *Tenkîhu'l Kelam fî Akâid-i Ehli'l İslam*. çev. İbrahim Özdemir. Elazığ: Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, 2000.
- Hatipoğlu, Mehmed Said. *Hız. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy Gaybi Hadisler Meselesi*. Ankara: Otto Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Heinz, Amette von - Kur, Frieder. "Gizli Bilimler Ansiklopedisi". (Engin Ofset). 400. İstanbul: Omega Yayınları, 2000.
- Hilmi, Şehbenderzâde Fîlibeli Ahmed. *İslam Tarihi*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2. Basım, 2009.
- İsfahanî, Rağîb el-. *Müfredat*. İstanbul: Çıra Yayınları, 3. Basım, Aralık 2012.
- İşık, Emin. "Burûc Suresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/462-463. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- İşınsu, Tuğçe. "Beklenen Büyük Güneş Tutulması 2 Ekim'de". *Instagram*. 01 Ekim 2024.

<https://www.instagram.com/p/DA1l0YtRni/?igsh=NDlxMGd6OHc1MDRx>

İbn Arabî, Muhyiddin. *Mevaki'un Nucum (Yıldızların Mevkii)*. çev. Abdullah Taha Feraizoğlu. İstanbul: Kitsan Yayınları, 1. Basım, 2015.

İbn Manzûr. Beyrut ts, 1990.

İbn-i Haldûn, Abdurrahman bin Muhammed. *Mukaddime*. çev. Halil Kendir. 2 Cilt. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, 2004.

İhvân-ı Safâ. *İhvân-ı Safâ Risâleleri*. çev. Ali Durusoy vd. 5 Cilt. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2012.

Karacabey, Salih. “Hadisler Çerçevesinde Mugayyebât-ı Hamse Meselesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (1994), 19.

Karadaş, Çağfer (ed.). *İnanç Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2019.

Karagöz vd., İsmail. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2015.

Karahan, Fatma Bayraktar. “Bir Kelam Problemi Olarak. Dua-Kader İlişkisi”. *İslâmî İlimler Dergisi* 4/1-2 (2009), 275-294.

Karaman vd., Hayrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 6 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2020.

Astroloji ve Yıldız Bilimi. çev. Karizma Yayınları. İstanbul: Karizma Yayınları, 3. Basım, 2003.

Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur'an Açısından Fatalizm”. *Hikmet Yurdu* 1/1 (Ocak 2008), 87-107.

Kaya, Mahmut. *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*. İstanbul: Klasik Yayınları, 10. Basım, 2017.

Kaya, Seyfettin. *Orta Çağ İslâm Dünyasında Astronomi, Astroloji ve Gözlemeleri*. İstanbul: Selenge Yayınları, 1. Basım, 2021.

Kazanova, Hande. “Bireysel Danışmanlık”. *Hade Kazanova ile Astroloji*. Erişim 03 Ekim 2024. <https://www.handekazanova.com/bana-danis/bireysel-danismanlik/>

Kılıç, Mahmud Erol. “Hermes”. *Temel İslam Ansiklopedisi*. 17/228-233. İstanbul: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 1998.

Kindî, Ebu Yusuf Yakub b. İshak b. es-Sabbah el-. *Felsefî Risaleler*. çev. Mahmut Kaya. İstanbul: Klasik, 1. Basım, 2015.

- Koç Aydın, Ayten. “Simya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/218-220. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Köse, Ali - Ayten, Ali. “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3 (2009), 45-70.
- Kuşcu, Emir. “Gnostik Bilginin Varoluşçu Yorumu”. *İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 7/1-4 (2010), 163-185.
- Kutluer, İlhan. “Determinizm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/215-220. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr el-. *Kitâbü't-Tevhid*. çev. Bekir Toplaoğlu. Ankara: İSAM Yayınları, 10. Basım, 2017.
- Mâtürîdî, Ebu Mansûr el-. “Te’vilâtü'l-Kur’ân Tercümesi”. *Zuhurf Suresi* (Alfabe Basın Yayın). ed. Bekir Toplaoğlu. 13/470. İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları, uabt 2019.
- Meral, Yasin. “İbn Meymun’un Astrolojiye Dair Görüşleri”. *İslâmi Araştırmalar Dergisi* 3/33 (ts.), 734-747.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin. *Sahih-i Müslim Muhtasarı*. çev. Hanifi Akın. Karınca & Polen Yayınları, Ravza Matbaacılık., 2018.
- Oral, Osman. “Mâtürîdî’ye Göre Gayba İman”. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2021), 59-78.
- Orçin, Gizem. “Kitlel Sığınakta Bir Mutluluk Vaadi: Günlük Astroloji Sayfaları Üzerine Bir Analiz”. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi* 9 (2021), 141-161.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/119-126. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Özcimbit, Ayhan. “Balık Burcu Hastalıkları Ayakta Başlar”. *Instagram*. 14 Ağustos 2024. <https://www.instagram.com/p/C-ofaxpIStf/?igsh=c3BheWV5anNxNm1n>
- Özcimbit, Ayhan. “İsim Ebced..” *Instagram*. 04 Eylül 2024. https://www.instagram.com/p/C_eaXlSobuV/?igsh=emppYmx6ZmY3c2Vi
- Özcimbit, Ayhan. “Rektifikasyon”. *Instagram*. 03 Ekim 2024. https://www.instagram.com/p/C_Vdxpnlzy3/?igsh=MWR3YzZoMzhkaG9maQ==
- Özler, Mevlüt. “Tevhid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/18-20. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Özsoy, Ömer - Güler, İlhami. *Konularına Göre Kur’an*. Ankara: Fecr Yayınevi, 1996.

- Öztürk, Mustafa. “İslâmiyet’ten Önce Türklerin Din Anlayışı ve Gök Tanrı Dini”. *History Studies International Journal of History* 5/2 (Mart 2013), 327-346.
- “Hz İdris (a.s)”. *Hayat Rehberi Kuran -Konulu Tefsir-*. ed. Mehmet Paçacı vd. 604. Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2021.
- Ptolemaios, Claudius. *Tetrabiblos*. çev. Devrim Yılmaz. İzmir: Zodyak Astroloji Yayınları, 2014.
- Râzî, Fahrüddin er-. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*. 23 Cilt, İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.
- Sâbûnî, Nûreddin es-. *Mâtürîdiyye Akaidi*. çev. Bekir Toplaoglu. İstanbul: İFAV, 19. Basım, 2020.
- Salt, Alparslan, Cem Çobanlı. *Meta Ansiklopedi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayıncılık, Boraks Matbaacılık, 2010.
- Salt, Alparslan - Çobanlı, Cem. “Kehanet”. *Dharma Ansiklopedi*. 524. İstanbul: Dharma Yayınları, 2001.
- Sinanoğlu, Mustafa. “Müneccime”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/6-7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- Sügen, Yücel. “Numeroloji Nedir?” *Astromistik*. 05 Mayıs 2024. <http://www.astromistik.com/astronumero.htm>
- Şahin, Mehmet Kenan. “İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar”. *İslam Kültür ve Folkloründe Gonstik ve Okülistik Tezahürler*. 480-501. Malatya: İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2012.
- Taberi, Muhammed b. Cerir et-. “Taberi Tefsiri”. *Muhtasar Tefsiru't- Taberi*. 1/438. İstanbul: Ümit Yayıncılık, 1995.
- Tanman, Hülya. *İslam Düşüncesinde Hermes Ve Ibnül-Arabîde Hermetizm - ProQuest*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Tanrıbağı, Malik İlyas. *Hermetik Bilge Pitagoras*. İstanbul: Hermes Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Tanyu, Hikmet. “Büyü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/501-506. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Tehânevî, Muhammed Ali et-. *Keşşâfü Istılâhâtî'l-Fünûn ve'l-Ulûm*. Beyrut: Daru'l Kutub-i İlmiyye, 2013.
- Toplaoglu, Bekir - Çelebi, İlyas. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Basım, 2019.

- Hermes Metinler & Çalışmalar*. çev. Semra Tuna - Tufan Göbekçin. İzmir: Ege Meta Yayınları, 2006.
- Turan, Abdalbaki. “Kur’an’ı Kerim’deki Yeminler”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (1986), 97-114.
- Uludağ, Süleyman. “Sülûk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/127-128. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Ebced”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/68-70. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Yakıt, İsmail. “Mevlevîlikte ve Mevlevîhânelerde Ebced Hesabının Rolü”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (Mayıs 1996), 31-41.
- Yaran, Rahmi. “Bid’at”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/129-131. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Vahiy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. “Hicr Suresi”. *Hak Dini Kur’an Dili*. 5 Cilt. İstanbul: Zehraveyn, 2015.
- Yel, Ali Murat. “Hurâfe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/381-382. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- Yılmaz, Mustafa Selim. *Kavram Atlası Kelam 2*. ed. Bülent Akot. 2 Cilt. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Yılmaz, Mustafa Selim - Akot, Bülent. *Kavram Atlası Kelam 2*. 2 Cilt. Ankara: Gazi Kitabevi, Ağustos 2020.
- Zemahşerî. “Bakara Suresi”. *El-Keşşâf ‘An Hakâiki Ğavâ’midi’t-Tenzil ve Uyûni’lEkâvil fi Vücûhi’t-Te’vil* (Mega Basım). 1 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Zengin, Ahmet Yaşar. “Tasavvuf ve Mistisizm”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 12/3 (1999), 367-370.
- Zeyveli, Hikmet. *İlâhi Dinlerde Mucize ve Gayb*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 1. Basım, 2018.
- “ASTROLOJİ, DİN VE BİLİM -6 | Roma’da Astroloji”. Erişim 14 Kasım 2023. <http://www.astroset.com/bilgi/makale/astroloji5.htm>
- Türk Dil Kurumu*. Erişim 28 Eylül 2024. <https://sozluk.gov.tr/>
- Depositphotos. “Burç Sembolleri Stok Vektör Görselleri”, ts. <https://depositphotos.com/tr/vectors/bur%C3%A7-sembolleri.html>

- Piano Jewellery. “Burçlara Göre Doğal Taşlar ve Özellikleri”. 16 Eylül 2024.
https://www.pianojewellery.com/blogs/piano-very-jewellery-blog/burclara-gore-dogal-taslar-ve-ozellikleri?srltid=AfmBOop2rHUvqXAzK3MaekiNFRaLlN0QuXs8UCoTRYq1Uh_LEUTbUI-8
- Yorumcu. “Çin Burcu”. 22 Mayıs 2021. <https://www.yorumcu.com/astroloji/cin-astrolojisi.asp>
- Diriliş Blog. “Ebced Hesabı Nedir?” 07 Aralık 2021.
<https://blog.dirilistaki.com/ebced-hesabi/>
- History of The Gnostic Movement. “Gnostik Hareket”. 02 Eylül 2024.
<https://historyofthegnosticmovement.com/>
- Vikingliler. “Mitolojik Zodyak: Burçların Hikayeleri”. 15 Mayıs 2024.
<https://vikingliler.com/mitolojik-zodyak-burclarin-hikayeleri/>
- Google Play. “Nebula”. Erişim 03 Ekim 2024.
<https://play.google.com/store/apps/details?id=genesis.nebula&hl=tr>
- “Pesachim 113b:18”. Erişim 06 Eylül 2024.
<https://www.sefaria.org/Pesachim.113b.18?lang=bi>
- Talmudoloji. “Şabat 156- Talmud Astroloji”, ts.
<https://www.talmudology.com/jeremybrownmdgmailcom/2020/7/27/shabb-at-156-astrology>
- Kutsal Kitap. “Yeremya”. 15 Mart 2024.
<https://kutsalkitap.info.tr/?q=yer%208:%202-8>
- Google Play. “Yodha Astroloji”. Erişim 03 Ekim 2024.
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.astroid.yodha.pro&hl=tr&pli=1>
- “Zodyak | Semboller, Tarihler, Gerçekler ve İşaretler | Britannica”. Erişim 27 Eylül 2024. <https://www.britannica.com/topic/zodiac>
- Kabala Kütüphanesi. “Zohar- Bereşit”. 16 Haziran 2024
<https://www.kabala.info.tr/kutuphane/zohar-kutuphane/zohar-beresit-yaradilis/>

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Sümeyye ULUDOĞAN KAYRETLİ

Bildiği Yabancı Diller :

Aldığı Sertifikalar : Pedagogik Formasyon, 4-6 Yaş Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

Uzmanlık Alanı :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İlahiyat Fakültesi	Ankara Üniversitesi	2019
Y. Lisans	Temel İslâm Bilimleri	Zonguldak BEÜ	2024

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
KKÖ	Ankara Sincan Esmâ Hatun Kur'ân Kursu	2018
Öğretmen	Ankara Haymana Demirözü Köyü İlkokulu	2022
KKÖ	Bursa İnegöl Hacı Adem Yaran 4-6 Yaş Kuran Kursu	2022-

Eserler:

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

A1 Sümeyye KAYRETLİ, “Astrolojinin İslâm Kelâmı Açısından Değerlendirilmesi”, *Genç Akademisyenler Birliği Dergisi*, 2/1 (Haziran 2022), 61-71

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

B1 Sümeyye KAYRETLİ, “İslamofobik Düşünce Dini Bilgi ve Kavramların Manipüle Edilmesi”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu, 1 (5-6 Mayıs 2021), 108-111